

BELÇİKA'DA TÜRK AİLESİ VE DİN EĞİTİMİ

Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

S.Ü.İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi

Mehir Vakfı İlim Heyeti Üyesi

KONYA

MEHİR VAKFI YAYINLARI NO:6

www.mehir.org

e-mail:bilgi@mehir.org

MEHİR VAKFI

TÜRKİYE GÖNÜLLÜ TEŞEKKÜLLER VAKFI ÜYESİDİR

www.turgev.org

Ahmet Karagıldırım

Baskı ; **Yeni**
 nazimbey
OFSET MATBAACILIK SAN. ve TIC.
Tel : +90.332 - 342 02 20 Fax : 342 27 98 KONYA/TÜRKİYE

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde hızla ilerleyen Türkiye ve Avrupa'da bulunan vatandaşlarımız, buldukları ülkelerin eğitim standartlarına göre eğitimde de kaliteyi yakalamak istemektedirler. Genel eğitimin ayrılmaz bir parçası durumunda olan din eğitiminde de kaliteli hizmet sunulabilmesi için, bu alanda yapılan araştırmaların tanınmasına, ileriye dönük olarak ışık tutmasına ihtiyaç vardır.

Resmi rakamlara göre Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde çoğunluğu Almanya olmak üzere üç milyondan fazla Türk vatandaşı bulunmaktadır. Türk vatandaşlarının orada doğmuş ikinci ve üçüncü kuşak nesillerinin Türk tarihi ve kültürüyle ilgili eğitim sorunları yanında, özellikle din eğitimiyle ilgili sorunları çözümlenebilmiş değildir. Bu sorunları az da olsa hafifleten ülkelerden Belçika İslam'ı resmen din olarak tanıdığı için okullarında ve camilerinde İslam eğitimine imkan vermektedir. Yaşam boyu eğitimi ilke edinen ve eğitim sistemlerinde uygulayan Belçika, Türk vatandaşlarının da sağlıklı bir şekilde din eğitimi ve öğretimi almalarını istemektedir. Avusturya'daki vatandaşlarımızın ve Türk din görevlilerinin, örgün ve yaygın eğitim alanındaki problemlerine elinizdeki bu araştırmayla dikkat çekilmektedir.

Türk insanının tüm yönleriyle eğitilmesi gerektiğine inanan Vakfımız, Kültürel ve İlmî Eserler Dizisini sürdürmektedir. Amacımız yapılan bilimsel çalışmaların hedef kitleyle buluşturulmasını sağlamak, eğitime kalite ve zenginlik kazandırabilmektir.

Bu eseri hazırlayan Mehir Vakfı İlim Heyeti Üyesi Doç. Dr. Mustafa Tavukcuoğlu Bey'e teŖekkür ediyorum. Ayrıca bu güzel eserin basım ve dağıtımına maddi ve manevi destek veren HADEKA HOLDİNG Yön. Kr. BŖk. Abdulkadir Göksu Bey'e, değerli yönetim kurulu üyelerine ve çalıŖanlarına teŖekkür ediyorum. Bu çalıŖmanın Konyamıza, ülkemize ve insanlık alemine hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Gönül adamı olmak, gönül hoşluğunda kalmak dileğiyle...

Mustafa ÖZDEMİR

Mehir Vakfı Genel Başkanı

ÖNSÖZ

Avrupa'daki vatandaşlarımızın milli kültür erozyonuna karşı direnişleri çok olumlu bir şekilde gelişmekte ve uygulanmaktadır. Bu konuda Belçika'da yaşayan Türk Aileleri bizim için en iyi örneklerden birisidir.

Türkler IX. asırda İslamla müşerref oldular. O günden sonra da Türk-İslam kültürü ile Anadolu'yu kendilerine Yurt/Vatan yaparak bu topraklar üzerinde "Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları" nı kurarak tam on asır hüküm sürdüler. Hatta Osmanlı İmparatorluğu üç kıtaya hükmederek Hazar Denizinden Viyana'ya, buradan da kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya kadar çok geniş topraklar üzerinde çeşitli ırklardan oluşan toplumlari, kendisine teba edinmiştir. Bu geniş bölgedeki bu insanlar huzur ve güven içerisinde hayatlarını sürdürdüler. İşte bu üstün sevk idarenin altındaki büyük "Sır" İslamın hoşgörüsü Türk/İslam kültürünün özelliklerinden başka bir şey değildir.

Nihayet bu büyük imparatorluk II. Abdülhamit Han'ın 1908'de taht'dan indirilişii ile birlikte Osmanlı'nın da sonu gelmiş oldu. O tarihten itibaren de artık tüm belalar da başsız kalan Türk-İslam toplumu üzerine gelmeye başladı. Bu toprak kaybı ve yenilgiler, ancak M. Kemal Atatürk ve O'nun çok yakın silah arkadaşlarının bu eşsiz liderin öncülüğünde son Anadolu topraklarına ve burada yaşayan Türk milletine sahip çıkması ile bu milletin ve O'nun bin yıllık Türk-İslam kültürünün yok olup tarihten silinmesi önlenmiş oldu.

Atatürk'ün önderliğinde bugün Anadolu toprakları üzerinde yüzbinlerce aziz şehidimizin kanları üzerinde T.C. Devleti kurulmuştur. Yalnız burada bu yepyeni devletimiz olan T.C. Devleti kurulurken çok önemli bir hata yapılmıştır. Şöyle ki; Atatürk'ün en yakınındaki kurmay heyetinin O'nu maalesef yanlış yönlendirmesi neticesi, bu heyetin telkinleri ile

"Cumhuriyet" Batı Kùltürü üzerine bina edilmiştir. İşte 77 yıldan beri, ÷lkemiz ve o'nun insanları; maalesef on asırda ancak elde edebildiğimiz bizim öz kùltürümüz bugün bize ait olmayan batı kùltürünün etki ve "Erozyonu"na maruz kalmıştır. Bugün toplumumuzun huzursuzluk kaynaklarından birini Ekonomik isede, bundan daha önemlisi insanlarımızın batı kùltürünün istilasının Milli Kùltürümüz üzerinde yaratmış olduğu "Kùltür Yozlaşması"dır.

Şayet bir millet öz kùltürünü kaybederse, ya tarihten silinir veya diğer ÷lkelerin güdümüne girerek milli egemenliğini kaybeder.

Bugün kùltür yozlaşmasının en büyük sıkıntısını Avrupa'da yaşayan dört milyon insanımız hissetmekte ve bunun faturasını ödemektedir. O'nun içindir ki, devletimiz bu erozyonu önlemek ve en aza indirmek gayesi ile Avrupa'da adeta kùltür ve eğitim seferberliği ilan etmeli, ayrıca orada yaşayan vatandaşlarımızın kurmuş oldukları vakıf, dernek ve sivil toplum kuruluşlarına büyük destek sağlayarak onların birlik ve beraberliğini pekiştirme yönünde ciddi faaliyetlerde bulunmalıdır...

Bu duygu ve düşüncelerle sahasında nadir çalışmalarından birisi olan bu eseri yayınlayan ve bu gibi çalışmalara devamlı suretle destek verdiğini gördüğüm Mehir Vakfı başkanı Mustafa Özdemir Beyi ve vakıf üyesi arkadaşları tebrik ediyorum. Çalışmalarında başarılar diliyorum.

E.Kur. Alb. Hüseyin ARI
Konya Milletvekili
Mehir Vakfı Onur Üyesi

ÖNSÖZ

Avrupada yaşayan Türklerin ve diğer müslümanların yığınla sorunları olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu sorunları çözmek de pek kolay değil.

Üç milyonu aşkın Türk'ün yaşadığı Avrupa coğrafyasında eğitim sorunlarından, sosyal sorunlara, siyasal sorunlardan, kültürel sorunlara ailevi sorunlardan, dini sorunlara kadar pek çok mühim alanda çözüm bekleyen konuları ele almak, araştırma yapmak ve bu araştırma sonuçlarını değerlendirmeye almak, pratiğe aktarmak zaruri hale gelmiştir.

Değişen dünya ve ülke şartlarını dikkate almaya mecburuz. Küreselleşme realitesini gözardı edemeyiz. Bu olguyu dikkate alarak meselelere çözüm ararsak sağlıklı sonuçlara ulaşmamız mümkündür.

Elbette milletleri millet yapan değerleri muhafaza ederek gelecek nesilleri yetiştirmek gerekir.

Dışımızdaki dünyanın asimilasyon niyetleri taşıdığını, bizi her alanda bitirmek hevesinde olduğunu biliyoruz. Buna karşı yapılacak olan, değişimi entegrasyonla karşılamaktır.

Dünya coğrafyasında entegre olarak yaşamayı becerebilen milletler varlıklarını sürdürebilmektedirler.

Kitap insanın kendini kültür erozyonuna karşı korumanın, asimilasyona karşı direnmenin olmazsa olmaz şartı ve aracıdır. Pek çok sorunun çözümü eminim ki kitaplarda gizlidir. Çok az okuyan bir toplum olarak belki bunun farkında değiliz. Mutlaka okumalıyız, okutmalıyız. Elbette insani değerleri, yükselten, yücelten alanlarda okuma kabiliyetimizi geliştirmeliyiz.

Elinizdeki kitap Avrupada Türk ailesinin ve dini eğitimin önemine vurgu yapmaktadır. Dini hayatı nasıl geliştireceğimizin anahtarlarını bize sunmaktadır. Kitabın bu manada önemli bir açığı kapatacağına inanıyorum. Yeter ki ciddi olarak okunsun.

Belçikanın Avrupada geleneksel Türk ailesini ve özellikle pek çok bölgesinde adeta Türk mahalleleri, Türk öyleri, Türk çarşıları ihtiva etmesi bu yöre için ayrı bir çalışmayı, ayrı bir incelemeyi zâruri kılmıştır. İnanıyorum ki bu eserin ortaya çıkışında bunun da etkisi vardır.

Kitabın yazarı değerli akademisyen ve Mehir Vakfı İlim Heyeti Üyesi Doç. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu'na bu özgün eseri camiamıza kazandırdığı için teşekkür ediyorum.

Kitabın basımında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen HADEKA Holding Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Abdülkadir Göksu'ya ve Mehir Vakfı Genel Başkanı Mustafa ÖZDEMİR Bey'e bu anlamlı ve özverili gayretlerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Emeği geçen herkese teşekkür ediyor, bu güzel eserin camiamızın uyanışına vesile teşkil etmesini Yüce Allah (c.c)'dan niyaz ve temenni ediyorum.

Doç. Dr. Halil ÜRÜN

**Konya Büyükşehir Belediyesi Eski Başkanı
Mehir Vakfı Kurucu ve Mütevelli Heyeti Üyesi**

ÖNSÖZ

Türkiye ekonomisine yön veren sanayi ve ekonomi çevreleri, kültür alanlarında yaptıkları çalışmalarında kendilerini göstermektedirler. Hadeka Holding olarak yatırımların en önemlisinin insana olan yatırım olduğunu her zaman belirtiyoruz. Bu nedenle bu güne kadar bir çok alanda olduğu gibi kültür alanında da Türk insanına ve ailesine en güzelini sunma gayreti içindeyiz.

Amacımız topluma yararlı bir şey sunmak olduğuna göre, toplumu önemli ölçüde yönlendirmeyi başaran ve daha önemlisi halkın bilinçlenmesine katkı sağlayan Sivil Toplum Örgütlerine ilgisiz kalmamız düşünülemezdi. Bizce en büyük Sivil Toplum Örgütü aile'dir. Çünkü sivil toplumu oluşturan öğeler aileden çıkmaktadır.

Aile'nin eğitim araçlarından biriside din'dir. Aile ve din eğitiminin bulunduğu böyle güzel bir esere bizim insanımızın sahip olması gerektiği düşüncesi bizde hakim oldu.

Bu duygu ve düşüncelerle şu anda elimizde bulunan bu değerli eserin yayınlanmasına katkıda bulunduk. Bu eserin Türk aile yapısına birçok değerler kazandıracağı kanaatini taşımaktayım. Bu akademik eseri hazırlayan Mehir Vakfı İlim Heyeti üyesi Doç. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu'na ve Mehir Vakfı Bşk. Mustafa Özdemir Bey'e ve değerli vakıf yöneticilerine teşekkür eder, başarılar dilerim.

Gönül hoşluğunda kalın...

Güzel günlerde buluşmak dileğiyle...

Abdülkadir GÖKSU

Hadeka Holding Yön.Kr.Bşk.

ÖNSÖZ

Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk vatandaşlarını yakından ilgilendiren sorunlardan biri de din eğitimi sorunudur. İslâm Din Eğitimi konusu, özellikle Avrupa ülkelerinde problem olarak varlığını devam ettirmekte, neredeyse halledilemeyecek bir mesele gibi gösterilmek istenmektedir. İslâm Dinini resmen kabul etmeyen ülkelerdeki okullarda din dersi olarak Hristiyan Din Dersinin okutulmak istenmesi, Müslüman aileler için bir tedirginlik kaynağı olmuştur. İslâm Dinini kabul eden Avrupa ülkelerinde bulunan vatandaşlarımız çocuklarına kendi kültürel kimliklerini kazandırabilme konularında olumsuzluklar yaşamaktadırlar. Bunun başında bazı ülkelerde hiç, bazılarında ise yeterli sayıda İslam Dersi öğretmenin bulunmayışı gelmektedir. Bu tip yerlerde aileler ihtiyaçlarını gidermek için dini eğitimlerini ya kontrolsüz bir şekilde, ya da ehil olmayan ellerden karşılamaya çalışmaktadırlar. Bundan da huzursuzluk hissetmektedirler. Daha ciddi eğitim veriliyor düşüncesiyle Kilise okullarına devam eden Müslüman Türk öğrenciler de, bu okulların programlarında İslam derslerine yer verilmediğinden İslam derslerini alamamaktadırlar.

Avrupa'da eğitim çağında bulunan Türk çocuklarının Türk Dili ve Kültürünü öğrenmeleri, ülkemiz hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları ve Anavatanla bağlılıklarının tesis ve pekiştirilmesi amacıyla gerek Avrupa Konseyinin Göçmen İşçi Çocuklarının Eğitimlerine İlişkin Kararları çerçevesinde, gerekse yabancı ülkelerle yapılan kültür anlaşmaları

sayesinde, Avrupa ülkelerinde bulunan Türk çocuklarına ve gençlerine Türkçe ve Türk Kültür Dersleri verilmektedir. Türk Kültür Dersleri ve bu çerçevede yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri de okullarda çoğunlukla genel öğretim saatleri dışında T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Türkiye'den gönderdiği öğretmenlerce, bazen de bulunulan ülkenin yetkililerince atanan Türk uyruklu eğitimciler tarafından verilmektedir.

Batı Avrupa'da din olarak İslâm'ı resmen tanıyan ve okul programlarında İslâm Din Derslerine genel öğretim saatleri içinde yer veren Belçika, iki etnik bölgesi olmasına rağmen istisna bir ülke konumundadır. Doğu Avrupa'da Avusturya, Almanya'da Bavyera eyaleti ve Hollanda'nın güney ve batısındaki bazı yerleşim birimleri de bu istisnaya dahil edilebilir. Bu istisnalar arasında 1974 yılında çıkarılan bir Kraliyet Kararnamesi ile İslâm Dinini resmen kabul eden Belçika'nın Batı Avrupa'da önemli bir yeri bulunmaktadır. Çünkü Belçika Devleti İslâm'ı tanımakla, ülkedeki Müslüman azınlığın ve çocuklarının din eğitimleri için imkan ve fırsat tanıyarak onlara maddi ve manevi destek olmaktadır. Belçika Devletinin bu desteğinden Müslümanların tam anlamıyla faydalanabilmeleri, ülkedeki Müslüman grupların bir organize veya teşkilat etrafında toplanabilmelerine bağlıdır.

Belçika'daki bu genel problemin yanında, vatandaşlarımızın ülke veya bölge genelinde çok dağınık gruplar halinde yaşamaları, karma kültür ortamlarında ve çok dinli toplumlarda serbest hayat tarzının çocukların, gençlerin yaşayışı üzerinde yaptığı tesirler, bazı ebeveynin çocuklarının din eğitimine karşı gerekli ilgi ve özeni göstermemeleri, din

eğitiminde okullarda takip edilen program ve malzemelerin yetersizliği, öğretmen sayılarının azlığı v.b. faktörlerin, bu ülkede yaşayan vatandaşlarımızın çocuklarının din eğitimleri üzerinde menfi tesirleri bulunmaktadır. Sıralamaya çalıştığımız bu olumsuzlukların tasviri bir yöntemle tanınarak ortadan kaldırılması bir ihtiyaçtır. Örgün eğitim kurumları olan okullardaki İslâm Din Derslerinin, Türk öğrencilere ve diğer Müslüman azınlıkların çocuklarına daha verimli bir din eğitimi sunabilme amacını taşıyan bu araştırmamız, Belçika'da hissedilen yukarıda belirtilen olumsuzlukları tanımak ve mevcut uygulamaları tespit etmek için yapılmıştır. Bu amaçla 1994 yılında Belçika'da incelemelerde bulduk. Türk ve Belçikalı Yetkililerle, dernek idarecileriyle, vatandaşlarımızla ve özellikle İslâm Dersi öğretmenleriyle yaptığımız görüşmeler ve öğretmenlere uygulanan anketler neticesinde İslâm Derslerinin Belçika eğitim sistemi içindeki yeri, imkanları ve sorunlarını tespit etmeye çalıştık.

Araştırmamız, Belçika'daki İslâm Din Eğitimi Faaliyetlerine katkıda bulunabilirse görevini yapmış olacaktır. Dileğimiz bu tür araştırmaların diğer Avrupa ülkelerinde de ayrıntılı bir şekilde yapılmasıdır. Böylelikle bulgular karşılaştırılabilecek ve genellemelere gidilebilmesi mümkün olabilecektir.

Araştırmamızın birinci bölümünde Belçika'yı genel hatlarıyla tanıtan aile yapılarına, sosyal kurumlarına, din ve dini azınlıklara, göçmen işçiler ve eğitim faaliyetlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, Belçika'da din eğitimiyle ilgili Yasal imkanlar, İslâm Din Eğitimi düzenleyen kuruluşlar, Müslümanların temsil edilmesi sorunu ile örgün eğitimde İslâm

Din Derslerinin hukuki durumu incelenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölüm ise Belçika okullarındaki İslâm Din Derslerinin bugünkü durumu ve mevcut uygulamaları tanıtan bir alan araştırmadır. Ayrıca, bu bölümde İslâm Din Dersi öğretmenlerine uygulanan anketlerden elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş ve tartışılmıştır. Araştırmamız sonuç ve önerilerle tamamlanmıştır. Çalışmamızın sonunda araştırmayla ilgili bazı belgelerden örneklere de yer verilmiştir.

Araştırmamız süresince ilgilerini içtenlikle sergileyen T.C. Brüksel Büyükelçiliği Eğitim ve Din Hizmetleri Müşavirliklerine, ankete katılan ve tecrübelerini aktaran Türk Din Dersi öğretmenlerine ve emeği geçenlere şükranlarımı sunarım.

Belçika okullarındaki İslâm Dersleriyle ilgili böylesine önemli bir araştırmanın yapılmasına engin tecrübesiyle beni teşvik eden Prof. Dr. Beyza BİLGİN'e, araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için burs verme nezaketini gösteren Türkiye Diyanet Vakfı İslâmi Araştırmalar Merkezi'ne, Fransızca belgeleri çeviren S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Uzmanı Ahmet ARAS'a, gayretlerinden dolayı şükranlarımı sunarım. Ayrıca bu araştırmayı yayınlayarak ilgilenenlere ve hedef kitleye ulaştırılmasını sağlayan Gençleri Evlendirme ve Mehîr Vakfı yetkililerine de teşekkür ederim.

Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

Konya 2000

Mustafa TAVUKCUOĞLU: 1956'da Konya'da doğdu. İlkokulu, İmam Hatip Lisesini ve Yüksek İslam Enstitüsü'nü Konya'da okudu. 1975-1984 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığının çeşitli kademelerinde görev yaptı. 1984 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Araştırma Görevliliğine naklen afandı. İlköğretim Okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Program Yönünden Değerlendirilmesi konulu Yüksek Lisans çalışması yaptı (1987). 1990'da Avusturya'da İslam Diyanet Teşkilatı ile ilgili araştırma ve incelemelerde bulundu. 1992 yılında Yurtdışındaki Din Görevlilerinin Problemleri Avusturya Merkezli Bir Araştırma ile Doktorasını bitirdi. 1993'de Yard. Doç. oldu. 1994'de Belçika'da, bu ülke okullarındaki İslam Dersleri ve öğretmenleriyle ilgili bir araştırma yaptı ve 1997'de Doçent oldu. Almanya, Avusturya ve Belçika ile ilgili çalışmalarını ve diğer makalelerini bilimsel ve akademik dergilerde yayınladı. Halen S.Ü. İlahiyat Fakültesinde Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır.

Genel Merkezi Belçika'da bulunan Centre For Islam In Europe (C.I.E.), "Avrupa'da İslam Araştırmaları Merkezi"nin Uluslararası Kurul Üyesidir. Avusturya ve Belçika ile ilgili çalışmaları CİE'nin Web sitesinde Almanca ve Türkçe olarak (<http://allserv.rug.ac.be>) yayınlanmaktadır.

Haberleşme adresi:e-mail : mtoglu@selcuk.edu.tr.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BELÇİKA'DA EĞİTİM VE DİN

I. EĞİTİM SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ	13
A. Örgün Eğitim	15
B. Yaygın Eğitim.....	19
B.1. Göçmen İşçilerin Eğitimi.....	23
B.2. Göçmen İşçilerin Sosyal-Kültürel Çalışmaları.....	27
B.2.a. Dernekler ve Camiler	28
B.2.b. Kahvehaneler.....	29
B.2.c. Spor Lokalleri.....	31
II. DİNİ TOPLULUKLAR VE EĞİTİM	32
A. Hristiyanlar	33
B. Yahudiler	40
C. Müslümanlar.....	41
C.1. Faslıların Eğitsel Faaliyetleri	44
C.2. Türklerin Eğitsel Faaliyetleri.....	49

C.2.a. Sosyal ve Kültürel Amaçlı	
Kuruluşlar	51
C.2.b. Camiler ve Din Görevlileri.....	53
C.3. Diğer Müslüman Azınlıkların	
Eğitsel Faaliyetleri.....	59

İKİNCİ BÖLÜM

BELÇİKA EĞİTİM SİSTEMİ İÇİNDE İSLÂM DİN EĞİTİMİ

I. DİN EĞİTİMİYLE İLGİLİ YASAL İMKANLAR.....	65
A. Belçika Anayasası'nda ve Uluslararası	
Anlaşmalarda Din Özgürlüğü ve Din Eğitimi	65
B. İslâm Din Eğitimi Düzenleyen Kuruluşlar.....	67
B.1. Belçika İslâm Kültür Merkezi.....	68
B.2. Akıllar Konseyi.....	72
B.3. Teknik Komite.....	74
B.4. Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı	77
B.5. Belçika Türk İslâm Din Dersi	
Öğretmenleri Derneği.....	80
C. Müslümanların Temsil Edilmesi Sorunu	81
II. ÖRGÜN EĞİTİMDE DİN EĞİTİMİ VE	
İSLÂM DİN DERSLERİ.....	84

A. Okullardaki İslâm Din Dersleri ve Öğretmenleri	88
B. Okullardaki Müslüman Öğrenci ve Öğretmen Sayıları.....	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELÇİKA OKULLARINDAKİ İSLÂM DİN DERSLERİ VE ÖĞRETMENLERİ İLE İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA

I. ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ YÖNTEM BİLGİLERİ.....	99
II. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR VE YORUM.....	111
A. İslâm Din Dersi Öğretmenlerinin Genel Nitelikleri.....	111
B. İslâm Din Dersleri ve Pedagojik Uygulamalar..	119
B.1. İslâm Din Derslerinin Okullardaki Statüsü	119
B.2. İslâm Din Derslerinin Amaçları	122
B.3. Öğretim Programları ve Ders Kitapları	128
B.4. Ders Anlatım Teknikleri, Araç-Gereçler...	140
B.5. Öğrencilerin İslâm Din Derslerine Olan İlgileri	145

B.6. Bu Derslerde Pedagojik Seviyeyi	
Ayarlama.....	150
B.7. Okullardaki İslâm Din Dersleri İle Cami	
Kursları Arasındaki İlişki.....	154
B.8. Okullardaki İslâm Din Derslerinde Öğrenci	
Başarılarını Değerlendirme Yöntemleri...	159
B.9. Öğretmenlerin Anketlere Yazdıkları	
Diğer Görüşleri.....	161
C. Araştırma Sonucu Elde Edilen Bulgularla	
İlgili Tablolar Listesi	164
III. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	178
A. SONUÇLAR VE VARSAYIMLARLA	
İLİŞKİLER.....	178
B. ÖNERİLER.....	190
YARARLANILAN KAYNAKLAR	195
ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ BAZI BELGELER.....	202

KISALTMALAR

a.g.a.	:	adı geçen araştırma
a.g.b.	:	adı geçen brifing
a.g.e.	:	adı geçen eser
a.g.k.	:	adı geçen konferans
a.g.m.	:	adı geçen makale
A.Ü.	:	Ankara Üniversitesi
a.y.	:	aynı yer
bkz.	:	bakınız
B.T.İ.D.V.	:	Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı
C.	:	cilt
Çev.	:	Çeviren
Derg.	:	Dergisi
D.İ.B.	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
M.E.B.	:	Milli Eğitim Bakanlığı
M.E.G.S.B.	:	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı
s.	:	sayfa
ss.	:	sayfalar
S.Ü.	:	Selçuk Üniversitesi
TODAİE	:	Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
T.D.V.	:	Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	:	Tarihsiz
Yay.	:	Yayınları

GİRİŞ

Bir kuzey Avrupa ülkesi olan Belçika halen Krallıkla yönetilmektedir, Devletin resmi adı Belçika Krallığı'dır. Belçika Kralı, devletin en üst düzey yetkilisi ve ordunun başı ise de, yürütme gücü seçimle işbaşına gelmiş olan hükümetlerin elinde olup, kralın sembolik bir konumu vardır. Yasama organı olan Parlamento 212 üyeli temsilciler meclisiyle 184 üyeli senatodan oluşmuştur.

Yüzölçümü 30.518 km² olan Belçika, Kuzey ve Kuzeydoğuda Hollanda, doğuda Almanya ve Lüksemburg, güneyinde Fransa ile komşudur ve kuzey denizinde küçük bir kıyıya sahiptir. Ülkenin nüfusu 1989 rakamlarına göre 9.927.612'dir. 1957 yılından beri 9 milyon civarında seyreden ülke nüfusunun artış oranı giderek gerilemektedir. Nüfus özellikle sanayi yörelerinde yoğundur. Çalışan nüfusun çoğunluğu sanayi ve ulaşım sektöründedir. Başşehir Brüksel, Orta Belçika bölgesinde yer alır. Brüksel'in nüfusu banliyöleriyle birlikte bir milyon (1989'da 970.501) civarındadır. Brüksel'de bazı uluslararası kuruluşların merkezleri ile Avrupa Toplulukları ve Nato'nun genel merkezleri de bulunmaktadır. Diğer önemli şehirleri Anvers (473.082), Gand (230.822), Charleroi (208.021), Liège (199.020), Bruges (117.653), Schaerbeek (104.855), Namur (103.131), Mons (91.650), Anderlecht (89.650) ve Louvain'dir (85.947).

1831 yılından beri yürürlükte olan anayasada 1970, 1980 ve 1988 yıllarında yapılan değişikliklerle ülkenin Flaman (nüfus: 5.722.344; 13.512 km²), Valon (nüfus: 3.234.767; 16.844 km²) ve Brüksel (nüfus: 970.501; 162 km²) bölgelerinden oluşan bir federal yapıya dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Bu bölgelerin kendilerine özgü yürütme ve yasama organlarıyla bayrakları ve sembolleri bulunmaktadır. Bununla beraber Belçika henüz tam bir federasyon haline gelmiş olmayıp, bölgelerle topluluklar arasında bazı konularda anlaşma sağlanamamıştır.

Ülkenin güney yarısında Fransızca'nın bir lehçesi olan Valonca, kuzey yarısında da (Hollanda dili olan) Flamanca konuşulur. İki dili ayıran sınır, Başkent Brüksel'in biraz güneyinden doğu-batı doğrultusunda bir çizgi olarak geçer (Bkz. Harita 1). Güneydoğu'da ise nüfusun %1'i Almanca konuşur. Valon ve Flamanca'nın her biri konuşulduğu bölgede, ayrıca her ikisi Brüksel bölgesinde resmi dildir.¹ Toplum yapısını büyük ölçüde sosyal kültürel ve ekonomik eşitlik için sürekli mücadele eden Flamanca ve Fransızca konuşan topluluklar oluşturmaktadır. Ülkenin, her biri büyük ölçüde özerkliği olan üç bölgeye (Flaman, Valon, Brüksel) ayrılmasından sonra, bu mücadele özellikle Brüksel bölgesinde Flamanca konuşan toplum ve Fransızca konuşan egemen grup arasında günümüzde de devam etmektedir.

¹ Belçika'nın tarihi ve coğrafi konumu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Suna Doğaner, "Belçika", Diyanet İslam Ansiklopedisi, c.V, İst., 1992, ss.393-395.

Ülkedeki bu dil ikilemi, geçmişte çoğunluğu oluşturan Valonların tüm önemli mevkileri ellerinde tuttuğu, dengesiz bir toplumsal ve ekonomik yapı doğurmuştur. Bu duruma uzun süre tepki gösteren Flamanlar, sayıca üstün duruma geçtikten sonra belirli alanlarda etkili olmuşlardır. Belçika 1898'den beri resmen iki dilli bir devlet olmasına karşın, dil farklılığının oluşturduğu çelişki halen tam anlamıyla giderilmiş değildir. Böylelikle Belçika'da Flamanlar ve Valonlar olmak üzere iki temel etnik grup yaşamaktadır. Nüfusun üç bölgeye dağılımı şöyledir: Flaman bölgesi %59, Valon bölgesi %31, Brüksel bölgesi ise %9'dur. Ülke genelinde yabancıların oranı %9, Brüksel'de ise %20'dir². Belçika çoğu zaman koalisyon hükümetlerince yönetilmektedir.

Belçika'nın ekonomisi ticaret ve sanayiye dayanır. Sanayi hamlesi kömür yataklarının işletilmesiyle başlamıştır. Kuzeydeki ovada Avrupa'nın en eski kömür havzalarından birisi yer alır. Kömür yataklarının işletmeye açılması, Belçika'nın en faal sanayi merkezlerinin kurulmasına yol açmıştır. Sanayinin başlıca özelliği çeşitliliktir. Önemli sanayi branşları çelik, Metalurji, dokuma, plastik, cam, seramik, çimento ve kimyasal madde üretimi üzerinedir. Uzun yıllardan beri işletilmekte olan demir madeni tükendiğinden, son dönemlerde ülkede sanayi, ithal malı ham maddelere bağımlı kalmaktadır.

² Kadir Canatan, Avrupa'da Müslüman Azınlıklar, İstanbul 1995, s.263.

Tarım, modern makinelerle yapılmakta ve yüksek verim elde edilmektedir. En verimli tarım alanları kıyı gerisinde uzanan Flandre bölgesindedir. Başlıca tarım ürünleri buğday, arpa, patates ve şeker pancarıdır. Dikili alanlarda sebze bahçeleri yer alır. Seralarda sebze ve meyvecilik yapılmaktadır. Tarım alanlarının üçtebiri hayvancılığa ayrılmıştır ve modern hayvancılık faaliyetleri sürdürülür.

Ülke ekonomik çeşitlilik yüzünden ve iş alanlarının geniş olmasından dolayı yabancı işçi çalıştırmak zorunda kalmıştır. Belçika'da çalışan ve zaman zaman da göçmen işçi olarak adlandırılan yabancılar İtalyan, İspanyol, Fas, Tunus ve Türkler'den meydana gelmektedir. Bu işçiler de nüfus içinde önemli bir azınlığa (1978'de %12.5) ulaşmış iken, zamanla ekonomik krizler nedeniyle, bu azınlık %4.5'ğe kadar gerilemiştir.

1981 yılı itibariyle Belçika'daki Türk nüfusun %48'i Flaman Bölgesinde, %27'si Valon bölgesinde, %25'i de Brüksel bölgesinde yoğunlaşmıştır³.

Belçika toplumunda geleneksel aile tipini ön plana alan pek çok kuruluş bulunmaktadır. Bu özelliği ile Belçika, aile politikası konusunda öncü rolü oynayan ülkelerden biri olarak kabul edilir. Birçok Avrupa ülkesinde Aile İşleri Bakanlığı zamanla önem ve değerini kaybetmiş olmasına rağmen,

³ Kadir Canatan, "Batı Avrupa'daki Türklerin Demografik Profili", Batı Avrupa Türkleri Göçün 30. Yılına Armağan, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay., Amsterdam 1992, s.20.

Belçika bu konuda istisna ülkelerden biri olmuştur. Aile politikası Hükümet programlarında öncelik tanınan sorunlar arasında yer almıştır. Bu konuya öncelik tanınmasının nedenleri arasında, 1960'lı yıllardan beri diğer bazı batı ülkelerinde olduğu gibi geleneksel aile modelinin bozulmaya yüz tutması yatmaktadır. Evlilik öncesi bir arada yaşama alışkanlığının artması, boşanma olaylarının çoğalması, evlilik sonrası başkalarıyla birlikte yaşama gibi aile formasyonunun temel unsurlarını sarsan olaylar neticesinde Almanya'dan sonra (1953) Belçika'da da 1965 yılında Aile Bakanlığı kurulmuş ve kurumlaşmıştır⁴. Bakanlığın görevleri arasında ailenin maddi ve manevi yönden desteklenmesi yönünde politikalar üretilmesi yer almaktadır. Böylelikle aile politikası terimi Belçika'da siyasi literatüre girmiş ve bu politika kendi kültürleriyle yoğunlaşarak kurumsallaştırılmıştır.

1980'de devlet teşkilatında yapılan yeniliklerden bu yana aile politikası yerel yönetimlere bırakılmıştır. Üç ayrı dili konuşan toplulukların her biri çocuk bakımı ya da aile politikasının maddi olmayan yönleriyle ilgili plan ve programları kendileri belirler ve uygularlar. Merkezi Hükümet ancak sosyal güvenlik, vergilendirme ve adli konular gibi alanlarda yetkilidir. Yetki ve sorumluluğun, yönetimin çeşitli kademeleri arasında bölünmesi, birçok konuda merkezi hükümetle yerel yönetimler

⁴ W. Dumon, "Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikaları", Çev. M. Ruhi Esengün, Aile ve Toplum, cilt: 1, sayı: 2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Derg. Ankara 1991, s.2.

arasında yetki çatışmalarına sebebiyet vermektedir. Bu yüzden ülkedeki bazı gruplar aile politikasının tamamen yerel yönetimlere bırakılmasını savunmaktadırlar. Aslında, yerel yönetimlerde aile politikasından sorumlu bir bakan da bulunmaktadır. Bu bakanlık Flamanca konuşulan bölgede "Aile ve Refah Bakanı" adıyla anılırken, Fransızca konuşulan bölgede aynı işi yürüten bakanlığın adı "Sosyal İşler ve Sağlık Bakanı" dir. Aile politikasının ele alınış ve yürütülme biçimi, bu işin, Flamanca konuşulan bölgede daha net bir şekilde anlaşıldığını göstermektedir. Bunun böyle olduğunun bir başka göstergesi de, "Aile Yüksek Konseyi" nin ve "Nüfus ve Aile Araştırmaları Enstitüsü" nün Flaman bölgesinde bulunmasıdır⁵.

Belçika'da Nüfus ve aile politikası, hemen hemen bütün kesimler tarafından, ama özellikle halkın Katolik kesimince daha çok desteklenmektedir. Bu politikayı geliştiren ve halen daha da ileri götürmeye çalışanlar dindar olan Katolik kesimin politika alanındaki temsilcileridirler. Bugüne kadar aile sorunlarından sorumlu olan bakanlar ülkedeki iki Katolik partinin birinden seçilmişlerdir.

Ülkenin demografik yapısında, durgun bir seyir takip eden ölüm oranı, ortalama insan ömrünün gittikçe artması ve düşük nüfus artış oranı nedeniyle, ülke nüfusunun

⁵ C. Sells ve W. Dumon, "Belçika", Çev. M. Ruhi Esengün, Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikası, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara 1991, s.2.

yenilenmesinin mümkün olmadığını belirten Louvain Katolik Üniversitesi Sosyoloji Araştırmaları Enstitüsü'nün ulusal raporu bu konuda ciddi endişeler taşımaktadır⁶. Buna örnek olarak, ülkedeki doğum oranınının 1964'de 2.71'den 1985'de 1.5'e düşmesi, buna karşılık yaşlı ve aktif olmayan nüfusun artış göstermesi, çocuklu aile sayısının 1964-1985 yılları arasında %26'dan %16'ya düşmesi; son yirmi yılda evlenmelerin sayısında azalma (1972'de 74.352'den 1985'de 57.559'a inmiştir) ve boşanma sayısında artışlar (1960-1986 arasında evli her 10.000 kadından boşananların sayısı 20'den 73'e çıkmıştır) görülmesi, evlilik dışı birlikte yaşayanların sayısının çoğalması gösterilmektedir⁷.

Ailenin çözülmesi sürecinin etkisiyle diğer bazı Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi Belçika'da da geleneksel aile tipi halâ varlığını devam ettirmekle beraber, bunun yanında henüz oturmamış çok değişken aile tipleri ortaya çıkmıştır. Ailelerin ekonomik yapılarını yansıtan, Belçikalı bir öğretmenin babası ile ilgili şu olayı bir meslektaşına anlatması, bu konuya çok ilginç bir örnek teşkil etmektedir⁸.

Belçikalı öğretmenin babası öldüğü zaman belediyeden ilgililer gelmiş, annesine mezarın bir kişilik mi iki kişilik mi olacağını sormuşlar. Annesi de bir kişilik kazılmasını söylemiş.

6 Geniş bilgi için bkz: C. Sells ve W. Dumon, "Belçika", Çev. M. Ruhi Esengün, a.g.e., ss.1-14.

7 C. Sells, ve W. Dumon, a.y., s.4.

8 Abdullah Sevinç, "Nesli Korumak" Diyanet Derg., cilt 27, sayı 2, Ankara 1991, ss.120-121.

Fakat yanlış bir anlama sonucu iki kişilik mezar kazılmış. Babasının defninden 10-15 gün sonra mezar masrafı ile ilgili ödeme geldiğinde, annesi itiraz etmiş, çok olduğunu söylemiş. Onlar da çok değil, iki kişilik mezar karşılığı demişler. Ben sizden bir kişilik istemiştım, neden iki kişilik kazdınız, ödemem demiş, anlaşılamamışlar. Onlar da, o takdirde tek kişilik yer kazıp oraya nakletmemiz gerekecek demişler. Annesi de öyle yapınız demiş ve babası ilk gömüldüğü yerden 15-20 gün sonra alınıp tek kişilik başka bir mezara defnedilmiş. Emekli maaşını aldığı, belki otuz yıllık kocası için küçük bir ödemeden kaçınarak başka bir yere nakledilmesini istemesi, bunun da ötesinde annenin komşulardan emekli olan bir bey ile emekli maaşlarının kesilmemesi gibi ekonomik nedenle aynı evde nikahsız olarak yaşaması ailenin değişken konumunu yansıtmaktadır.

Aileye tanınan mali kaynaklar arasında vergi ve muafiyet kanunları da önemli bir yer tutar. Ailenin büyüklüğü hesaba katılarak, bakmakla yükümlü olduğu çocuklar için vergi indirimı yapılır. Çocukların eğitim ve bakımı için tahsis edilen paranın vergiden muaf tutulması da aileyi destekleyen diğer bir unsurdur. Katma değer vergisinden muafiyet, ev eşyası alanında uygulanan vergi indirim ve yüksek miktarlarda çocuk zammı verilmesi vb. malî imkanların tahsisi, sorumluluğu toplumdan alıp aileye verme eğilimi, tüm sektörlerde fazlasıyla hissedilmektedir. Belçika'da geleneksel aile politikası üzerinde çalışmalarını yoğunlaştıran ve kurumsal

olduğu kadar eğitsel etkisi yönünden de güçlü olan aile hareketi kuruluşlarına ait danışma bürolarının ve çeşitli enstitülerinin bulunması, ülkede aile kurumunu sürekli gündemde tutarak onu korumayı amaçlamaları, eğitime verdikleri önemin bir göstergesidir.

Belçika halkı sivil toplum kuruluşları oluşturma ve dernek kurma konusunda, dünyada bir sıralama yapılacak olsa herhalde ilk sıraları alması gerekecektir. Bu ülke halkını, toplumsal hayatın tüm alanlarında meslekî, beşerî, dinî, iktisadî, sosyal ve kültürel konularda gördükleri eksiklikleri gidermek, tepki göstermek veya bir hareketi desteklemek için dernekleşmeyi itiyat haline getirmiş bir toplum olarak değerlendirmek mümkündür. 1974 yılında 3.5 milyon genç ve yetişkin üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçları da bu tespitimizi doğrular mahiyettedir. Sadece Flaman bölgesinde (o tarihteki nüfusu 5.433.000 idi) 3.5 milyon genç ve yetişkinin bir ya da daha fazla derneğin üyesi olması⁹, dernekleşmeye ve toplumsal dayanışmaya ne kadar önem verdiklerinin bir göstergesidir. Belçikalıları bu kadar derneğe yapan nedenler neler olabilir diye bir soru akla gelebilir. Kuşkusuz tarihten getirdikleri birikimler ve tecrübelerdir diye cevaplanabilir. Bu birikimlerin kökenleri esasen 14. ve 15. yüzyıla kadar uzansa da, esaslı oluşumlar Belçika'nın bağımsızlığını kazandığı dönemden sonra gerçekleşmiştir. 18. yüzyılın sonunda Avrupa'da yeşeren Milliyetçilik akımının tipik

⁹ Hamdi Topçuoğlu, Belçika Flaman Bölgesinde Yetişkinler Eğitimi, İst. ts., s.48.

bir örneği olan Flaman hareketi (De Vlaamse Beweging) 1830'dan sonra ortaya çıkmıştır. şartlar onları böyle bir dernek kurma hareketine zorlamıştır. Bu hareketin ilgi alanları, toplum, din, ahlâk, gelenekler ve dil konuları olarak göze çarpmaktadır.

Bu hareketler 20. y.y.'ın ilk yarısında Katolik ve sosyalist öğretileri temel alarak gelişme eğilimi göstermiştir.

1960'lı yıllarda aile ve dinle ilgili formasyon kazandırma kurslarında büyük başarılar elde edilmiştir. Bu kursları düzenleyen ve gerçekleştiren dernekler olmuştur. 70'li ve 80'li yıllarda iş çeşitlerine bağlı olarak "sosyal kültürel formasyon kazandırma" konusuna ağırlık verildi. Bu çalışmalarını yürüten eğitimciler kendi düşüncelerini ve tecrübelerini ön plana çıkarmak yerine grup tartışmalarında durum ve düzey farklılıkları arasında köprü görevini üstlendiler. Artık amaç, sadece başkalarının deneyimleriyle yüz yüze gelmek değil, katılımcının bizzat kendisinin bir şeyler becerebilmesi olmuştur. Bu dönemdeki ilgi noktaları aile, din, inanç ve iş hayatı gibi konular olmasına rağmen çevre kirliliği, çevre ve belediye politikaları, sağlık ve trafik güvenliği gibi yepyeni konular da gündeme getirilmiştir. Bir hayli boyutlu ve karmaşık olan bu sorunların, bireysel çabalarla sonuç alınamaması neticesinde, bu konularda dernek ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapılan etkinlikler sayesinde oldukça önemli gelişmeler elde edilmiştir. Bu etkinlikler sayesinde toplum yapısında ve anlayışında iyileşmeler gerçekleştirilmiştir.

lke çapındaki bir derneğe devlet tarafından sağlanan katkı, yapılacak olan eğitsel etkinliğin özelliğine göre bazen yüzde yüze varan rakamlara çıkarılabilmektedir.

Belçika yönetimleri böylelikle kendi toplumunu her yönden eğitecek ve kültürel seviyelerini bir üst noktaya taşıyacak olan her hareketi desteklemektedir. Toplum katmanlarında oluşan eğitsel amaçlı derneklere mali, hukuki ve sosyal alanlarda geniş özerklik ve imkan tanınarak faaliyet alanlarını derinleştirmeleri konusunda Devlet olarak önemli teşvikler ve yardımlar sağlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BELÇİKA'DA EĞİTİM VE DİN

I. EĞİTİM SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

A. Örgün Eğitim

Eğitim özgürlüğünün anayasa güvencesi altında olduğu Belçika'da, 1831 anayasası, bu özgürlüğü vurgulayarak, iki büyük dil bölgesinin de devlet tarafından düzenlenmesini öngörür. Eğitimin dili bölgede kullanılan dildir. 1920'li yılların başında modern öğretim teknikleri kullanılmıştır¹⁰. Eğitimde krallığın kuruluşundan bu yana geçerliliğini koruyan en önemli sorun Katolik okullarıyla diğer okullar arasındaki çelişkidir. Bugün ilk ve ortaöğretim düzeyinde devlet okulları, Katolik okullar ve özel okulların birlikte bulunduğu üçlü bir eğitim sistemi geçerlidir. Özel okullar da devlet desteğine dayanmaktadır.

Katolik kilisenin baskılarına ve onun sunduğu özel eğitime karşı koyabilmek için, Liberaller bağımsızlıktan sonra (1830), devlet, iller ve komünler (belediyeler) tarafından verilecek eğitim için çaba harcadılar. Yavaş yavaş üç eğitim topluluğu belirginleşerek ortaya çıktı. Devletin resmi eğitimi; devlet tarafından sübvansede edilen illerin ve komünlerin resmi eğitimi ve yine devlet tarafından karşılanan özel eğitimidir. Eğitim Paktı denilen 1958 yasası resmi ve özel eğitimin kurallarını belirler. Buna göre sübvansede edilen eğitim kurumları, resmi makamlarinkine denk diploma verir. 6-15 yaş arası tüm çocuklar okula gitmek zorundadır. Okul öncesi

¹⁰ Abdülfeyyaz Tevfik, Terbiye ve Talim Umdeleri (Belçika Maarif Nezaretinden İktibas), T.C. Maarif Vek. İstanbul 1924, ss.17-20.

eğitim 2.5-5 yaş grubu çocuklarını kabul eder. İlkokul normal olarak 6-12 yaş arası çocukları alır ve 2'şer yıllık üç devreyi kapsar. 12-18 yaş arası gençlere iki ayrı tipte eğitim sunan ortaöğretime geçiş sınavladır. Geleneksel ortaöğretim 3'er yıllık iki devreye ayrılır.

1969'da kurulan yenileştirilmiş ortaöğretim birbirini izleyen üç dönemi kapsar. Gözlem, yöneltme ve tespit etmedir. Bir yıllık ortak bir formasyondan sonra, bir dizi seçmeli ders, öğrencileri mesleki eğitime veya yükseköğrenime yönlendirir. Böylelikle mesleki ve teknik öğretim gittikçe gelişmektedir. Ortaöğretimde meslek okulu (hafif), teknik okul (ağır) olmak üzere iki seviyede verilmektedir. Bu öğretim tarzı birçok konuda uzmanlaşmaya götürmektedir. Ortaöğretimde verilen belge ve diplomalar çeşitli üniversite veya yüksek teknik eğitim kurumlarına girmeye yarar. Yükseköğretime isteyenler gidebilir, fakat yapılan istatistiklere göre, üniversiteye kayıt yaptıranların %29'u ancak mezun olabilmekte, %71'i elenmektedir¹¹. Üniversiteye gidemeyenler çeşitli meslek okullarına yönlendirilmektedirler.

Eğitim ve öğretimin hem devlet, hem de komünler ve özel teşebbüs tarafından ele alınması neticesinde 1955-56 arası resmi öğretim kurumlarındaki öğrenci oranı %35 iken, özel teşebbüsün yönettiği öğretim kurumlarında bu oran %63

¹¹ Mustafa Öcal, İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları, Ensar Neşr., İstanbul 1994, ss.140-141.

olmuştur. Resmi öğretimin özel teşebbüs öğretimiyle birlikte yürüyüşü ülkenin siyasi ve toplumsal hayatını olumlu yönde ve büyük ölçüde etkilemiştir. Eğitim sisteminde iki önemli çekişmenin varlığına karşın büyük bir gelişme sağlanmıştır. Bu çekişmelerden daha eskiye dayananı kilisenin ve dini eğitimin, gençliğin yetişmesinde oynadığı roldür. Ülkenin iki büyük partisini oluşturan Sosyalistler ve Katolikler, aralarındaki görüş ayrılığının ülkeyi böldüğü inancıyla uzlaşma yoluna gittiler. 1959'da yasallaştırılan bu anlaşmaya göre, her okul yönetimi Eğitim Bakanlığınca konulacak bazı temel gerekleri yerine getirmek koşuluyla kendi eğitim programını sürdürebilecekti. Yine bu yasayla eğitimin tüm ülke genelinde yaygınlaştırılması ve yeterli düzeye getirilmesi devletin sorumluluğuna bırakıldı.

Eğitim sistemini etkileyen ikinci çekişme ise, eğitim programında kullanılacak dilin belirlenmesidir. 1932'den bu yana geçerli olan bir yasaya göre, okulların öğretim programı buldukları bölgede geçerli olan dille yürütülmekte, ikinci resmi dil ise (Flamanca veya Fransızca) yardımcı dil olarak öğretilmektedir.

Anayasayı tamamlayan yasalar, devlet öğretimi ile illerin ve özel teşebbüsün, öğretim kurumlarına para yardımı esasını düzenlemektedir. Devlet ve özel teşebbüs, öğretimin bütün kademeleri için okullar açar. Komünlerin yani belediyelerin açtığı okulların en önemli görevi ilköğretimdir, hayata hazırlamadır. İllerdeki öğretim kurumları ise daha çok mesleki

ve teknik alandadır. Devletten para yardımı alan okullar devletin denetimi altındadır ve öğretim tipine göre değişen kurallara uymak zorundadır. Ünvanlar ve diplomalar devletin kontrolü altında kurumların kendileri veya "Merkez Jürileri" denilen kurullar tarafından verilir. Bu kurullarda resmi ve özel her iki öğretim mekanizmasının temsilcileri eşit sayıda bulunur.

Öğretmen okulları, okul öncesi eğitim kurumlarına ve ilkokullara öğretmen yetiştirir. Ortaöğretim öğretmen okulları, ortaöğretimin ve teknik öğretimin ilk üç yılında ders vermeye yetkili öğretmen yetiştirir. Ortaöğretim teknik öğretmen okulları yalnız mesleki konularda öğretmenlik yetkisi verir. Üniversite ve yüksek okullardan mezun olanlar da ortaöğretimin son üç sınıfında öğretmenlik yapabilirler.

Üniversite statüsünde olmayan yükseköğrenim 1970'lerde yaygınlık kazanmıştır. Bu tür okullar kısa dönemli 2 veya 3 yıllık eğitimin ardından ortaöğretimin yüksek kısmının diplomasına denk bir diploma verirler. Ya da yükseköğretime geçiş için bir komisyon tarafından verilen olgunluk diploması gerektiren uzun süreli bir eğitim uygulamaları veya denkliği üniversite öğretimi olarak kabul edilen bir diploma verirler.

Ülkenin en eski Üniversitesi 1426'da kurulan Louvain Katolik Üniversitesi'dir. Bu üniversitenin 1914 ve 1940 yıllarındaki işgaller sırasında yanarak büyük zarar gören kütüphanesi, özellikle Ortaçağ konulu kaynaklar açısından Avrupa'nın en zengin kitaplıklarından biridir. Louvain Katolik Üniversitesi ve Brüksel Üniversitesi (1834) bugün kendi

içlerinde Fransızca ve Flamanca eğitim veren kurumlara bölünerek dört ayrı üniversite haline gelmiştir. Gent ve Liège üniversiteleri de Belçika'nın ve Avrupa'nın en önemli üniversiteleri arasındadır.

B. Yaygın Eğitim

Hayatın her alanında ve aşamasında sürekli eğitim anlayışının somutlaştırılmaya çalışıldığı her Avrupa ülkesi gibi Belçika'da da bu gayeye hizmet eden önemli eğitim türleri arasında Sosyal Destek Eğitiminin büyük bir yeri vardır. Sosyal Destek eğitimi, işsizlerin ve akşam vardiyalarında çalışanların durumları gözetilerek gündüzleri açılan kurslar dışında, çoğu zaman okulların ve tesislerin kapalı bulunduğu akşamları gerçekleştirildiği için devlete ekstra bir yatırım yükü getirmeyen ekonomik bir eğitimidir. Söz konusu eğitimin temel amaçlarını şöyle özetlemek mümkündür¹²:

1. Belirli bir mesleği olmayanlara ve işsizlere bir meslek kazandırmak, bu sayede onları iş dünyasına hazırlamak.

2. Çalışanlara iş dünyasındaki yeni gelişmeleri kavratarak onların mesleklerini daha verimli bir şekilde icra etmelerine katkıda bulunmak veya onlara yeni bir meslek kazandırmak.

3. Yetişkinleri sosyo-kültürel açıdan destekleyerek onların toplumsal hayata daha aktif katılımlarına yardımcı olmak.

¹² Hamdi Topçuoğlu, a.g.e., s.8.

Sosyal destek eğitimi mezkûr amaçlarını gerçekleştirebilmek için tam zamanlı eğitim yaşını bitirmiş genç ve yetişkinlere ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde hizmet götürmektedir. Ayrıca Sosyal Destek eğitimi içinde bildiği bir yabancı dili geliştirme veya yeni bir dil öğrenme imkanı vardır.

Flaman Bölgesi İş ve İşçi Bulma Kurumu Meslek Öğretim Merkezinde farklı görevleri olan değişik meslek öğretim merkezleri vardır. Bunlar arasında¹³;

a. Ulusal Pedagojik Eğitim ve Öğretim Merkezi,

b. Toplantı Teknikleri, tartışma teknikleri, yemekli toplantılar vb. ile ilgili kadro eleman ve konuk ağırlama görevlisi eğitimi,

c. Didaktik-Metodolojik alanda kendi eğitimcilerinin eğitimi bulunmaktadır.

Bunlardan birine veya herhangi bir meslek eğitimine başvuru yöntemi şöyledir: İlgili duyan kişi en yakınındaki yerel büroya müracaat eder. Bu başvuru formunun doldurulmasıyla gerçekleştirilir. Herkese istediği her meslek için kursa katılma izni verilmez. Aday başvuru işlemini gerçekleştirdikten sonra işsiz, teknik veya genel bir psikolojik yeterlilik denemesine davet edilir. Sadece bu denemede kapasitesi belirlenenler bekleme listesine alınırlar. Eğer sırası gelirse aday kursa alınır.

¹³ Hamdi Topçuoğlu, a.g.e., s.23.

Bu yöntemle iş bulma ve işe yerleştirmede sonuca ulaşılmaktadır.

15 ya da 16 yaşındaki gençler normal örgün eğitimde teorik eğitim alırlarken belirli kurallara bağlı olarak da öğrenim sözleşmesi veya yükümlülüğü ile bir meslek sahibi olabilirler. Bu gençler haftada bir veya birbuçuk gün eğitim merkezinde teorik ders görüp, diğer günlerde de bir atölye, işletme veya mağazada alanının ustası veya uzman bir kimsenin gözetimi altında meslek öğrenirler. Bu eğitim süresi 3 yıldır. İleri yaşlarda, mesela 18-19 yaşında bu eğitim sözleşmesinden ayrılabilirler. Eğitim süresi, seçilen mesleğin teknik özelliklerine bağlıdır.

Belçika'da serbest girişimcilerce düzenlenen özel ve yazılı öğretim de vardır. Bu girişimciler de kendi kurslarını izleyenlere yasal değeri olmayan diploma vermektedirler. Bu kuruluşların amaçları gerçekten çok çeşitlidir. Bu nedenle düzenledikleri pahalı kurslar sayesinde büyük kazançlar peşinde koşanlarla, karşılıksız eğitim vermeye çalışanları birbirinden ayırmak lazımdır. Karşılıksız eğitim veren kurslar çoğunlukla resmi kuruluşlar tarafından belli bir kısmı veya tamamı ödendiği için çok ucuz, hatta ücretsizdir. Serbest girişimcilerin düzenledikleri kurslar daha çok pratik ve tamamlayıcı programlardır. Çünkü öncelikle, eğitimin pratik değer ve yararlarıyla donanmış kişiler aranmaktadır.

Ülkedeki kültür gelişimine çok büyük katkılar sağlamakta olan halka açık kütüphanelerin tarihçesi 1921 yılından

başlatılmaktadır. Her bölgede yerel, Merkez ve özel olmak üzere 3 tür kütüphane vardır. 1988 rakamlarına göre Flaman bölgesinde 239 yerel, 5 merkez, 4 tane de özel olmak üzere toplam 248 kütüphane vardır¹⁴. Ayrıca gezici servisleriyle de kütüphanecilik hizmetleri verilmektedir.

Sosyal-kültürel biçimlendirme yani formasyon kazandırma alanında çok yönlü teşkilatlar oluşturulmuştur. Bu kurumlarca düzenlenen programların amacı, ferdin çok yönlü gelişimine yararlı katkılar sağlayarak, onun toplumda tüm değerleriyle görev üstlenmesine yardımcı olmaktır. Bu çalışmaları düzenleyen kurumların başında, Biçimlendirme dernekleri ve kuruluşları, Kültür merkezleri ve özellikle amaç gruplarıyla (işsiz ve göçmenler gibi) özellikli sorunlar üzerinde biçimlendirme ve geliştirme çalışmaları gelmektedir. Bu kurumların ilgi alanları ise, toplum, din, ahlâk, sanat, gelenekler, anadil ve yabancı dil gibi temaları ön planda tutmaktır. Bu biçimlendirme kuruluşlarına Yönetim tarafından yasallık tanınabilmesi için, o kuruluşun yılda en az bin saatlik bir formasyon programı gerçekleştirmesi gereklidir. Bir biçimlendirme kursu toplam 6'şar saatlik oturumlar halinde ve en az 12 kişilik daimi gruplar için düzenlenmek zorundadır¹⁵.

¹⁴ Hamdi Topçuoğlu, a.g.e., s.44.

¹⁵ Hamdi Topçuoğlu, a.g.e., ss.54-55.

B.1. Göçmen İşçilerin Eğitimi

Önceleri sadece işçi akımı şeklinde başlayan Belçika'ya göç olayı, sonraları ailelerin birleştirilmesiyle birlikte eş ve çocukları da kapsayan demografik bir boyut kazanmıştır. Aile birleşimleri özellikle bu insanlar için yeni eğitim alanlarının açılması gerekliliğini de peşinden getirdi. Bu insanların terkettikleri dünyaları, yeni karşılaştıkları iş dünyası ve içinde buldukları toplumda geliştirmek istedikleri yeni hayat için beklentileri ile ilgili çözülmesi gereken sorunlar yumağı oluşmuştu. Bu sorunların çözümü için çok kapsamlı ve geleceğe yönelik program ve önlemlere ihtiyaç vardı. Belçika yönetimlerinin uzun süre suskun kaldıkları dönemde göçmenler elbette boş durmamışlar bazen anayurt bağlantılı bazen beceribildiklerince kendi geliştirdikleri kuruluşlar aracılığıyla kendi sorunlarına çözüm aramışlardır.

Çoğunlukla kırsal kesimden sırf ekmek parasını kazanıp biraz maddi birikim edindikten sonra, en kısa sürede tekrar yurduna dönmek amacıyla kopup gelen, başlangıçta bedensel güçlerinden başka hiçbir sermayeleri olmayan, hatta çoğunlukla okuma-yazma dahi bilmeyen bu insanlar, hiçbir değerini tanımadıkları bir ortama girince, birbirlerine sığınak oldular. Kişisel sorunlarını birbirleriyle paylaştılar. Okuma yazma bilenler, sosyal bakımdan biraz daha hareketli olanlar diğerlerine yardım etti. Zamanla bu ilişkiler belirli mekanlarda sürdürüldü. Özellikle Afrika'dan ve Türkiye'den giden Müslümanlar arasında Kahvehaneler, ibadet yerleri ve

dernekler oluşturulmaya başlandı. Bu yerler, özellikle dil bilmedikleri için, içine karışamadıkları topluma karşı adeta birer sığınak durumundaydılar. Kuşkusuz onlar böyle yerlerde buluşarak birçok sosyal-kültürel sorunlarına da çözüm aramak mecburiyetindeydi. Belçika'daki Türklerin sosyal-kültürel etkinliklerinin doğru bir temele oturtulabilmesi için, onların önemli buluşma noktaları olan Camiler, Kahvehaneler, Lokaller, Spor kulüpleri ve derneklerinin sosyal-kültürel yönlerden incelenmesi gerekmektedir. Buna sonraki kısımda değinilecektir.

Göçmenlerle ilgili temel bilgi ve beceri kazandırma çalışmaları yalnızca göçmenler için düzenlenmese bile katılanların %83'ünü göçmenler oluşturmaktadır. Büyük bir hızla gelişen teknolojik toplumda hiçbir diploma, hiçbir alan için değişmez bir iş garantisi değildir. Diploma, sahibini alanındaki yeni gelişmeleri izlemek ve kendini yetiştirmek için gerekli çabaları sarfetmesi yükümlülüğünden kurtarmamaktadır. Bu yüzden fertler, hangi düzeyde eğitim almış olursa olsun içinde yaşadığı toplumun iş hayatına uyum sağlayabilmek için yaşamı boyunca sürekli bir eğitim almak mecburiyetindedir. Sürekli gelişim için sürekli eğitim ilkesine bağlı ek eğitim, yeniden eğitim vb. programlar hep belirli bilgi ve beceri düzeyinden çıkış yapmaktadır. Çocukluk çağında çeşitli nedenlerden dolayı eğitim görmemiş olanların, bu programları izleyebilmeleri, dolayısıyla teknolojik toplumun geleneksel yapısını yakalayabilmeleri çok zordur. Sonuçta

onlar için var olan sosyo-kültürel gerilik giderek artmakta, zamanla toplum dışında yaşamaya mahkum olmaktadır. Günümüzde eğitim geriliğinden söz edilince akla ilk gelen sadece okuma-yazma geriliği değil, bilakis iş, barınma, ekonomik, sosyal, kültürel, yani tüm toplumsal alanlarda geri kalmışlık olmaktadır. Bu belirlemelere göre denilebilir ki, temel öğretimin çıkış noktası, toplumdaki bu geri kalmışlıkla mücadeleye dayanmaktadır. Amaç grupları ya hiç eğitim almamış ya da çok az eğitilmiş gruplardır. Hedef, onları hızla gelişen toplumun içine az da olsa çekebilmek ve bu sayede onların toplum içinde hiç olmazsa vasat ölçülerle tutunabilmelerine yardımcı olmaktır. Bu grupların gerek anadili, gerekse Fransızca veya Flamanca bilgilerinin yetersizliği, kendileri için geliştirilecek programları izlemelerinde en büyük sorundur. Bu yüzden söz konusu çalışmalarda her iki dilin öğretimine büyük önem verilmektedir. Göçmen işçiler için Fransızca, Flamanca (Hollandaca) dil kursları açılmakta, bu kursların bedelleri iş veren veya Belçika Eğitim Bakanlığınca karşılanmaktadır. Bu kurslara katılan işçilere işveren tarafından ekstra izin verilmektedir. Bu izin meslek kurslarını izleyenler için yıllık 240 saat, genel eğitim kurslarını izleyenler için 160 saattir. Fransızca veya Flamanca dil kursuna katılan işçilerin yıllık ekstra izinleri 160 saat olmaktadır. Bu kursları izleyen işsizler ve özürümler kayıt ücreti ödememektedirler. Söz konusu kurslara çok sayıda göçmenin katıldığı ve başarılı

oldukları araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir¹⁶. Rehberlik kuruluşları tarafından dzenlenen dil derslerinde ise, daha çok iltica talebinde bulunanların gndelik hayatta kendilerini ayakta tutabilecek kadar bir dil oğretimi amaçlanmaktadır.

Anadil kursları ise gçmenlerin kendi kurdukları dernekler veya ilgili lklelerin Belçika temsilcilikleri yetişkinler için anadili oğretim programları dzenlenmektedir. Bu programların en yoğun olduğu alan özellikle kadınlara verilen kurslardır. Amaç, genelde kadınları sosyal hayat içine çekebilmedir. Bu kursların da bir hayli başarılı olduğu bilinmektedir. Gçmenlerin kendi Büyükelçilikleri tarafından dzenlenen kursların finansmanı elçiliklerce karşılanırken, Belçika kuruluşları tarafından dzenlenenlerin finansmanı Aile ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından ödenmektedir.

Bu dil kurslarının yanında gçmenlere sosyal-kültürel yaşam için bilgi ve beceri kazandırma kursları da organize edilmektedir. Bu programlar özellikle katılımcıların istekleri doğrultusunda dzenlenmektedir. Dolayısıyla katılanların hemen hepsi başarılı olmaktadır. Çoğunlukla kadınlara yönelik olan bu programların bazıları řunlardır¹⁷:

- Çeşitli formların doldurulmasını oğrenme
- Kitle taşıma araçlarının kullanımı

¹⁶ Hamdi Topçuoğlu, a.g.e., ss.65-66.

¹⁷ Hamdi Topçuoğlu, a.g.e., s.68.

- Kendine güvenme
- Kiracı hakları
- İşsiz, emekli ve hastaların hakları
- Kütüphanelerden yararlanma
- Ehliyet kursları
- Bütçe yapma
- El beceri kursları (yemek, dikiş, örgü, ...)
- Temel sağlık bilgileri
- Çocuk bakımı
- Yüzme
- Telefon etmeyi ve dilekçe yazmayı öğrenme
- Eğitim gezileri
- Temel Matematik...

B.2. Göçmen İşçilerin Sosyal-Kültürel Çalışmaları

Belçika'ya çalışmaya gelen göçmenler kendilerinin kurdukları dernek ve merkezler aracılığıyla kendi toplumsal gelişimlerinin bir gereği olan sosyal-kültürel etkinlikleri yürütmüşlerdir. Göçmen işçiler içinde önemli bir azınlık olan Türkler de kendi kültürleriyle ilgili merkezler oluşturmuşlardır. Bu merkezleri kısaca şöyle tanıtmak mümkündür:

B.2.a. Dernekler ve Camiler

Belçika'da bulunan Türk göçmenlerinin kendi çabalarıyla kurup geliştirdikleri dernekler ve camiler birer ibadet ve kültür merkezidir. Türkler bu merkezleri diğer Müslüman göçmenlere nazaran daha düzenli ve disiplinli bir şekilde organize ederek yönetmektedirler. Dernek ve camiler ibadetlerin yerine getirilmesi yanında, vatandaşlarımızın birçok sosyal-kültürel ihtiyaçlarına da çözüm arama işlevini üstlenmişlerdir. Camilerdeki din görevlileri çocuklarımıza din eğitimi vermekte, derneklerde ise, yetişkinlere okuma-yazma kursları, dil kursları (Flamanca ve Fransızca), örgün eğitim içinde gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bölgelerde anadili ve kültür eğitimi sunulmaktadır. İnsanlarımızın gerek Türkiye'deki ve gerekse Belçika'daki sorunlarıyla ilgili bilgilendirme ve formasyon kazandırma toplantıları, seminerler, konferanslar gibi etkinliklerin hemen hepsi ya camilerin lokallerinde ya da cami derneği olarak adlandırılan Türk derneklerinde veya onların temin ettikleri yerlerde gerçekleştirilmektedir. Dernekler ve camiler vatandaşlarımızın din, eğitim, sosyal ve kültürel konulardaki faaliyetleri için birer buluşma noktası haline getirilmiştir. Hatta buralarda yapılan bazı toplantılara Büyükelçilik temsilcilerinin de katılması vatandaşlarımız arasında büyük bir sevinçle karşılanmaktadır. Brüksel Büyükelçiliği bünyesinde 1970'li yılların sonuna doğru açılan Din ve Eğitimden sorumlu birer Müşavirlik de bulunmaktadır. Din Hizmetleri Müşavirliği yetkililerinden aldığımız bilgilere göre

Belçika genelinde faaliyette bulunan cami sayısı 200 civarındadır. Faslı Müslümanların da bir o kadar cami ve derneklerinin olduğu ifade edilmiştir.

B.2.b. Kahvehaneler

Vatandaşlarımızın buluşma noktalarından birisi de kahvehanelerdir. Levhalarda Kiraathane yazıyorsa da kahvehaneleri insanlarımızın sadece zamanlarını geçirdikleri, hoş sohbet ettikleri yerler olarak değerlendirmekle birlikte, vatandaşlarımız buralarda kendi dillerinin sıcaklığını yaşayabilmekte, iletişimini kurabilmekte, deyim yerindeyse kendi gettosunun özgürlüğünü yaşayabilmektedirler.

İşçilerimizin Belçika'ya gitmelerinden bu yana çeyrek asırdan daha fazla bir zaman geçmesine rağmen, hemen hiç eğitim birikimine sahip olmamaları yüzünden gerek ferdi girişimlerinin olamayışı, gerekse sosyal örgütlenme deneyimlerinin bulunmamasından dolayı faaliyet grupları oluşturarak kendi yararlarına çıkarılmış yasaları kullanamamaları, onları kendi dar kabukları içinde yaşamaya mahkum etmiştir. Bu durumun büyük ölçüde sürüp gitmesi yeni yetişmekte olan nesilleri de etkilemiş, onlar da kahvelerin müdavimleri olmuşlardır. Hatta sadece gençlerin devam ettiği kahvehaneler bile açılmıştır. Son yıllarda maden ocaklarının kapatılması ve diğer alanlarda işsizliğin artması sonucu, başka iş sahalarında çalışabilecek bilgi ve beceri birikimi olmayan çok sayıdaki vatandaşımız işsiz kalmıştır. İşsizlik parası almalarından dolayı da bu durumlarından yani işsiz

kalmalarından şikayetçi olmamaktadırlar. Sonuçta onlar da kahve müşterilerinin arasına katılmışlardır.

Kahvehaneler genelde bu sebeplerden dolayı vatandaşlarımız için bir başka buluşma-görüşme noktaları, haber alma-verme merkezleri, gerek yurdumuzla gerekse bu ülkeyle ilgili bireysel ve toplumsal sorunların bazen karşılıklı, bazen gruplar halinde tartışıldığı ve bunlara çözümler arandığı yerler olmaya devam etmektedir.

Belçika'daki kahvehanelerin bu psikolojik, sosyolojik ve kültürel fonksiyonları, gerek bizim yetkililerimiz ve eğitimcilerimizce gerekse göçmenlerin eğitimleri için çalışan Belçika kurumlarınca ihmal edilmeden, bilâkis insanlarımızın içinde yaşadıkları toplumun normlarını yakalayabilmeleri için çıkış noktaları olarak da değerlendirilebilmelidir.

Kötü alışkanlıkların (içki-uyuşturucu gibi) özellikle gençler için sıçrama tahtası olarak kullanıldığı ifade edilen bazı kahvehaneler oto-kontrol sistemiyle denetim altına alınmalıdır. Vatandaşlarımızın anlattıklarına göre, özellikle Brüksel'de, Türklerin yoğun olarak bulunduğu bölge ve mahallelerdeki kahvehanelerde bilhassa uyuşturucu kullanımı konusunda, Belçika emniyet yetkililerinin tarafı davrandığı sıkca belirtilen bir husus olmuştur. Eğer uyuşturucu madde Türklerin ve Arapların çocuk ve gençleri arasında dolaşıyorsa problem yok, şayet bu çocuk ve gençler Belçikalı gençlere bu uyuşturucuyu intikal ettiriyorsa Belçika sivil emniyet güçleri hemen harekete geçerek taraflar hakkında yasal muameleyi

yürütüyor. Bunun önüne geçilebilmesi için vatandaşlarımızın konuyla ilgilenen dernekleri harekete geçirecek faaliyet sergilemeleri gerekmektedir. Veya kendilerinin uyuşturucu mücadelesiyle ilgili bir dernek kurarak mücadeleye devam etmeleri bir zorunluluk halini almış gözükmektedir. Vatandaşlarımızın konuyla ilgili olarak ciddi şekilde uyarılmaya ihtiyaçları vardır.

B.2.c. Spor Lokalleri

Başlangıçta kahvehaneler bünyesinde kurulan ve göçmen Türk gençlerinin spor etkinliklerini gerçekleştirdikleri bu lokallerde çoğunlukla aynı düzende devam etmelerine rağmen zamanla bağımsız bir kuruluş haline gelenler de olmuştur. Bunların içinde kendi tesislerine kavuşanlar ve özellikle futbol alanında il liglerine katılanlar da vardır. Bu kuruluşların sosyal-kültürel açıdan en önemli fonksiyonları, göçmen Türk gençlerini bir araya getirebilmeleri ve onların spor yapma ihtiyaçlarını karşılama olarak görülmelidir. Futbolun yanında tenis, jimnastik, judo-karate... gibi salon sporlarının da öğretildiği spor kulüpleri de bulunmaktadır. Ancak bu kuruluşların da çok önemli rehberlik eksikliği içinde oldukları kesindir. Türk gençlerine bu konularda rehberlik yapacak yetişmiş uzmanlara ihtiyaç duyulduğu da bir gerçektir.

Türk çocuklarının ve gençlerinin istekleri ve kabiliyetleri doğrultusunda spor yapabilmeleri, zararlı alışkanlıklardan uzaklaştırma ve kültürel kimliklerini korumaları konularında

uzman seviyesinde rehberlik yapacak eleman sıkıntısı içerisinde oldukları gözlemlenmiştir.

II. DİNİ TOPLULUKLAR VE EĞİTİM

Belçika halkının büyük bölümü Hristiyan-Katoliktir. Gerek Flamanlar gerekse Valonlar Katolik Kilisesine bağlı olmakla birlikte, Flamanlar arasında kiliseye gitme alışkanlığı yüksektir. Valonların yaşadığı sanayileşmiş bölgelerde ve Brüksel'de kiliseye bağlılığın giderek zayıfladığı görülmektedir. Brüksel'deki başpiskoposluk bölgesinin yanısıra yedi piskoposluk bölgesi vardır. Başpiskoposluğu bağlı olan bu yedi piskoposluk bölgeleri şunlardır: Brugge, Gent, Anvers, Hasselt, Liege, Namur ve Tournai'dir. Protestanlar ise, çoğunlukla Hasselt, Borinage ve Brabant'ta bulunmaktadır. Yahudiler de Brüksel ve Anvers'in bazı bölgelerinde yoğunlaşmıştır.

1960'larda tüm siyasi partiler, kilise-politika tartışmasına katılmışlar, çoğulculuğa izin vermeyi sadece sözde değil fiiliyatta da benimsemişlerdir. Dindar veya Hümanist olmak, belirli bir siyasi partiye katılmak için engel oluşturmaktan çıkarılmış, ancak 1970 yılı sonlarında ideolojik tartışmalar yeniden güçlü biçimde ortaya çıkmıştır. Fakat vaktiyle alınmış önlemlerden okul sözleşmesi (1958) ve kültürel sözleşmelerin (1972) sonucunda uzlaşma sağlanmış, okul sözleşmesi Belçika'daki her eğitim eğilimi için eşit haklar getirmiştir. Öğrenci sayısı en fazla olan Katolik okulları, devlet okullarıyla aynı yardımı almaya başlamış, böylelikle okul sözleşmesi

sistemi, eğitimde barışı ve tüm Belçika'da okulların yayılmasını sağlamıştır.

Kültürel sözleşmeye göre, Belçikalılara tanınan bütün haklar ve özgürlüklerden hiçbir ayırım yapılmaksızın yararlanılacaktır. Bu ise her görüşün sosyo-kültürel çevrede serbestçe ortaya koyulabilmesi anlamınadır. Her görüşün temsil edildiği sürekli bir kültürel kurul, sosyal alanda kendisine karşı ayrıcalıklı davranıldığına inanan kişiler ve örgütler için bir şikayet servisi olarak görev yapmaktadır. Kültürel kurul bu şikayetler konusunda dikkatli araştırmalar yaparak bir karar verir.

Din özgürlüğünün böylesine büyük önem taşıdığı ülkede Katolikliğin yanısıra azınlık olarak Protestanlık, Musevilik, 1974'den bu yana İslâm da resmen din olarak tanınmaktadır. Bu dinlere ve mezheplere bağlı din görevlilerinin ücretlerinin bir bölümünü devlet karşılamaktadır. Ülke nüfusunun %90'ını Hristiyan Katolikler, %1'ini Protestanlar, %3'e yakınına da Müslümanlar oluşturmaktadır. Araştırmamızın ağırlık noktasını Müslümanlar ve İslâm Din Eğitimi oluşturduğu için, Hristiyanlar, Yahudiler ve bunların eğitsel faaliyetlerine kısaca temas edilecektir. Buna göre Belçika'daki Dini Cemaatleri ve eğitsel faaliyetlerini şöyle sıralamak mümkündür:

A. Hristiyanlar

Belçika halkının çoğu Hristiyan Katolik mezhebindedir. Diğer mezhep ve din mensupları azınlık durumundadır. Nüfusu oluşturan Flaman ve Valonların yanında Göçmenler

de düşünülürse ülkede geniş bir kültür ortamı vardır. Farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamasıyla Belçika kültür ortamında tabii olarak bir değişiklik olmuştur. Bu kaçınılmaz değişikliği "Karma Kültür Ortamı" ile ifade etmek mümkündür. Karma Kültür Ortamı, çeşitli ülkelerin mesela, Alman, Fransız, Hollanda, İtalyan, Yunan, Arnavut, Fas, Cezayir ve Türk kültürlerinin konuşulduğu, tartışıldığı ve yaşandığı karışık bir kültür ortamıdır. Bu ortamda Belçikalılar da dahil olmak üzere tüm yabancılar öncelikle kendi kültürlerini, dinlerini, mezheplerini nasıl koruyabilecekleri endişesine kapılmışlardır. Bunun için çareler ve çözüm yolları aramaya başlamışlar ve çeşitli aktivitelere girişmişlerdir. Belçikalılar bu çalışmalarını iki ana hedefe yönelik olarak gerçekleştirmektedirler.

1. Kendi inanç ve kültürünü korumak

2. Kendi inancını başkalarına öğretmek ve onları kendi kültürlerinde asimile etmek.

1. Kendi inanç ve kültürlerini korumak ve kaybetmemek için yaptıkları çalışmalardan bazı örnekler vermek istiyoruz. Ancak bu örneklerde de farkına varılacağı gibi, bu alanda çalışma gösteren devlet değil, cemaatlerdir. Devlet sadece onların bu faaliyetlerine maddi yardımda bulunmakta ve faaliyetlerini sürdürmeleri için, demokratik bir anlayış içerisinde serbestlik tanımaktadır. Belçika'da özellikle çoğunlukta olan Katolik kesim kendi kültürlerini korumak üzere nasıl bir

çalışma sergilemektedir? Bu sorunun cevabını şu örneklerde bulmak mümkün olabilir:

a. Kendi aralarına yabancıları mümkün mertebe sokmamak. Bilhassa ilkokullarda kendi çocukları arasına fazla yabancı çocuğun girmemesini sağlamak. Şayet yabancı çocuk fazlalaşırsa o okuldan kendi çocuklarını uzaklaştırmak yani başka yakın bir okula nakletmek. Buna örnek olarak Anvers ve Brüksel'in bazı yerleşim birimlerinde, Mesela, Skarbeck, Anderlecht ve Mollenbeck bölgelerinde sadece Faslı ve Türk öğrencilerin devam ettiği ilkokulları görmek mümkündür. Brüksel'in belirtilen bu bölgelerinde sırf yabancılardan oluşan mahalleler meydana gelmiş ve öğrencisinin tamamı Türk veya tamamı Faslı-Türk olan okullar kendiliğinden oluşmuştur. Bu bölgelerde oturan Belçika'nın yerlilerinden çoğu Brüksel civarındaki daha sakin ve sessiz yerlere çekilmişler ve kültürleriyle başbaşa kalmayı tercih etmişlerdir. Bu anlayışı Brüksel'e 45 km. mesafede bulunan Flaman bölgesindeki Diest şehrinde bir cami açılışına hazırlık toplantısında işittiklerimiz de pekiştirmektedir¹⁸.

Diest şehrindeki vatandaşlarımızın kendi paralarıyla satın aldıkları binanın Cami olarak açılmasına çevre halkı itiraz ediyor. Belediye, binanın satışına cami olacak diye izin verdiği için Türklere karşı hayır diyemiyor, fakat kendi vatandaşını da koruyor. Bu olay Belçikalılar ile Türkleri karşı karşıya getiriyor

¹⁸ 1994 yılında Belçika'ya yaptığımız gezinin izlenimlerindedir.

ve Belediye "aranızda anlaşın, meseleyi halledin" diyor ve işi uzlaşmalarına bırakıyor. Belçikalıların görünürdeki ilk itirazları diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Ramazan ayı ve Türklerle ilgilidir. Ramazanda gürültü olacağı, gece geç saatlere kadar rahatsız edilecekleri ve park problemi üzerinde toplanıyordu. Cami derneği yetkilileri bunların problem olmayacağını, rahatsız edilmeyeceklerini ikna etmek üzere iken, mahallenin muhtarı durumundaki temsilcileri, "buraya cami açılırsa Türkler camiye yakın olabilmek için çevredeki evlere taşınacaklar, caminin karşısındaki ilkokulu işaret ederek, çocuklarınız da bu okula gelecek. Gördüğünüz bu okul Müslüman öğrencilerle dolacak ve biz bunun sonucu olarak kendi kültürümüzün kaybolacağından korkuyoruz" diyerek çocukları ve kendi kültürleri açısından duydukları endişeyi açıkça belirtmiştir. Bu olaydan sonra o mahalle halkı binanın cami yapılmaması için çok mücadele etmiş, hatta oraya cami yaptırılmaması için bir dernek kurduklarını Diest şehrindeki İslâm Din Dersi öğretmenleri bize nakletmişlerdir.

b. Okullarında özellikle kilise okullarında dini atmosferin etkisini öğretim yılı boyunca devam ettirmek suretiyle nesillerini inanç ve kültürleriyle yoğurarak yetiştirmektir. Bir Avrupa ülkesinin okullarında bu nasıl olabilir diye bir soru akla gelebilir. Çünkü böyle bir durumun varlığı pek nakledilmiş değildir. Esasen müfredat programlarında tek tek yer almamıştır. Fakat dini havanın baskınlığını devam ettiren vesileler vardır. Mesela Belçika'da bir öğretim yılı içinde

normal olarak toplam 41 günlük ara tatilleri vardır. Bu tatil günlerinin sadece bir günü, ikinci dünya harbinin sona ermesinin yıldönümü münasebetiyle yapılır. Geriye kalan 40 günlük tatillerin sebebi tamamen dinidir. Sinter Klaas, Noel, Drie Koningen, Hemelvaartsdag, Paasfeest gibi dini olaylar ve bayramlar dolayısıyladır¹⁹.

Dini hava yalnızca tatillerle hissettirilmez. O olayın kutlanması önemlidir. İki hafta, bazen bir ay önce hazırlıklara başlanır. Fişler, boyamalar, resimler, sınıfın ve okulun süslenmesi, yumurtaların boyanması ve saklanması, çam ağaçlarının rengarenk ışıklandırılıp dallar arasına hediyelerin yerleştirilmesi... Bütün bu ön hazırlıklarla çocuklar direkt olarak değil, dolaylı olarak oyun ve kutlama sırasında dini havayı içlerine sindirirler. İşte eğitimin temelinde bulunan bu sistemli çalışma ile çocuklarının kendi din ve kültürünü kaybetmemeleri, aksine bu kültürü yaşamaları sağlanır. Böylelikle Belçika'daki Hristiyan topluluklar Katolik kültür mirasını dinamik ve kuvvetli bir şekilde okullarında yaşatmaktadırlar.

Belçika'da aynı dine mensup oldukları halde, azınlık olarak bu ülkede bulunan yabancılar kendilerine ait özel kiliseler yapmışlardır. Yunan ve İtalyanlar dış ülkelerde kültürlerini ve mezheplerini muhafaza edebilen bir millet olarak ayakta kalabilmişlerdir. Hatta Belçika'da bir lobi de

¹⁹ Abdullah Sevinç, "Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğuna Girse", Diyanet Derg., cilt: 25, sayı: 1, Ankara 1989, ss.107-108.

oluşturabilmişlerdir. Öğretmenleri kilisede ve okuldaki çocuklarına din ve kültürlerini öğretmek üzere çok etkili programlar yapmakta, müstakil folklor ekiplerine ağırlık vermek suretiyle kendi kültürlerini korumakta ve yaşatmaktadırlar²⁰. Bu onların birbirlerine bağlılıklarında ve çeşitli olaylar karşısında bir güç oluşturmalarında açıkça görülebilmektedir.

2. Kendi inancını başkalarına öğretmek ve onları kendi kültürleri içinde asimile etme hedefine ulaşabilmek için de, Kilise teşkilatı, özellikle Katolikler çok yoğun olarak misyoner çalışmalarını radyo ve televizyon dahil olmak üzere sürdürmektedirler. Farklı dillerle Hristiyanlık propagandasını medyanın tüm birimlerinde yapmaktadırlar. Çeşitli dini günlerde de posta kutularına, günün anlamıyla ilgili broşür, kart, boyama kitapçıkları ve yazılar bırakırlar. Çok iyi organize olmuş Katolikler, yabancı ev hanımlarını evlerinde bazı bahanelerle ziyaret ederler.

Kilisenin tüm bu çalışmalarında dikkati çeken taraf, cana yakın ve sevimli bir görünüm içinde olmalarıdır. Tenkit ve tahkir gibi bir duruma girmeyişleri, İslâm ile Hristiyanlığın benzer taraflarını genellikle ele almaları propagandalarında kullandıkları metottur²¹.

Ülkedeki karma kültür ortamı, yabancıları asimile etmek için nesiller üzerinde meydana getirilebilecek değişiklikleri de

²⁰ Abdullah Sevinç, a.y., ss.108-109.

²¹ Abdullah Sevinç, a.y., s.114.

yönlendirmektedir. Programlı bir çalışma ile gençlerin özellikle okullarda değiştirilmeye gayret edilmesi, yabancı evliliklerle nesillerde meydana gelebilecek değişiklikler ile göçmenleri kendi kültürlerine yabancılaştırmak Hristiyan kültürüne entegre olamayanları erozyona uğratmak, dolayısıyla ülke içinde asimile etmeyi hedeflemektedir.

Böylelikle Belçika toplumu uzun vadede çok kültürlü bir toplum olma yolunda adımlar atmaktadır²².

Diğer Hristiyan toplumlarda olduğu gibi Belçika'da da Hristiyanların eğitimini organize eden en büyük kuruluş olan Kilise'nin eğitime yaklaşımına da değinmek gerekecektir.

Kilise Hristiyanlığın esaslarını insanlara ulaştırmakla sorumludur. Bu yüzden eğitim süreçlerine yoğun ilgi gösterir. Kilise okul açma veya resmi okullarda din derslerini yürütme talebini şöyle temellendirmektedir²³:

1. Kilise kendi eğitim kurumlarıyla (Anaokulları, okullardaki din dersleri ve kilise okulları) genel eğitimin bir parçası durumundadır. Bundan dolayı kilisenin aldığı pedagojik kararlar, içinde yer aldığı genel eğitim sistemini etkiler.

2. Kilise, kendisini insanlıktan sorumlu gördüğü için, toplumsal güçlerin çatışmasında bir uzlaşma oluşturmaya ve

²² Kadir Canatan, a.g.e., s.279; Veyis Güngör, Batı Avrupa Türkleri, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay. Amsterdam 1992, s.14.

²³ S. Hayri Bolay, M. Türköne, Din Eğitimi Raporu, Ankara 1995, ss.74-75.

insancıl çözümler üretmeye katkıda bulunacaktır. Bundan dolayı kilisenin kendi eğitim faaliyetleri dışında, toplumsal eğitim faaliyetlerine katkıda bulunması son derece önemlidir.

3. Kilisenin İncil'deki mesajı insanlara ulaştırma görevi ve insanların kendi inançlarını tek başlarına yaşama ve savunabilmeleri ancak eğitim sayesinde mümkündür.

Katolik kilisesine göre "inancın bütün insanlığa ve milletlere iletilmesi için özellikle ailede ve okulda inancın yaşanması, yorumlanması ve delillendirilmesi gerekir". Protestanlara göre ise okul misyonerlik çalışmalarının bir bölümüdür. Okulda Hristiyanlık ruhu teşvik edilerek ve kilise için yeni insanlar kazanılarak bu görev yerine getirilir.

Kiliseye göre çocuklar ve gençler, bedeni, ahlâki ve zihni alt yapılarını uyumlu bir şekilde geliştirecek, tam bir sorumluluk şuuru kazanacak, özgürlüğü doğru olarak kullanacak ve toplum hayatına aktif olarak katılacak şekilde yetiştirilip eğitilmelidirler. Çocuk eğitiminde okulların rolünü bilen kilise onların eğitimini hem bir görev hem de bir sorumluluk olarak görür.

B. Yahudiler

Belçika'da çok az da olsa Yahudiler kendi inanç ve kültürlerini koruma açısından her kademedeki etkinliklerini yürütmekte ve istedikleri sonucu alabilmektedirler. Çocuklarını dindar yetiştirmek için sadece Yahudi çocuklarını alan "Yahudi okulu" açmışlardır. Yahudiler Cumartesi günleri çocuklarını başlarındaki alameti farikaları olan bereleriyle

Havra'dan gelişleri ile zaten dini eğitime verdikleri önemi açıkça sergileyerek, kendi çocuklarına inanç ve kültürlerini vermekte oldukça titiz ve metotlu bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedirler.

Yahudilerin kendi dinlerini başkalarına telkin etme gibi bir faaliyetleri bulunmamaktadır.

Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Belçika'da da sayısız dillerde bastıkları broşür ve kitapçıklarını her ülkenin insanına anlayacağı lisanla sunan Yahova şahitleri de faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bunların faaliyetleri arasında, özellikle ülkedeki yabancıları evlerinde ziyaret, metro, tren istasyonu, park ve bahçelerde broşür, dergi ve küçük kitapları dağıtmak yer alır.

C. Müslümanlar

Belçika 1960'lı yıllarda başlayan ekonomik kalkınma hamlesinin başarıya ulaşmasından sonra çoğunluğu Türkiye, Fas, Cezayir ve Tunus gibi Müslüman ülkelerden binlerce işçiye cazip iş imkanları sağlayan bir ülke durumuna gelmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Komünizmin baskısından kaçan pek çok Arnavut asıllı Yugoslav Müslüman ise Belçika'da ilk Müslüman azınlığı oluşturmuştu. 1960'lı yıllardan itibaren ülkeye gelen Müslüman göçmen işçilerin sayısında önemli artışlar oldu. 1990'lı yılların başında sayıları 350 bine ulaşan Müslümanlar arasında ilk sırayı Faslılar (200 bine yakın) ikinci sırayı Türkler (100 bin civarında) almaktadır. Pakistanlılar, Tunuslular, Cezayirliiler, Arnavutlar ve son zamanlarda

Boşnaklar da diğer Müslüman toplulukları oluşturmaktadır. Belçika asıllı Müslümanların sayısı ise üç bin civarında olup, Müslüman oldukları halde çeşitli sebeplerden dolayı inançlarını gizleyenlerin de çok sayıda olduğu tahmin edilmektedir²⁴.

Belçika'ya 1960'lı yıllarda Müslüman işçi göçünün başladığı dönemlerde din hizmetlerinden ve dini organizelerden bahsetmek mümkün değildi. Çünkü bu ülkeye misafir işçi olarak gitmişlerdi. Zamanla misafir işçi kavramı göçmen işçi kavramıyla yer değiştirdi. Yıllar onyılları, onyıllar çeyrek asırları takip etti. Göçün ana sebebi ekonomik olarak karışımıza çıkmakla birlikte, ilk gidenler sonraki yıllarda eşlerini ve çocuklarını da Belçika'ya götürdüler. Böylece göçün seyri değişti. İşgücü göçü yerini aile göçüne bıraktı. Yıllar sonra göçün ana sebebi olan ekonomik seviyenin düzeltilmesine rağmen, Belçika'daki göçmenler geri dönmeyip, buldukları ülkede yerleşik hayata geçme vaziyeti aldılar. Yerleşik hayata geçme vaziyeti alan göçmen Müslümanlar içinde Türkler ve Faslılar önemli merhaleler katetmişlerdir. Müslümanların Belçika'da kalıcı olduklarına dair işaretlerin en önemlisi, ülkede İslâm kültürünün müesseseseleşme sürecine girmiş olmasıdır.

Başlangıçta her yönden yabancı oldukları bir toplum içinde büyük zorluklarla karşılaşan Müslümanlar zamanla dini

²⁴ Ali Rıza Temel, "Ülkede İslâmiyet", TDV. İslâm Ansiklopedisi, c.5, İst. 1992, s.395.

ihtiyaçlarını gidermek üzere ferdi planda ve gruplar halinde çalışmalara giriştiler. Öncelikle Cuma, teravih ve bayram namazlarını kılabilcekleri geçici yerler kiralamaya, daha sonra da ibadetlerini devamlı yapabilecekleri, çocuklarına din eēitimi ve ğretimi verebilecekleri camiler ve dernekler açmaya başladılar. Belçika'da Müslümanlar tarafından açılan camilerin sayısı 1994 yılı itibariyle 300'n üzerindedir. Bunlardan 200'e yakınını Türkler, kalanını başta Fas olmak üzere diēer ülkelerin Müslüman cemaatleri açmışlardır.

Farklı bir kültür ortamı içinde bulunma, azınlık psikolojisinin vermiş olduēu savunma hali, dışlanma, horlanma, ayrımcılık gibi faktörlerin de rol oynamasıyla Belçika'daki Müslümanlar dini inanç ve milli kültürlerine daha sıkı sarılma ihtiyaını hissetmişler, teşekkül ettirdikleri kuruluşlarla varlıklarını devam ettirmenin yollarını aramışlardır.

Belçika Anayasası'nın 17. maddesine göre, ülkede yaşayan fertlerin inandıkları din doērultusunda eēitim görmeleri Anayasal bir haktır. Anayasa hükmüne göre bu zgrlē engelleyci işlemler ve eylemler yasaklanmıştır. Okullarda din dersleri dini inançlara göre düzenlenir ve programlara alınır. Yine Anayasa'nın 17. maddesine göre Katolik, Protestan, Yahudi ve İslâm inançlarından birini seçmek kaydıyla din dersi okullarda zorunlu dersler arasındadır²⁵.

²⁵ Konu ile ilgili diēer Avrupa ülkelerini de içine alan ve bu araştırmamızın son kısmında verilen çizelgeye bkz. (EK-1).

Ülkedeki Müslüman nüfusun varlığı ve bu nüfusun yoğun talebi dikkate alınarak 19 Temmuz 1974 tarihinde çıkarılan bir Kraliyet Kararnamesi ile İslâm Dini resmen tanınmış olup, müslümanlara da diğer din mensupları gibi bazı haklar sağlanmıştır. Bu resmi tanıma ile, okullarda Katolik, Protestanlık ve Yahudi din derslerine tanınan haklar İslâm Din Dersleri için de mümkün hale gelmiştir.

Müslümanların sorunlarına eğilmek amacıyla 1968 yılında Brüksel'de kurulan "İslâm Kültür Merkezi" 1974'deki Kraliyet Kararnamesine bağlı çıkarılan ve 20 Şubat 1978 tarihinde yürürlüğe giren bir kararname ile yeni bir hüviyet kazanmış ve Müslümanların ülkede resmen temsil edildiği bir kuruluş haline gelmiştir. Bu kararname Belçika'da yaşayan Müslümanlara bazı yeni hakları da getirmiş, İslâm dininin öğretimini okullarda resmen kabul etmiştir.

Belçika'daki Müslümanlar diğer sosyal ve kültürel faaliyetlerini kendi kurdukları yerel dernekler aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Onların inanç ve kültürlerini kaybetmemeleri için gerçekleştirdikleri faaliyetler din eğitimi açısından önemlidir. Müslümanların ülkede örgün ve yaygın din eğitimi alanlarında yapmış oldukları çalışmaları gözden geçirmekte yarar vardır.

C.1. Fasluların Eğitsel Faaliyetleri

Bir Kuzey Afrika ülkesi olan Fas (Marok veya Mağrib Krallığı diye de bilinir) vatandaşları Belçika'ya çalışmaya giden

en büyük Müslüman azınlığı oluşturmaktadır. Faslıların din eğitimi konusundaki faaliyetleri kendi ülkelerindeki sosyal ve dini yaşantı hakkında da bir fikir vermektedir. Faslı Müslümanlar çocuklarının Müslüman kalabilmesi, inanç ve kültürlerini rahatça yaşayabilmeleri için büyük gayret sergilemektedirler. Ancak istedikleri sonucu alamamaktadırlar. Bunun nedeni ise gerek çocuk eğitiminde gerekse cami ve dernek yönetiminde usul bilgilerinin yetersiz oluşudur. Faslıların yaptıkları çalışmalar, cami açmak, camiye görevliler temin etmek, camilerde Kur'an okutmak, ibadetlerin rahatça yerine getirilmesini sağlamaktır. Küçük bir grup da olsa buldukları yerde hemen bir cami açabilmektedirler. Kendi kültürlerini ayakta tutabilmek için kitap dünyasına ve dağıtımına önem vermekteler. Çocuklarının din, dil ve yazılarını kaybetmemelerine çaba gösteren Faslıların zengin bir neşriyatları da vardır, denebilir. Fakat metotlu bir çalışmaları olmadığından, bir de aralarında katı gruplaşmalar bulunduğundan dolayı istenilen sonucu elde edememektedirler. Faslı Müslümanların bir kısmı cami eğitiminin dışında, çocuklarına dini bir atmosfer içinde eğitim yaptırmak üzere Brüksel İslâm Kültür Merkezi içinde bir İslâm Koleji açmışlardır. Böylelikle Faslılar çocuklarını bu okulda inançlarıyla ve kültürleriyle yetiştirme gayreti içinde olduklarını göstermektedirler.

Daha çok Faslı Müslüman ailelerde görülen ve evden kaçan çocuklarını yeniden ailelerine kazandırmak için

Brüksel'de yaptıkları örnek çalışmaları da bulunmaktadır. Evden kaçma olayı nesillerinin kaybolmaması için Faslıları özel bir gayrete itmştir. Onlar evden kaçan çocukları yeniden ailelerine kazandırmak maksadıyla, problemin halli için kendi aralarında bir çalışma göstermektedirler. Evden kaçma olayında ailelerin yetersiz eğitim düzeyi ve çevrenin olumsuz etkileri rol oynamaktadır.

Müslüman azınlık içerisinde en büyük grubu oluşturan Faslıların açtıkları camilere görevli temin etmeyi de kendileri sağlamaktadırlar. Ancak camilerine görevli temin etme, ferdi gayret ve grup girişimleriyle yapılmaktadır, görevlilerini ise dernekler aracılığıyla Fas'tan getirmektedirler. Fas'tan din görevlisi getirme konusunda düzenli ve organizeli bir faaliyetin olmayışı, hatta çoğu zaman Belçika makamları ile Faslı dernek yöneticileri arasında sıkıntılara neden olmaktadır. Faslıların din görevlisi temin etme yöntemleri şöyledir: 7-8 kişiden oluşan bir dernek kuruyorlar, dernek yöneticileri bir faaliyet raporu hazırlıyor ve bölgelerinde yaşayan Müslümanların sayısını tespit ediyorlar. Bu bölgeler için alınan veya kiralanılan camilere en az üç kişilik olmak üzere beş kişilik bir görevli kadrosu gösteriyorlar. Bu bölgelerde ikamet eden faslı Müslümanlardan her ay mutad olarak bağış topluyorlar. Gerekli vize ve diğer işlemler için masrafı dernek yönetimi üstlenerek girişimler yapılıyor. Sonra Fas'a gidilerek Belçika'ya getirilecek din görevlilerinin seçimi yapılıyor. Ancak bu seçimin belli bir kriterinin olmadığını, Faslı dernek idarecilerinin

kendileri belirtmektedirler²⁶. Fas'ta medrese adını verdikleri mahalli kurslarda birkaç yıl okumuş, Namaz kıldırarak kadar Kur'an okumayı bilen kişiler çeşitli tavsiyeler üzerine Belçika'ya Faslıların bulunduğu bölgelerdeki camilere din görevlisi olarak getiriliyor. Bu görevlileri Belçika makamlarına şöyle takdim ediyorlar: Baş İmam, İmam Yardımcısı, Müezzin, camiden ve temizlik işlerinden sorumlu kişi... Bu görevlilerin, Belçika'ya getirildikten sonra anlaşmalarına göre ücretleri, işe ve ibateleri cemaat tarafından karşılanmaktadır. Dernek yöneticileri her görevli için Belçika makamlarına belirli bir miktar para ödeyerek, Çalışma Bakanlığında bu kişilerin çalışmalarını resmileştirmektedirler. Bu ödemeler, cami ve cemaat münasebetlerini sürekli olarak zayıflatmakta ve aralarında sıkıca münakaşalara sebebiyet vermektedir. Bu ise teşekkür ettirdikleri dernek ve cami cemaatinin bir süre sonra dağılmasına sebep olmaktadır. Camilere görevli olarak getirilenler ise, ilgili mercilerden çalışma iznini almış olduklarından dolayı başka bir şehre veya bölgeye ya din görevlisi olarak gitmektedirler ya da çoğu örneklerinde görüldüğü gibi ticaretle meşgul olmaktadır. Fas hükümetinin Belçika'ya veya başka bir ülkeye resmi bir şekilde din görevlisi gönderme gibi bir organizesi olmadığından dolayı Faslı Müslümanların bu konudaki sıkıntıları devam etmektedir. Belçika'ya gelen din görevlilerinin Fas'taki mahalli medrese ve

²⁶ Mustafa Yüksel, "Belçika'da Diğer Müslüman Grupların Faaliyetleri", 1994 Yılı Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliğinde verilen Briefing, s.1.

kurslarda yetişmiş olmaları, Kur'an, İslâmî bilgiler ve İlâhiyat alanında yeterince tahsil görmemeleri sonucu cemaat ve toplumla iletişim kurmada yetersiz kaldıklarını kendi dernek idarecileri örnekler vererek ifade etmektedirler.

Faslıların Belçika'ya din görevlisi getirme işlemleri, son iki yıldır Belçika Hükümeti tarafından yasaklanmıştır. Faslı Müslümanların Belçika'daki Türklerle konu ile ilgili gözlemleri de çok değerlidir. Faslılar, Türklerin açtıkları dernekler, camiler, din görevlileri, sosyal, eğitsel ve kültürel faaliyetlerden övgüyle şöyle bahsetmektedirler: "... Sizden çok fazla cemaate sahip olmamıza ve dil avantajımıza rağmen cami, cemaat ve bunlara bağlı olarak yürüttüğünüz eğitsel ve sosyal faaliyetler yönünden Türkleri gıpta ile takip ediyoruz. Bunda Türkiye'nin Diyanet İşleri Başkanlığı kanalıyla işleri organize etmesinin ve buradaki vatandaşlarınızın inançlarına gösterdiği ehemmiyetin çok büyük fonksiyonu olduğuna inanıyoruz. Bir de Din görevlilerinizin Kur'an-ı Kerim'i kıraat ve tecvit üzere usulüne uygun okuma yönünde olduğu kadar İlâhiyat tahsili ile diğer bilimleri de öğrenmelerinin rolü olduğunu görüyoruz. Zira Fas'ta hiçbir İmam, vaaz ve müezzin ilahiyat tahsili yapmaz.."²⁷.

Buradan da anlaşılacağı üzere, Faslıların kendi aralarında yeterince organizeli bir faaliyete girişemedikleri, konu ile ilgili kurumsallaşmış bir teşkilatlarının olmayışı, düzenli

²⁷ Mustafa Yüksel, a.g.b., s.2.

ve metotlu bir eğitim-öğretim gerçekleştiremedikleri, Fas yetkililerinin de bu konuya gereken ilgiyi göstermediği dikkat çekmektedir.

Ülkede yaşayan Faslı Müslümanların, İslâm din eğitimi konusunda engin bir tecrübe kazanmış olan Türklerle sıkı bir diyalog ve işbirliğine girişmeleri, Türklerin tecrübelerinden yararlanmaları gerektiği, ülkedeki diğer Müslüman topluluklar arasında yaygın bir kanaat olarak belirtilmektedir.

Faslı Müslümanların Belçika okullarındaki İslâm Din Derslerine bir hayli rağbet ettikleri de görülmektedir. Ülkede en büyük Müslüman azınlığa sahip olan Faslılar çocuklarını okullardaki bu derslere göndermektedirler. Okullardaki İslâm Din Dersi öğretmenleri arasında da en büyük paya sahip olan yine Faslılardır. Daha çok Fransızca konuşulan bölgelerdeki okullarda İslâm Din Dersi Öğretmenliği yapan Faslı öğretmenlerin sayısı 400 civarındadır. Faslıların dil avantajları olmasına rağmen, aralarındaki organizasyonculuk, iletişim kuramama ve öğretmenlik formasyonlarının ve alan bilgilerinin yetersiz olmasından dolayı istenilen sonuç ve verimin alınmadığı yolundaki kanaatler yaygındır.

C.2. Türklerin Eğitsel Faaliyetleri

Belçika'da ikinci büyük azınlık Müslüman olarak bulunan Türklerin, inanç ve kültürlerini korumak ve kaybetmemek için gösterdikleri faaliyetlerin ve fedakarlıkların tarihi süreç içinde ele alınmasında yarar vardır.

1960'lı yıllarda sadece ekonomik sebeplerle bu ülkeye giden Türkler 1970'li yıllarda yerleşik hayata geçişin temellerini oluşturmaya başladılar. Bu temellerin ilki eş ve çocuklarını da Belçika'ya götürmekle atılmış oldu. Daha sonra kendi inanç ve kültürleri doğrultusunda dernek, cami vb. yerler açmaya, oradaki nesillerini kaybetmemek için çeşitli faaliyetlere girişmişlerdir. Geç de olsa önemli organizeler gerçekleştirerek, yerleşik hayata geçme vaziyeti alan Türklerin bulunduğu en küçük yerleşim birimlerinde bile ibadet edecek, çocuklara Kur'an ve dini bilgiler öğretilecek yer veya camiler açılmıştır. Başlangıçta Cuma, teravih ve bayram namazları için geçici yerler kiralayan vatandaşlarımız, sonraları ibadetlerini sürekli yapabilecekleri camiler ve dernekler açmaya ve buralarda sadece dini faaliyetler değil, bunun yanında sosyal ve kültürel amaçlı çalışmalar da gerçekleştirmişlerdir. Bununla beraber 1980'li yıllarda Belçika'da ev sahibi olup, işyeri açan, işçi çalıştıran, işveren durumunda yerleşik hayata geçmiş vatandaşlarımızın bu ülkede kalıcı olduklarına dair işaretler bulunmaktadır²⁸. Türk-İslâm kültürünün kurumsallaşması yani kültür dernekleri, camiler, Türkçe gazete, dergi, radyo yayınları, eğitim merkezleri, vakıflar, kahvehaneler, spor lokalleri, süpermarketler, kasaplar, manavlar vb. kurum ve kuruluşların hızla yayılması da bizim yerleşik hayata geçme konusundaki kanaatimizi pekiştirmektedir. Bir işgücü göçü çerçevesinde

28 Kadir Canatan, a.g.e., ss.76, 195.

başlayan para kazanmak, tasarruf etmek ve tekrar geri dönmek niyetiyle Anadolu'dan Belçika'ya giden Türkler, artık yaşadıkları bu ülkede "yerleşik toplum" olma yolunda ileri adımlar atmışlardır. Artık Belçika'nın gurbet olmaktan çıkıp, mekan olmaya yön tutması Türklerin bu ülkede kalıcı olduklarının en açık ifadesidir. Varlıklarını devam ettirebilmek için oluşturdukları kültürel, sosyal ve dini kuruluşlar ise Türk-İslâm kültürünün Belçika'da kurumlaşmasının somut örnekleri olarak görülebilir²⁹. Bu kuruluşlarla İslâm kültürünün değerleri, dini inanç, duyuş ve düşünüşler de bu ülkede yetişmekte olan Türk nesillerine aktarılmaktadır. Böylelikle Türkler bu faaliyetleriyle Belçika'da İslâm kültürünün müesseseseleşmesi sürecine önemli katkılarda bulunmuş olmaktadır.

C.2.a. Sosyal ve Kültürel Amaçlı Kuruluşlar

Belçika'da vatandaşlarımız tarafından kurulan dini, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler yapan derneklerden bazılarının bir araya gelerek kurdukları federasyon seviyesinde teşkilatları bulunmaktadır. Bunlar:

1. Belçika Türk İşçi Dernekleri Federasyonu
2. Belçika Türk İşçileri İslâm Kültür Dernekleri Federasyonu
3. Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı

²⁹ Veyis Güngör, "Türkiye ve Batı Avrupa Türkleri Gerçeği", Din Öğretimi Derg., Sayı: 39, Ankara 1993, ss.105-111.

4. Belçika Milli Görüş Teşkilatı
5. Belçika Türk Spor Dernekleri Federasyonu
6. Belçika Türk Kültür Dernekleri Federasyonu
7. Belçika Türk İslâm Kültür Dernekleri Federasyonu

Bunlardan başka, başlangıçta vatandaşlarımızca da desteklenen Belçika'daki bütün Müslümanları temsil etmek üzere kurulan "Belçika İslâm Kültür Merkezi", daha sonra bu özelliğini kaybederek merkezi Suudi Arabistan'da bulunan Rabita teşkilatının güdümünde bir kuruluş halini almıştır³⁰. İşte bu merkezin Brüksel'deki faaliyetlerine de Türklerin önemli katkıları olmuştur.

Yukarda federasyon seviyesinde faaliyet gösteren teşkilatlardan dördü cami hizmeti veren derneklerden bir kısmını bünyelerinde toplamıştır. Biri de sportif faaliyet yürüten derneklerden oluşmuştur. Siyasi içerikli federasyonlar da bulunmaktadır.

Belçika'da yaşayan vatandaşlarımız ile çocuklarının dini, sosyal ve kültürel konularda ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 1982 yılında kurulan "Belçika Türk-İslâm Diyanet Vakfı" (BTİDV) da bu federasyonlar seviyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Ülkede Türkler tarafından kurulan yukarıdaki federasyonlar da dahil olmak üzere en kapsamlı faaliyeti

³⁰ T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı 1991 Yılı Yurtdışı Din Hizmetleri Raporu, Ankara 1992, s.68.

gerçekleştirmeye yatkın olan Belçika Türk-İslâm Diyanet Vakfı geniş Türk kitlelerine ulaşmayı ve hizmeti hedef almaktadır.

C.2.b. Camiler ve Din Görevlileri

Belçika'da vatandaşlarımız tarafından açılan cami sayısı 200 civarındadır. Bunlardan 60'a yakını T.C. Belçika Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği ile irtibatlı olarak faaliyetlerini sürdürmekte olup, 40'ın üzerindeki camide 1985 Temmuz'undan beri maaşları T.C. Devleti tarafından ödenen resmi din görevlileri bulunmaktadır. Görevlisi olmayan diğer camilerle ise (20 civarında), bu hizmet Belçika okullarında görevlendirilen İslâm Din Dersi öğretmenlerinin imkanları nisbetinde yerine getirilmektedir. Diğer Türk derneklerindeki camilerde ise, dernek yönetimlerince veya ait oldukları federasyon yetkililerince Türkiye'den temin edilen din görevlileri vazife yapmaktadır. Bu yolla Belçika'ya getirilen din görevlilerinin ücretlerini ise, dernekler karşılamaktadır. Türkiye'den gönderilen özel veya resmi din görevlilerinin hemen hepsi dini yükseköğrenim görmüş, İlahiyat Fakültesi veya Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlardır.

Belçika genelinde Türkler tarafından açılan cami binalarının hepsi meskenden veya işyerinden cami haline dönüştürülmüştür. Bunlardan çoğu bundan 15-20 yıl öncesinin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak alınan küçük binalardır. Bu binalar bugünkü ihtiyaca cevap vermediğinden ya bitişğinde bir bina satın alınarak veya eski binayı satıp daha geniş bir yer temin edilerek ihtiyaç karşılanmaya

çalışılmaktadır. Ancak binalardaki fiziki mekanların yetersizlikleri, ilk planda dikkat çeken hususiyetlerdendir. Özellikle son yıllarda Belçika'daki Türk nüfusunun artış göstermesi ve vatandaşlarımızın camileri birer kültür merkezi haline getirme gayretleri sonucunda, büyük merkezi camiler yaptırma eğilimi artmış olup, Türklerin yoğun olduğu bölgelerden Anvers, Virton ve Beringen'de geniş kapalı alanlara sahip görkemli camiler açılmış veya yaptırılmıştır. Brüksel Din Hizmetleri Müşavirliği aracılığıyla resmi görevlisi tayin edilen camilerin hemen hemen tamamının binaları satın alınarak tapuları ya Türkiye Diyanet Vakfına ya da Belçika Türk-İslâm Diyanet Vakfına verilmiştir³¹. Böylelikle cami binalarını satın alıp Türk derneklerinin mülkiyetine devredilmesi, Türk dernekleri arasında güzel bir rekabet ortamının oluşmasını sağlamış, onların cemaatleşme şuurlarını artırmıştır. Cami binalarına ait tapularını Belçika Türk-İslâm Diyanet Vakfına veya Türkiye Diyanet Vakfına hibe etmeyi tercih eden vatandaşlarımız, bu yerlerin geleceklerini de teminat altına almış olmaktadırlar. Derneklerin ve camilerin birer kültür merkezi gibi faaliyet göstermesine özen gösteren Türkler³², bu konuda daha kapsamlı etkinlikler gerçekleştirmek için her türlü eğitim faaliyeti göstermeye

³¹ D.İ.B., Yurtdışı Din Hizmetleri Raporu, Ankara 1993, s.48.

³² Diğer Avrupa ülkelerinde de Türklerin açmış olduğu camiler birer kültür merkezi olarak hizmet görmektedir. Geniş bilgi için bkz. Cemal Tosun, Din ve Kimlik, T.D.V. Yay. Ank. 1993; Mustafa Tavukçuoğlu, Yurtdışındaki Din Görevlilerinin Problemleri -Avusturya Merkezli Bir Araştırma-, S.Ü. Sosyal Bil. Enst. Konya 1992 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

istekli, azimli ve kararlı olduklarını her vesileyle belirtmektedirler. Kùltür merkezi olarak kullanılan camilerde, Kur'an ve Dini Bilgiler öğrenmek, genel kùltür seviyesini iyileştirmek üzere her yıl binlerce Türk çocuğu ve genci inancını korumak ve onu takviye edecek bilgilere sahip olmak için gayret göstermektedir.

Belçika'da Türklerin açtığı camilerdeki özel ve resmi din görevlileri haftanın belirli günleri (Cumartesi, Pazar ve Çarşamba gibi) Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumak, gerekli dini bilgileri öğrenmek için gelen çocuk, genç ve yetişkinlere kurslar düzenlemektedir. Resmi din görevlileri tarafından organize edilen kurslara katılan okul çağındaki öğrencilerin (1700'ü kız 2000'i erkek olmak üzere) toplamı 4000 rakamına ulaşmaktadır. Buna yetişkinler de ilave edilirse (300'e yakın)³³, camilerdeki bu kurslara vatandaşlarımızın rağbet ettikleri gör÷lmektedir.

Ücretlerini resmi din görevlileri gibi Elçilikden alan yaklaşık 150 civarında Türk Kùltür Dersi öğretmeninin büyük bir kısmı, derslerini okullarda yapamadıklarından dolayı, bu konuda camilerden de yararlanmaktadır. Halen 30 civarındaki camide haftanın belirli gün ve saatlerinde ilkokul çağındaki çocuklarımıza Türk Öğretmenlerce kùltür dersleri verilmektedir. Ayrıca talep olduğu takdirde camilerde kadın ve erkekler için ayrı ayrı okuma yazma kursları açılmaktadır. Bu kurslarda

³³ T.C. Brüksel Büy÷kelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği 1992 Yılı Çalışma Raporu, Ek: 9.

genel olarak kültür dersleri öğretmenleri görev yapmaktadır. Bu öğretmenlerin olmadığı bazı yerlerde de kurslar din görevlileri tarafından yürütülmektedir³⁴. Yine camilerin bir kısmında mahalli lisan kursları (Fransızca veya Flamanca) açılmaktadır. Bu kurslar için yerel yönetimlerin yetkili organlarından öğretmen temin edilmektedir.

Camilerin tamamında Ramazan ve Cuma günleri vaaz edilmektedir. Ayrıca üç aylar, mübarek gün ve geceler ile Ramazan ayı vesilesiyle Türk toplumunda meydana gelebilecek manevi canlanmayı değerlendirmek ve sürekli hale getirebilmek için camilerde özel programlar hazırlanmakta ve uygulanmaktadır.

Bu programların dışında camilerde yapılmakta olan irşat hizmetlerine karşı vatandaşlarımızın ilgilerinin bir hayli zayıf olduğu izlenmektedir. Cuma ve tatil günleri, konuşma yapmak üzere camilerine gelen biraz da maruf kişilere karşı ilgi gösterilmektedir. Din Görevlilerinin irşat konusu üzerinde ısrarla durmalarına rağmen, yararlı ve dikkat çeken konuşma yapanların vaazlarını dahi oldukça az sayıda kişinin takip ettiği gözlenmektedir. Cuma namazına vaktinden önce gelenlerin lokalde oturup her zaman birlikte oldukları kişilerle sohbet ettikleri görülmektedir. Toplumun bu ve benzeri tavırlarını, kültürel seviyelerinin yeterli olmayışıyla izah etmek mümkündür. Vatandaşlarımızın irşat faaliyetlerine karşı vasat

34 T.C. Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği 1993 Yılı Çalışma Raporu, s.6.

olan bu ilgiyi daha iyi noktalara getirebilmek için din görevlileri programlı olarak kendi aralarında görev ve yer değişikliği yaparak irşat konusunda oradaki topluma faydalı olmaya çalışmaktadırlar. İrşat faaliyetlerine karşı ilgiyi canlı tutabilmek için lokal durumu müsait olan camilerde ihtiyaca ve duruma göre konferanslar ve seminerler organize edilmektedir. Bu konferans ve seminerlerde daha çok hitabet yeteneği ile dikkati çeken din görevlilerinden yararlanılmaktadır.

Camilerimizin tamamında kadın ve erkek cemaatler için ayrılmış namaz kılma yerleri vardır. On civarındaki camide gençler ve yaşlılar için ayrı ayrı lokal, geri kalan camilerin tamamında cemaatin namaz öncesi ve sonrasında oturup sohbet edebileceği çay salonları, dershane olarak kullanılan odalar vardır. Lokalleri müsait olanlarda ise masa tenisi, bilardo, savunma sporları vb. faaliyetler yapılmaktadır. Camilerden yirmi kadarının bünyesinde, futbol dahil çeşitli sportif etkinlikler gösteren spor kolları vardır. Camilerin en küçükleri en az 100 cemaat kapasiteli olup, en büyükleri ise en az 700-800 cemaat kapasitelidir. En az 15 cami ise 500 cemaat kapasitesinin üzerindedir³⁵. Bu camilerin hepsi Ramazan ayında ve Cuma namazlarında tamamen dolmaktadır.

Yaklaşık 35 camide İmam-Hatiplik görevi ve cami yönetimi, camilerin bulunduğu bölgelerdeki İslâm Din Dersi

³⁵ Brüksel Din Hiz. Müşaviri M. Emin Bayar'ın "Belçika'daki Türk Toplumunun Dini Hayatı" konulu Konferans metni, Brüksel 1994, s.2.

Öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. Bu camiler ibadete Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri açılmaktadır. Diğer günlerin namaz vakitlerinde cemaat tarafından açan olursa açılır, yoksa kapalıdır. Bu camilerden çok azında sadece imamlık görevi işçi vatandaşlarımız tarafından yapılmaktadır. Böyle olan camilerin cemaatleri tarafından Brüksel Din Hizmetleri Müşavirliğine din görevlisi ihtiyaçlarının karşılanması için sık sık hatırlatmalar yapılmaktadır.

Camiler ibadet yerleri olduğundan hemen tamamından bina vergisi alınmamakla birlikte, tüm camilerden kadastro vergisi adı altında bir vergi ödenmektedir³⁶. Cami olarak kullanılan binaların ihtiyaç ve giderleri, ilgili derneklerce karşılanmaktadır. Dernekler bünyesinde bulunan çay ocakları ve lokallerden elde edilen ticari gelir ve üye aidatları dernek giderlerini karşılamada kullanılmaktadır.

Sosyal ve kültürel faaliyetlerden bazıları ve hatta bir binanın cami olarak tahsisi için yerel yönetimler ve Belçika Belediyeleri (Lokeren örneğinde olduğu gibi)³⁷ Türk Derneklerine 1992 yılından itibaren maddi destek vermeye de başlamışlardır.

Görüldüğü gibi Belçika'daki camilerde ve lokallerde vatandaşlarımıza ve çocuklarına başta Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler olmak üzere Türkçe, Türk Kültürü Dersleri, Yabancı Dil

³⁶ M. Emin Bayar, a.g.k., s.3.

³⁷ T.C. Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği 1992 Çalışma Raporu, ss.4-6.

kursları, misafirhane, kütüphaneler, folklor, sportif faaliyetler, okuma ve çay salonları gibi dini, sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapıldığı birimler de bulunmaktadır. Türk toplumu camileri sadece namaz kılmak için değil, İslâm Medeniyetindeki örnekleri gibi bir külliye ve Kültür Merkezi yapmayı hedeflemiştir. Bu örnekler sadece Belçika'ya mahsus olmayıp, Türklerin yaşadığı diğer Avrupa ülkelerinde de görmek mümkündür. Bu faaliyetler tarihi tecrübelerin ve birikimlerin bir neticesi olarak görülmelidir.

Belçika'da biri Liège'de diğeri Charleroi'da olmak üzere iki Müslüman mezarlığı bulunmakta, ancak özellikle Türkler ölen yakınlarını kendi ülkelerine göndermek istemektedirler. Bu amaçla Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı bünyesinde bir "Cenaze Nakil Fonu" oluşturulmuştur. Bu fon konu ile ilgili önemli bir hizmeti yerine getirmektedir.

C.3. Diğer Müslüman Azınlıkların Eğitsel Faaliyetleri

Belçika'da Türk ve Faslı Müslümanların yanında Tunus ve Cezayirli Müslümanlar da bulunmaktadır. Bu küçük Müslüman toplum da dernek ve camiler açarak İslâm inancını ve geleneklerini muhafaza etmeye, nesillerini kaybetmemeye çalışmaktadır. Geniş organizeleri olmadığı için zaman zaman Faslı ve Türklerin cemaatlerine iştirak ederek yetişkinler bazında az da olsa bir diyalog içinde görünmektedirler. Tunus ve Cezayirli Müslümanların açtıkları camilere din görevlilerini, Fas örneğinde olduğu gibi dernek idarecileri kendi ülkelerinden temin etmektedirler (Din görevlilerinin

cretlerini de dernekler karşılamaktadır.), Tunus ve Cezayir Hkmetlerinin resmi din görevlisi gönderme gibi bir eğilimleri bulunmamaktadır. Bu bir bakıma bu ülkelerdeki dini hayatın genel görünümünü yansıtmaktadır. Dini-sosyal ve kültürel alanda geniş katılımlı teşkilatları bulunmamaktadır. Ancak çocukları ve gençleri Belçika okullarındaki İslâm Din Derslerine katılmaktadır. Tunus ve Cezayirli ailelerin bu konuya zen gösterdikleri gözlenmektedir.

Bu Müslüman grupların yanında küçük bir teşkilatla Pakistanlılar vardır. Pakistan'da bulunan "Tebliğ Cemaatleri" rneği Belçika'da yaşayan Pakistanlı Müslümanlarda da görülmektedir. Her Pakistanlı şahsi kazançları ile kendi yetenekleriyle İslâm'ı öğrenir, yaşar ve yaşatmaya çalışır. Bu uğurda gerekirse pek çok fedakarlıkta bulunmaya hazırdır. Bu bir Pakistanlı Müslüman için en ideal yaşama örneğidir. Tebliğ cemaatlerinin ve Pakistanlı Müslümanların yapacakları tüm işler her yıl Pakistan'daki Lahor Rayvint denilen yerde yapılan Büyük İslâm Kongresinde karara bağlanır. Pakistanlı Müslümanlara göre, bu Kongrenin Mekke'deki Hac organizesinden sonra Müslümanların en büyük toplantısı olduğu ifade edilir. Tüm dünya Müslümanlarından temsilciler, heyetler Lahor'daki bu büyük Kongre'ye davet edilir. Pakistanlı Müslümanların Brüksel'de  mescitleri bulunmektedir³⁸. Buradaki Pakistanlılar Tebliğ cemaatlerinin temsilcileri durumundadır.

³⁸ Mustafa Yüksel, a.g.b., s.3.

Bunlardan başka az da olsa iyi organize edilmiş görünen İranlılar vardır. Bunlar Şia'nın Caferiye koluna mensupturlar. Brüksel'de özellikle Hicri yılbaşı Muharrem ayında ve Aşure gününde görkemli törenlerini her yıl icra ederler³⁹. Küçük bir mescidleri bulunan İranlılar daha çok konferans ve seminer gibi kültürel etkinliklerle Brüksel'de faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Belçika'daki Müslüman toplum içinde Türklerle diyalog halinde olan Arnavut kökenli Müslümanların da, ki bunlara Albaniler de denilmekte, Brüksel'de iki küçük mescitleri bulunmaktadır. İbadet ve çocuklarının eğitim ihtiyaçlarını bu mescidlerde karşılamaya çalışan Arnavutlar zaman zaman Türklerin açtığı camilere gelmekte ve kültürel etkinliklere katılmaktadırlar. Arnavut çocuk ve gençleri de okullardaki İslâm Din Derslerine devam ederek bu konuda gayretli olduklarını göstermektedirler. İslâm inanç ve kültürünü öğrenmek yaşamak ve nesillerini kaybetmemek için Arnavutlar da faaliyetlerine devam etmektedirler.

Bu küçük Müslüman toplulukların yanında hiçbir dernek ve organizesi olmayan cami dahi açamayan çok sayıda Müslüman gruplar da bulunmaktadır. Sudan, Somali, Irak, Suriye, Mısır, Afganistan, Bosna-Hersek gibi Müslüman ülkelerden gelen göçmen işçiler buna örnek olarak verilebilir. Bu Müslümanlar hatta Belçika asıllı Müslümanlar zaman zaman ülkedeki en büyük grup olan Türklerin ve Faslıların camilerine ve dini kültürel etkinliklerine katılmaktadırlar.

³⁹ Mustafa Yüksel, a.g.b., s.1.

Belçika'da özellikle yükseköğrenim gören Müslüman gençlere İslâmî faaliyette bulunan öğrencilere ait bir de kuruluş bulunmaktadır. "Belçika İslâmî Öğrenci ve Gençlik Birliği" adındaki bu birlik⁴⁰, ülkedeki üniversitelerde okuyan Müslüman gençlerle ilgilenerak onların sahip oldukları İslâmî değerleri kaybetmeden öğrenimlerini sürdürmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Ayrıca değişik seviyelerdeki gençlere yönelik kültürel ve sportif etkinliklerin yanında isteyenlere Kur'an-ı Kerim, Arapça, Tefsir, Hadis ve Din Eğitimi gibi kursları düzenlemektedirler.

⁴⁰ Ahmet Varol, "Müslüman Azınlıklar, Belçika", İslâm Ülkeleri Ansiklopedisi, İstanbul 1994, s.306.

İKİNCİ BÖLÜM

BELÇİKA EĞİTİM SİSTEMİ İÇİNDE İSLÂM DİN EĞİTİMİ

I.DİN EĞİTİMİYLE İLGİLİ YASAL İMKANLAR

Belçika okullarındaki İslâm Din Derslerinin hukuki mesnedi, temelde bu ülkenin Anayasa'sına ve uluslararası anlaşmalarda belirtilen Din Hürriyeti ve Din eğitimi ile ilgili maddelerine dayanmaktadır. Okullardaki İslâm Din Eğitimi konusundaki uygulamalara açıklık getirebilmek için, Belçika yasalarında ve uluslararası anlaşmalarda din eğitiminin ve din derslerinin yasal durumunu tespit etmek gerekir.

A. Belçika Anayasası'nda ve Uluslararası Anlaşmalarda Din Özgürlüğü ve Din Eğitimi

Belçika Anayasası'nın 17. maddesi din özgürlüğüne ayrılmıştır. Buna göre ülkede bulunan fertlerin inandıkları din doğrultusunda yaşamaları ve bu doğrultuda din eğitimi görmeleri Anayasal haklarıdır. Yasal olan bu hakkı kullanabilmek de ülke genelinde teşkilatlanmış dini cemaatlerin üst düzey yönetimleri ile devletin resmi kurumları arasında yapılan protokollarla temin edilmiştir.

Avrupa Birliği üyesi olan Belçika, Anayasasına din ile ilgili bu düzenlemeleri koymakla kalmamış, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası anlaşmalarda, fertlerin din ve vicdan özgürlüğüne sahip olduklarını, kendi dini anlayışlarına uygun eğitim-öğretim görmelerini, inandıkları gibi hür bir şekilde yaşamalarını ve ibadet etmelerinin engellenemeyeceğini benimsemiş ve bu anlaşmalara uygun hareket etmeyi taahhüt etmiştir.

Gerek İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18. ve 26. gerekse Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 9. maddelerinde ve buna yapılan ek protokollerde, 1990 Eylül ayında yürürlüğe giren Çocuk Hakları sözleşmesinde, Avrupa Konseyi ve Avrupa Topluluğu belgelerinde⁴¹ Din özgürlüğü ve inanılan dinin öğretim konusu yapılması hakkı teminat altına alınmıştır. Bu anlaşmalara göre ülkede bulunan yabancılara ve göçmenlere dini kanaatlerini açıklama ve ibadetlerini yerine getirebilme özgürlüğü yanında, dini inançlarını öğretim konusu yapabilme hak ve hürriyeti de sağlanmış olmaktadır. Göçmen işçiler ve çocuklarının din eğitimi ile ilgili bazı düzenlemeler yapan Avrupa Topluluğunun, 25 Temmuz 1977 tarihli kararları arasında, göçmen çocukların kendi ülkelerine döndüklerinde, o ülkeye tekrar uyumlarını kolaylaştırmak için kendi din ve kültürlerinin tanıtılması, kendi dillerinin öğretilmesi de yer almaktadır⁴².

1968'de İslâm Kültür Merkezi'nin açılmasını ve 1974'de İslâmın resmen tanınmasıyla birlikte 1976 yılında okullara İslâm Din Derslerinin konulmasını Belçika'da İslâm Tarihinin başlangıcı olarak nitelendiren Louvain Katolik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü araştırmacıları, devletin bu kabulünü insan

⁴¹ Mesut Gülmez, İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, TODAİE Yay. Ankara 1994, ss.167-172; Muzaffer Sencer, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 3 Eylül 1953", İnsan Hakları Ana Kuruluşlar ve Belgeler, TODAİE Yay. Ankara 1986, s.175; Muzaffer Sencer, Belgelerle İnsan Hakları, Beta Yay. İst. 1988.

⁴² Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, Rechtliche Regelungen zur Religiösen Unterweisung für Schüler Islamischen Glaubens, Dökumentation, Soester Verlagskontor, Soest 1987, ss.20-21.

haklarına ve çoğulculuğa saygının bir eseri olarak belirtmişlerdir⁴³. Hatta İslâm Hukukunun ve Müslümanların haklarının incelenip onlara yönelik özellikle ferdi, ailevi ve toplumsal işlemlerde İslâm Hukukunun uygulanması konusunda araştırmaların derinleştirilerek yapılmasını da istemişlerdir⁴⁴.

Belçika devleti yetkilileri hem Anayasa ve hem de uluslararası sözleşmelerde göçmen işçiler ve çocukları ile ilgili yukarda belirtilen din ve eğitim konularında okullarda Din Dersleriyle ilgili düzenlemeleri hukukî prosedürler tamamlandıkça gereken kolaylığı sağlamaktadırlar. Bu durum Müslümanlar açısından düşünüldüğünde, resmî ve hukukî muamelelerin tamamlandığı 1976 yılından bu yana Belçika okullarında Müslüman öğrenciler için İslâm Din Dersleri zorunlu seçmeli dersler arasında yerini almıştır.

B. İslâm Eğitimi Düzenleyen Kuruluşların Gelişim Süreci

Belçika'da Müslümanlara dini alanda hizmet götürmek amacıyla kurulmuş çok sayıda teşkilat bulunmaktadır⁴⁵. Bu Teşkilatların en önemlilerini bazı ayrıntılarıyla birlikte vermek istiyoruz.

43 Felice Dassetto, "L'Islam en Belgique", Dossier-Islam et monde arabe, Louvain 1991, ss.24-25.

44 Felice Dassetto, "Le droit musulman en Belgique et a L'UCL", Dossier-Islam et monde arabe, Louvain 1992, s.27.

45 Belçika genelinde bulunan ve kataloglara geçen bu teşkilatlara ait liste için bkz. (Ek:2).

B.1. Belçika İslâm Kültür Merkezi (1968)

1960'lı yıllardan itibaren bu ülkeye gelmeye başlayan göçmenlerin sayıları zaman içinde artmıştır. Önemli bir azınlık durumuna gelen Müslümanlar hem birbirleriyle irtibatlarını temin etmek, hem de Cuma, bayram ve teravih namazları gibi toplu ibadetlerini yapabilmek gayesiyle bir ortam aradılar. İlkönce uygun evlerde, işçi yurtlarında ibadet maksadıyla tahsis ettirdikleri odalarda, sonraları ise bazı kilise, kilise bahçesi ve spor salonlarında toplu yapılan ibadet ihtiyaçlarını gidermeye çalıştılar. Cemaat olma şuurları artınca da müstakil küçük binaları kiralamaya başladılar. Bu arada İslâm ülkeleri Büyükelçiliklerinden bazıları 1963 yılında bir araya gelerek Müslüman toplumu bir teşkilat etrafında toplamaya karar verdiler. Aynı yıl İslâm Ülkeleri Büyükelçileri kendi aralarında seçimle belirledikleri ve Suudi Arabistan, Türkiye, Fas, Pakistan ve Senegal Büyükelçilerinden oluşan bir kurul seçtiler. Bu kurul İslâm Kültür Merkezinin çekirdeğini oluşturmuştur. Belçika'da yaşayan çeşitli İslâm ülkelerine mensup Müslümanları temsil etmek ve onlara dini hizmet götürmek üzere oluşturulan bu merkezin giderleri önceleri İslâm ülkeleri tarafından karşılanmış, faaliyetlerini yürütmek üzere bir de bina kiralanmıştır. İslâm Kültür Merkezi faaliyetlerini daha çok Suudi Arabistan'ın mali desteğiyle kiralanmış bir binada yürütürken, 1967 yılında Brüksel'deki Ellinci Yıl Parkında bulunan ve Doğu Eserleri Müzesi olarak kullanılan büyük bir bina, Belçika Kralı tarafından İslâm Kültür

Merkezine hibe edilmiştir. Suudi Arabistan'ın mali yardımları ile geniş kapsamlı bir hizmet ünitesine dönüştürülen bina 1978 yılında Suud ve Belçika Krallarının iştirak ettikleri bir merasimle resmen hizmete açılmıştır. Dört kattan oluşan bu merkezin en üst katı 2000 kişilik bir camidir. Teravih, Cuma ve bayram namazları burada, vakit namazları ise giriş katındaki mescidde kılınır. Ayrıca giriş katında merkez idaresi, orta katlarda dil laboratuvarı, kütüphane, konferans salonları, derslikler, bodrum katında ise küçük çapta bir matbaa ile bir radyo istasyonu bulunmaktadır. Bu merkezin matbaasında İslâmiyet'i tanıtıcı broşürler, namaz vakit cetvelleri, Ramazan imsakiyeleri, cep kitapları, Türkçe, Fransızca, Arapça ve Fflanca olarak dini kitaplar basılıp dağıtılmaktadır. İslâm Kültür Merkezi Kütüphanesi yaklaşık 5000 cilt kitaba sahip bulunmakta ve hafta boyunca okuyucuların ve araştırmacıların hizmetindedir. Bu merkezde 1989-1990 öğretim yılında hemen tamamı Fas uyruklu öğrencilerin devam ettiği bir de dini ağırlıklı ilkokul açılmıştır⁴⁶. Medresetül-Gazzali adındaki bu ilkokulun Belçika Eğitim Bakanlığınca tanındığı ve masraflarının %80'inin Belçika Eğitim Bakanlığınca karşılandığı yetkililerce ifade edilmiştir. Okulda öğretim dili Fransızcadır ve bu ilkokulun öğrencileri arasında çok az sayıda Türk öğrencileri de bulunabilmektedir⁴⁷.

46 Ali Rıza Temel, "Ülkede İslâmiyet", TDV İslâm Ansiklopedisi, cilt: 5, ss.395-397.

47 T.C. Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği 1993 Yılı Çalışma Raporu, s.3.

Belçika İslâm Kültür Merkezinde, ülkede yaşayan Müslüman gruplardan birer temsilci bulundurulmaktadır. Ancak bu merkezin bütün masrafları Suudi Arabistan'daki Rabitatü'l-âlemi'l-İslâmi (Dünya İslâm Birliği) tarafından karşılandığı için Yönetimde de Suudlular etkili olmuşlardır. Belçika Hükümeti 1968 yılında aldığı bir kararla bu merkezi, ülkedeki müslümanların temsilcisi kabul etmiş ve Parlamentosu da 24 Ağustos 1974 tarihli kararıyla İslâmiyet'i resmi din olarak tanımıştır. Müslüman Arapların nüfus bakımından daha kalabalık oluşu, Arap ülkelerinin birkaç Büyükelçiliğinin bulunması, ayrıca meseleye sahip çıkmaları sebebiyle İslâmiyet'in temsili için kurulmuş olan İslâm Kültür Merkezi'nin üst düzey yönetimlerine hep Arap asıllı idareciler getirilmiştir. 1980'li yılların başında maaşları Rabitatü'l-âlemi'l-İslâmi cemiyetinden verilen iki Türk Din Görevlisi de bu merkezde çalışmıştır⁴⁸.

Batı Avrupa ülkeleri içinde ilk defa Belçika'da alınan 1974 tarihli karar gereğince 1975-1976 öğretim yılından itibaren okullardaki Müslüman çocuklardan isteyenlere haftada iki saat İslâm Dini Dersi verilmeye başlanmış, hükümetin bu uygulaması Parlamento tarafından da 8 Şubat 1978 tarihli kararla onaylanmıştır⁴⁹. Buna göre İslâm Din

⁴⁸ Erdoğan Fırat, "Belçika'daki Vatandaşlarımızın Din Eğitimi", Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, 23-25 Nisan 1981, İlahiyat Vakfı Yay., Ankara, ts., s.304.

⁴⁹ Nasıruddin en-Neşâşibi, "El-Merkez'ül-İslâmi fi Brüksel", Faysal, 18, Riyad 1978, s.93; Dureyd el-Müftî, "El-Islam ve'l-Müslimun fi Belçika", el-Mecelletu'l-Arabiyye, 1978 Ağustos, ss.161-164; Muhammed Ali el-Uveyni,

Dersi öğretmenliği için okullarda görev almak veya görev yerlerini değiştirmek isteyen Din Dersi öğretmenlerinin tayin teklifleri İslâm Kültür Merkezi tarafından yapılmakta ve Eğitim Bakanlığınca da onaylanmaktaydı. İslâm Kültür Merkezi bu uygulamalar sonucunda önemli bir etkinlik kazanmış, resmi makamlar nezdinde görülen çeşitli işler bu merkezden alınan belgelere göre yapılmaya başlamıştır. Ancak öğretmen tayinleri ile ilgili ortaya çıkan bazı problemler üzerine, Belçika Hükümeti Din Dersi Öğretmenlerini tayin yetkisini 3 Temmuz 1990 tarihinde İslâm Kültür Merkezinden almıştır. Bu yetkinin alınmasına kadar Belçika okullarında 1975-1989 yılları arasında 179'u Türk uyruklu olmak üzere toplam 587 İslâm Din Dersi öğretmeni görev yapmıştır⁵⁰. Bu öğretmenlerin çoğunluğunu Faslılar oluşturmuştur. Böylelikle çok önemli bir etkinlik İslâm Kültür Merkezinden alınmıştır. Öğretmen tayinleri ile ilgili bu problemin yanında zaman zaman Türkler ve hatta Araplar nezdinde İslâm'ın temsili işinde fazla bir ağırlık taşımadığı kanaati yaygınlaşmış olup, sadece resmi görünüşlü bir kuruluş olarak telakki edilmeye başlanmıştır. Bunun üzerine Belçika Hükümetinin isteği doğrultusunda Adalet Bakanlığınca 16 kişiden oluşturulan "Geçici Akiller

"El-Merkez'ul-İslâmi es-Sekafi Belçika", el-Menhel, 1974 Kasım, ss.276-277; "Beyt'ul-İslâm fi'l-Asımeti'l-Belçikiyye", el-Mecellet'ul-Arabiyye, 1978 Ağustos, ss.19-27; Abdullah el-Hukayl, "Min edebir'rehalat Belçika", el-Menhel, 1987 Ağustos, ss.44-49; "El-Vâkı' el-Islamî fi Belçika", El-Ümme (Katar), 1984 Ocak, ss.36-41; "El-İslâm fi Medaris Belçika", el-Müctema', 1975 Aralık, s.47.

50 Ali Rıza Temel, a.g.m., s.396.

Konseyi" kurulmuş olup, öğretmen tayinleri ile ilgili bu Geçici Konsey yetkili kılınmıştır.

B.2. Akıller Konseyi (1990)

Belçika Hükümeti İslâm Din Dersi öğretmeni tayinleri ile ilgili İslâm Kültür Merkezinin Müslüman cemaatler arasında bölünmelere sebebiyet verdiğini açıklamıştır. Çünkü ülkede sadece Suudlular, Faslılar değil, başka Müslüman cemaatler de vardır. Üstelik bu merkez uzun süre bir tek kişinin inisiyatifine bırakılmıştır. Bu durum ise Belçika Hükümeti ile Merkez arasındaki ilişkilerin zamanla bozulmasına neden olmuştur. Hükümet Müslümanların da Hristiyan ve Yahudiler gibi cemaat statüsünde tanınmalarını sağlamak amacıyla yeni düzenlemeler önermeye başlamıştır.

Azınlıklar politikası ve problemleriyle ilgilenilmek üzere 1989 yılında doğrudan Devlet Başkanlığına bağlı bir Kraliyet Komisyonu kurulmuştur. Bu heyetin hazırladığı raporda, İslâm Kültür Merkezinin devreden çıkarılarak Müslümanları temsil yetkisinin gerçek statüsüne kavuşturulması tavsiye edilmiş ve **Belçika Müslümanları Yüksek Konseyi** oluşturulmasını istemiştir. Bu Konseyin oluşturulması amacıyla camilerin ve Müslüman derneklerin organize edeceği bir seçim önerilmiştir. Seçimler 23 Mart 1990'da yapılmış, ancak Hükümet seçim sonuçlarını kabul etmeyerek "Akıller Konseyi" adıyla yeni bir Konsey oluşturmuştur⁵¹. Hükümetin aldığı bir kararla Adalet

⁵¹ Arslan Karagül, *Islamitisch Godsdienstonderwijs Op De Basisschool in Nederland Theorie en Praktijk in vergelijking met enkele Europese en Moslimse Landen*, Amsterdam 1994, ss.147-148.

Bakan 3 Temmuz 1990 tarihinde beş Türk ve onbir Arap uyruklu Müslümanı yazılı olarak davet edip kendilerine "Akıller Konseyi" adı altında, müslümanların diğer din mensupları statüsünde temsilcilerini sağlamak amacıyla Hükümete Rapor hazırlamakla yetkili olduklarını tebliğ etmiştir. Ayrıca İslâm Din Dersi Öğretmenlerinin tayin teklif yetkisi de İslâm Kültür Merkezinden alınarak bu konseye verilmiştir. Konsey ilk raporunu 1991 yılı Şubat ayı içinde sunmuş ve Rapor Hükümetçe kabul edilmiştir⁵². Bu raporun ayrıntılarına inen ve müslümanları temsil edecek Yüksek Konseyin teşekkül şeklini belirleyen ikinci raporun hazırlanması gündemdeyken, Akıller Konseyi üyeleri arasında çıkan anlaşmazlıktan bir sonuç alınamayınca, Belçika Adalet Bakanlığı 1992 Ekiminde Konsey üyelerine görev sürelerinin sona erdiğine dair bir yazı göndererek bu Konseyi feshettiğini bildirmiştir⁵³.

İslâm Kültür Merkezinin Belçika Hükümeti ve müslüman cemaatler tarafından zaman zaman sorgulanması ve hukuki mesnetten çok siyasi kararlara dayandırılarak bu merkezin yetkilerinin alınması neticesinde, Müslümanların temsilcisi gibi gösterilmekle beraber hiçbir zaman resmen tanınmış olan Hristiyan ve Yahudi cemaatlerinin statüsünü elde edememiştir. Yine Belçika Hükümetinin almış olduğu siyasi tavırlar neticesinde ne "Belçika Müslümanları Yüksek Konseyi" ne de "Geçici Akıller Konseyi" hayata geçirilememiştir.

⁵² Ali Rıza Temel, a.g.m., s.396.

⁵³ Belçika Adalet Bakanlığının Konseyi feshettiğine dair yazı için bkz. (Ek: 3).

B.3. Teknik Komite (1992)

Akıller Konseyinin 1992 Ekiminde feshedilmesinden sonra doğan boşluğu doldurmak amacıyla Belçika Kraliyet Komserliği ile Adalet Bakanlığının müşterek çalışmaları sonucunda yeniden bir "Teknik Komite" kurulduğu açıklanmıştır. Teknik Komite, biri Türk ikisi Faslı ikisi de Belçikalı Müslümanlardan olmak üzere bu defa beş kişiden meydana getirilmiştir⁵⁴. Bu Teknik Komitenin bir alt kuruluşu olarak da İslâm Din Dersi öğretmenliğine müracaat edenlerin liyakatlarını tespit etmek amacıyla oluşturulan biri Türk üçü Arap orijinli olmak üzere bir "İmtihan Komisyonu" kurulmuştur. Böylece Adalet Bakanlığının görevine son verdiği Akıller Konseyi'nin yerine 1992-93 öğretim yılında sadece İslâm Din Dersi öğretmenlerinin tayin teklif yetkisi verilen "Teknik Komite" adıyla görevleri sınırlandırılmış bir Komisyon teşekkül ettirilmiştir.

Yeni kurulmuş olan bu Teknik Komitenin ülkedeki Müslüman toplumu temsil edemeyeceğine dair görüşlerini dile getiren cami dernekleri ve yöneticileri Belçika Adalet Bakanlığına konu ile ilgili endişelerini bürokratik engellemelere rağmen iletebilmişlerdir. Özellikle cami derneklerini bünyelerinde birleştiren Federasyon seviyesindeki Türk kuruluşlarının bu konudaki endişelerini

⁵⁴ Belçika Adalet Bakanlığınca oluşturulan Teknik Komite yazısı için bkz. (Ek: 4).

şöyle özetlemek mümkündür⁵⁵. Belçika Adalet Bakanlığınca kurulan yeni "Teknik Komite" nin oluşturulmasında, Türk toplumunun temsilcileri durumunda olan teşkilat yöneticilerinin hiçbirinin görüşünün alınmaması; Teknik Komiteye Adalet Bakanlığınca seçilen kişilerin durumlarının güven verici olmaması: Komiteye alınan kişilerin orijinlerinin Müslüman toplumun nüfus oranı dikkate alınmadan, örneğin Belçika asıllı çok az sayıda Müslüman varken beş kişilik Teknik Komite'ye iki Belçika orijinli temsilcinin alınması gibi sebeplerden yeni Teknik Komite'nin kurulmasında izlenen yolun isabetli olmadığı kaydedilerek, bu düşünceler, doğrudan Krala bağlı olarak görev yapan "Kraliyet Komserliği'ne, Adalet Bakanlığı'na ve diğer yetkililere yazılı olarak bildirilmiştir⁵⁶.

Bu araştırmamızın tamamlanmak üzere olduğu 1995 yılı sonu itibariyle Belçika'da sadece İslâm Din Dersi Öğretmenlerinin tayini ile ilgilenen "Teknik Komite"nin bu sınırlı alanla göreve devam ettiği öğrenilmiştir. Teknik Komite İslâm Din Dersi öğretmeni tayini ile ilgili olarak 1995 yılı başlarına kadar Hükümet ve Adalet Bakanlığınca belirlenen bazı kriterleri benimsemiştir. Bu kriterler Belçika okullarında İslâm Din Dersi öğretmenliğine müracaat edecek kişilerde aranan vasıflar olarak ilan edilmiştir. Öğretmenliğe müracaat

⁵⁵ T.C. Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği 1992 Çalışma Raporu, ss.12-13.

⁵⁶ Türk Kuruluşların Belçika Kraliyet Komserliği ve Adalet Bakanlığına konu ile ilgili gönderdikleri yazılar için bkz. (Ek: 5).

edenlerin seçimi ve yapılacak sınavlar için Teknik Komite bünyesindeki "İmtihan Komisyonu" görevlendirilmiştir. Buna göre İslâm Din Dersi Öğretmenliğine atanacaklarda tespit edilen kriterler şunlardır⁵⁷:

1. Belçika veya Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinden biri vatandaşı olmak.

2. En az beş yıl Belçika'da ikamet etmiş olmak.

3. Avrupa Ekonomik Topluluğu dışından bir ülkeden ise Fransızca veya Flamanca'yı iyi bilmek (Bu yapılacak imtihanla tespit edilir.)

4. Çalışma iznine sahip olmak.

5. Yeterli dini bilgiye sahip olduğuna dair belge (en az lise diploması) sahibi olmak.

6. İhtiyaç oldukça ilan verilir, tüm müracaatlar Teknik Komiteye yapılır.

Teknik Komiteye yapılan müracaatların incelenmesi neticesinde yukardaki şartlara sahip olanların evrakı "İmtihan Komisyonu"na havale edilir. İmtihan Komisyonu önce Fransızca veya Flamanca dil imtihanını yapar. Dil imtihanını başaranlar, İslâm Dini hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları konusunda başka bir Komisyona sınav için giderler. Burada da başarı gösterenler Öğretmen olarak başlamak üzere istekte bulunan ilgili okullara gönderilirler.

⁵⁷ Bu bilgiler Belçika'da İslâm Din Dersi Öğretmenlerine uyguladığımız anketlerden ve öğretmenlerle yaptığımız görüşmelerden elde edilmiştir.

Böylelikle Teknik Komitenin görevi, Belçika okullarındaki Müslüman çocuklar için İslâm Din Dersi öğretmeni temin ve tayin etmekle sınırlandırılmıştır. Halen bu görevini yürütmekte olan Teknik Komite'nin ülkedeki Müslümanları temsil etme gibi bir fonksiyonu bulunmamaktadır.

B.4. Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı (1982)

Belçika'daki vatandaşlarımıza yönelik dini hizmetler, 1978'de T.C. Brüksel Büyükelçiliğinde açılan Din Hizmetleri Müşavirliği kanalıyla verilmeye başlanmıştır. Bu hizmetlerin daha kapsamlı ve etkili hale getirilebilmesi amacıyla, Belçika mevzuatına uygun ve milletlerarası hüviyetle "Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı" adı altında 1982 Mart ayında bazı cami derneklerini bünyesinde toplayan bir vakıf kurulmuştur. Bu vakıf, 3 Eylül 1982 tarihli Kraliyet Kararnamesi ile kurulmuş olup, Tüzüğü de 28 Eylül 1982 gün ve 187 sayılı Belçika Resmi Gazetesinde yayınlanarak faaliyetlerine başlamıştır.

Uluslararası statüye sahip olan Vakfın amacı Tüzüğünün 2. maddesinde şöyle belirtilmiştir:

Belçika'da yaşayan Türk toplumunu hiçbir kazanç ve kar sağlamayı düşünmeden İslâm Dini konusunda eğitmek, Müslümanların ibadetlerini huzur ve güven içinde yapmalarına yardımcı olmak, bunun için camiler inşa etmek veya açmak, isteyenlere Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak okumasını öğretmek, İslâmi ilimlerle ilgili araştırmalar yaptırmak, yapanları desteklemek, zekat ve fitre gibi her türlü

bağışları toplamak ve onları uygun yerlere sarfetmek, hac organizasyonları düzenlemek, dini, sosyal ve kültürel etkinliklerde bulunmaktır⁵⁸.

Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı (BTİDV) kuruluşundan bugüne kadar önemli faaliyetler gerçekleştirmiş, dolayısıyla orada bulunan vatandaşlarımızın dini, sosyal ve kültürel problemlerini çözmeye yardımcı olmuştur. Bir cenaze olduğunda bunu Türkiye'ye göndermek önceleri problem oluyorken, Vakıf bünyesinde oluşturulan cenaze fonu bu problemi ortadan kaldırmıştır. İsteyenlere hac ve umre organizasyonları yapılmaktadır. Camilerde kadın ve erkeklere yönelik okuma-yazma kursları ile mahalli lisan kursları açılmakta, konferans ve seminerler verilmektedir. Tiyatro ve kitap fuarı gibi sanat ve kültürel ağırlıklı etkinlikler gerçekleştirilmekle bu yönde hissedilen kültürel boşluk doldurulmaya çalışılmaktadır. Vakıf, ilk ve orta öğretimde okuyan çocuk ve gençlerimize okuma alışkanlığı kazandırmak ve kültürlerini geliştirmek amacıyla Belçika genelinde yarışmalar düzenlemekte, dereceye girenleri ücretsiz tatil yapmak üzere Türkiye'ye göndermekte ve çeşitli armağanlar vermektedir. Ayrıca vakıf tarafından Türkiye ve çeşitli İslâm ülkelerine yardım kampanyaları düzenlemekte, dini ve milli bayramlarda bayramlaşma ve gençlik geceleri organize edilmekte, öğrenci, araştırmacı ve zor durumda olan

⁵⁸ T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Din Hizmetleri Raporu, Ankara 1993, s.47.

vatandaşlarımıza yardım edilmekte veya burs verilmektedir. Vakıf bu faaliyetlerini daha da genişletmek amacıyla Brüksel'deki mevcut binasına ilaveten, yine Brüksel'de yaşayan Türklerin en yoğun olduğu Scharbeek semtinde 1770 m2 kapalı alanı bulunan 4 katlı çok amaçlı kullanılabilme özelliğine sahip bir binayı 1992 yılında satın almış⁵⁹ ve burayı modern bir Türk Kültür Merkezi haline getirmiş, 1995 yılı başından itibaren de faaliyete geçirmiştir.

Vatandaşlarımız özellikle ibadet ihtiyaçlarını gidermek için satın aldıkları binaların geleceklerini teminat altına alabilmek amacıyla, binaların tapularını Diyanet Vakfına bağışlamayı tercih etmişlerdir. Bugüne kadar Diyanet Vakfına verilen tapu miktarı 75 adettir. Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı kurulmadan önce 23 binanın tapusu Türkiye Diyanet Vakfı üzerine kaydedilmiştir. Belçika'da Vakıf kurulduktan sonra bağışlanan 52 gayr-ı menkulün tapusu ise Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı üzerine tescil edilmiştir. Bu 75 gayr-i menkulün 20'si son dört yıl içinde bağışlanmıştır⁶⁰. Halen camisi bulunmayan bazı dernekler Vakıfla temasa geçerek yer alımı konusunda girişimlerde bulunmak istemektedirler. Belçika'daki Türklere götürülen bütün dini hizmetler Brüksel'deki Din Hizmetleri Müşavirliği ve Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfının işbirliğiyle yürütülmektedir.

⁵⁹ T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Din Hizmetleri Raporu, Ankara 1993, ss.48-49; T.C. Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği 1993 Yılı Çalışma Raporu, ss.10-15.

⁶⁰ T.C. Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği 1993 Yılı Çalışma Raporu, s.10.

B.5. Belçika Türk İslâm Din Dersi Öğretmenleri Derneği (1991)

Belçika İslâm Kültür Merkezinin yetkilerinin elinden alınmasıyla başlayan ve Geçici Akıller Konseyinden sonra Teknik Komite'nin oluşturulması sürecinde boşlukta kaldıklarını hisseden İslâm Din dersi öğretmenleri sorunlarını ilgili makamlara aktarabilmek için 1991 yılında iki dernek kurmuşlardır. Bunlardan ilki Fas ve Tunus Uyruklu öğretmenlerin biraraya gelerek kurdukları "İslâm Öğretmenleri Derneği"dir. Diğeri ise Türk öğretmenlerin oluşturduğu "Belçika Türk İslâm Din Dersi öğretmenleri Derneği" olup, 6.2.1992 tarihli Belçika Resmi Gazetesinde Tüzüğü ve kuruluşu yayınlanarak resmen yürürlüğe girmiştir. Dernek Merkezi Flaman bölgesindeki Diest şehrinde bulunmaktadır.

Okullardaki İslâm Din Derslerinin ve özellikle öğretmenlerinin sorunlarıyla ilgilenmeyi gaye edinen bu dernek ilk olarak, öğretmenlerin diplomalarının denklik işlemlerinin açıklığa kavuşturulması için hazırladıkları raporu ilgili Türk Makamlarına, Belçika Adalet Bakanlığı ile Eğitim Bakanlığına sunmuştur.

Öğretmenlerin her yıl Eylül ayında yeniden tayin edilmeleri, Pedagojik formasyon kurslarına katılmaları ve bölgenin dilini öğrenme yolları, ücretlerin zamanında alınması konularında faaliyetlerini yoğunlaştıran dernek yetkilileri Türk

ve Belçika Makamlarından gereken yardımı ve desteği göremediklerini belirtmektedirler⁶¹.

Türk öğretmenlerin, derneklerini Belçika kamuoyuna tanıtılabilmek amacıyla, Adalet Bakanlığı ve Teknik Komite'nin yanı sıra İslâm Kültür Merkezi, Türk İslâm Diyanet Vakfı ve okullarla yakından ilgilenen Belediyelerle de yakın temaslar kurdukları faaliyet raporlarından anlaşılmaktadır. Belçika'daki Müslümanların ve İslâm Dersi öğretmenlerinin Problemleri ile yeni kurulan Teknik Komitenin yapısının ve çalışmalarının nasıl yürütüldüğü konularında bu derneğin, Teknik Komite, Valilik ve Belediye ile resmi görüşmeler yapması, bazı olumlu neticeleri doğurmuştur. Nitekim bu diyalog sayesinde, öğretmenlerin hazırlayacağı İslâm din dersi kitaplarının, ders araç-gereç ve malzemelerinin basımı konusunda Hasselt Valiliğinin yakın ilgilerinden söz edilmektedir⁶².

İslâm Din Eğitimiyle ilgili organizeler gerçekleştiren bu kuruluşların dışında, sportif kültürel, dini ve sosyal faaliyetleri yürüten Türk dernekleri ve federasyonları da bulunmaktadır(Bkz. bu araştırmamızın I. Bölümü).

C. Müslümanların Temsil Edilmesi Sorunu

Belçika'daki Müslümanları dini cemaat statüsünde temsil eden, resmen tanınan önemli kurum ve kuruluşları

61 Belçika Türk İslâm Din Dersi Öğretmenleri Derneği 1992 Yılı Faaliyet Raporu, Diest 30.12.1992, ss.1-4.

62 Adı geçen derneğin 1992 Yılı Faaliyet Raporu, s.7.

ayrıntılılarıyla birlikte vermeye çalıştık. Müslümanları temsil etmeye yetkili kılınan İslâm Kültür Merkezi, 1980'li yılların sonlarına doğru bu fonksiyonunu kaybetmiştir. Bu durumun Belçika yetkili makamlarınca da belirlenmesi üzerine, Adalet Bakanlığı 1990'da "Akıller Konseyi" adıyla yeni bir heyet kurmuş, Müslümanların temsili ile ilgili esasların belirlenmesini istemiştir. Bu heyetin, konu ile ilgili çalışmalarını tamamlamadan görevine son verilerek 1991-1992 öğretim yılı başında aynı Bakanlık tarafından "Teknik Komite" adıyla yeni bir oluşum daha gerçekleştirilmiştir. Müslümanları temsile yetkili kılınan böyle bir Komitenin oluşturulması safhasındaki belirsizlik 1995 yılı sonu itibariyle devam etmektedir.

Belçika yetkililerinin İslâm'ı din olarak resmen tanıması olmaları hususunda da bazı belirsizlikler gözlemlenmektedir. Devletin İslâm'ı resmen tanıması, bütünlüğü içinde İslâm'ı değil, oradaki Müslüman halkı temsil eden kuruluşu tanıma, Din görevlilerini ve İslâm Din Dersi öğretmenlerini finanse etme ve resmi işlemlerini kolaylaştırma anlamındadır⁶³. Şu anda Müslümanlar derli-toplu ve organizeli bir kuruluş etrafında uyumlu bir şekilde toplanmadığı için, resmi makamlar nezdinde Müslümanların temsil edilmesi konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır.

1990 yılından itibaren ülkedeki diğer Müslümanlarla birlikte özellikle Türkleri ilgilendiren bir konuda yani camilere

⁶³ Arslan Karagül, a.g.e., s.146.

din görevlisi, okullara İslâm Din Dersi öğretmeni temin etmek için T.C. Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği büyük çaba sarfetmesine rağmen, Belçika makamları sadece cami görevlilerine güçlükle vize verebilmekte, Din Dersi öğretmenini kabul etmemektedir.

Ülkede Müslümanların kurmuş olduğu pek çok teşkilat vardır. Fakat bu teşkilatlar 1990'dan beri kendi aralarında bir federasyon veya benzer bir kurum etrafında toplanamadıkları için, ortada muhatap problemi olduğundan dolayı, Belçika Hükümet yetkilileri, aldıkları siyasi bir kararla sadece okullardaki İslâm Din Dersleri ve öğretmenleriyle meşgul olan önceleri bir Konsey, sonraları ise bir Komite kurmuştur.

Bu araştırmanın yapıldığı zamana kadar (1994) Belçika'da Müslümanları temsil eden, dini eğitimlerine yardımcı olan ve resmen tanınan kurumlar sırasıyla şunlar olmuştur:

1. Belçika İslâm Kültür Merkezi
2. Akıller Konseyi
3. Teknik Komite

Adalet Bakanlığına bağlı olarak faaliyetini yürüten Teknik Komite sadece okullardaki İslâm Din Dersi öğretmenlerinin tayin ve atamalarını yapmakla görevlidir. İslâm Kültür Merkezi ise sembolik olarak varlığını devam ettirmektedir. Diğer müslüman teşkilatlar, yerel olarak din eğitimiyle ilgili faaliyetlerini yürütebilmektedirler.

1998 yılı sonunda bu ülkedeki din işlerini düzenleyen Adalet Bakanlığının teşvikiyle Müslüman kuruluşların katılımıyla bir seçim yapılmıştır. Öğretmenlere göre fazla demokratik olmayan ve kriteri belirsiz bir usulle seçilen **“Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu”** diye tercüme edilen kurulun adı Fransızca **“Exécutif des Musulmans de Belgique”** dir. Bu kurul sadece İslam dersleri ve öğretmenleri ile ilgili konularda yetkili kılınmıştır.⁶⁴

II. ÖRGÜN EĞİTİMDE DİN EĞİTİMİ VE İSLÂM DİN DERSLERİ

Belçika Eğitim Sisteminde okullar genel olarak dört grupta incelenebilir:

1. Komün (Belediye) Okulları
2. Eta-Devlet-(İl İdarelerinin açtığı) Okulları
3. Özel Okullar

Belçika Devleti'nin resmen tanıdığı dinlere ait (Hristiyan Katolik ve Protestan, İslâm, Yahudi ve Moral) Din Öğretimi okullarda zorunlu dersler arasındadır.

4. Kilise Okulları: Katolik Kilisesinin açtığı bu okullarda Hristiyan Katolik Din Dersleri vardır. Belçika genelinde Kiliseye ait okullarda İslâm Din Dersine izin verilmemiştir. Ancak öğrencilerin %40'ından fazlası Müslüman çocuklardan

⁶⁴ Mehmet Zeki Aydın, “Belçika’da İlk ve Orta Öğretimde Din ve Ahlak Öğretimi”, C.Ü.İlahiyat Fak.Derg. sayı:3, Sivas 1999, ss.101-147.

oluşursa Kilisenin izniyle bu mümkün olabilir⁶⁵. Bazı bölgelerde kilisenin açtığı okullarda yine Kilisenin izniyle Müslüman öğrenciler için İslâm Din Dersleri istisna olarak verilebilmektedir. Katolik okullarda Yahudi, Protestan ve Moral derslerine Programlarda yer verilmemektedir, bu derslerin Katolik okullarda okutulması söz konusu değildir.

Din Eğitimi konusunda Belçika okullarında özellikle Devlet ve İl idarelerinin açtığı okullarda hiçbir dine inanmayan veya belirli bir dine mensup olmayan öğrenciler için de, zorunlu seçmeli ders olarak "**Moral**" adı altında bir ders almaları mecburidir. Bu tip öğrencilere, içinde yaşadıkları toplumun manevi değerlerini tanıtmak ve toplumla ters düşmemek için genel hatlarıyla toplum ahlakı, günlük yaşantı biçimleriyle gösterilmektedir.

Ülkedeki bütün okul tiplerinde din öğretimi konusunda zorunlu seçmeli olarak programlarda beş tip din dersi bulunmaktadır.

1. Hristiyan Katolik
2. Hristiyan Protestan
3. İslâm
4. Yahudilik
5. Ateistler için Moral (Ahlak) dersi

⁶⁵ Arslan Karagül, a.g.e., s.147.

Belçika'da 2.5 yaşını dolduran çocukların gidebileceği Anaokullarındaki dini eğitim dua ile başlar, oyuncakları, resimleri ve boyama kitaplarıyla oyun ve meşguliyet içinde verilmeye çalışılır. Öğretim yılı içinde zaman zaman toplu halde kiliseye götürülerek dini eğitimleri takviye edilir. Anaokullarında dini eğitim, sınıf öğretmeni tarafından gerçekleştirilir. 1980'li yılların sonlarına kadar ilkokul I, II. sınıflarda haftada 4'er, III. ve IV. sınıflarda 3'er, V. ve VI. sınıflar ile Orta ve Liselerde 2'şer saat Hristiyan Katolik Din dersi verilmiş, bu derslere branş öğretmenleri girmiştir. 1980'li yılların sonundan beri ise bu dersler ilk orta ve liselerde haftada 2'şer saat olarak okutulmakta, bazı meslek okullarında haftada üç saat verilmektedir. Haftalık bu ders saatleri kilise ve devlet okullarının bazılarında okul idarelerinin ve Eğitim Müdürlüklerinin takdiri ile değiştirilebilir, bazı meslek okullarında ise Din Dersleri haftada 4'er saate bile çıkarılabilmektedir⁶⁶. Belçika'da Katoliklere ait Ortaokul ve Liselerde İslâm Din Derslerine izin verilmemektedir. Sadece Katolik ilkokullarında İslâm din dersleri okutulmaktadır. Orta ve Liseye devam eden her öğrenci Katolik din dersini almak zorundadır. Ancak orta ve liselere giden müslüman öğrenciler sadece Hristiyanlık bilgileri almakta, bu öğrencilerden dini pratikler ilke olarak istenmemektedir. Fakat bu ilkeye uygulamada yer verilmediği ifade edilmiştir. Orta ve liselerdeki

⁶⁶ Abdullah Sevinç, "Çocukta Din Eğitiminin Başlama Yaşı", M.E.B. Din Öğretimi Dergisi, sayı: 38, Ankara 1993, s.64.

Katolik din dersi öğretmenleri, Müslüman Türk öğrencileri sınıf geçebilmeleri için İncil taşımaya, Meryem Ana resmi, Haç işareti vb.'ni yapmaya zorlamışlardır.

Yüksekokullarda ise Din Dersleri ilk iki yıl birer saat, üçüncü yılda bir yarıyıl içinde bir saat okutulmaktadır⁶⁷. Yükseköğretimde okuyan Türk öğrenciler İslâm Din Dersi alma isteklerini yetkililere iletmediklerinden dolayı İslâm Din Dersleri programlara alınmamıştır.

Diğer Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Belçika'da da hangi dinden olursa olsun Din Dersi, Programlarda ve öğrenci karnelerinde daima en üst sırada yer alır. Katolik okullarında, ilkokul dahil her seviyedeki tahsil süresince kızlarla erkekler ayrı ayrı binalarda eğitim görmekteydiler. Ancak 1983 yılına kadar Katolik okullarında olduğu gibi Devlet ve Komün okullarında da kız ve erkek öğrenciler ayrı binalarda okuyorlardı. 1983-84 öğretim yılından itibaren okulların genelinde karma eğitime geçilmiştir. Her tür okulda ve sınıflarda Haç işareti duvarlarda asılı durmaktadır⁶⁸. Okullarının birçoğunun ismi, din azizlerinin ismini taşır. Bazı din büyüklerinin ismini okullara vermişler, okullar da bu isimlerle anılmaktadır. Okulların levhalarında "Saint Barbara School", "Saint Gabriel School", "Saint Michel" gibi isimlere

⁶⁷ Ahmet Çakmakoğlu, Belçika'da Yaygın ve Örgün Din Eğitimi Hakkında Kısa Bilgi, Dokuz Eylül Üniv. İlahiyat Fak., İzmir 1987 (Yayınlanmamış Lisans Tezi), s.11.

⁶⁸ Mustafa Öcal, a.g.e., s.141.

rastlanmaktadır. Bazı okullar ise doğrudan dini isimleriyle "Katholieke School" şeklinde anılmaktadır.

Belçika'da bulunan ve okullara giden Müslüman öğrenciler için İslâm Din Dersleri, ilkokul birinci sınıftan itibaren bütün sınıflarda haftada ikişer saat ve zorunlu seçmeli derslerdendir. Din dersi, ülkede branş dersi olarak kabul edildiği için branşın dışında hiçbir kimsenin okullarda Din Dersi okutması mümkün değildir.

A. Okullardaki İslâm Din Dersleri ve Öğretmenleri

Belçika'da göçmen Müslümanların ve okula giden çocuk sayılarının hızla artması neticesinde, Belçika Hükümeti 1968 yılında aldığı bir kararla, ülkedeki Müslümanların temsilcisi olarak kabul ettiği İslâm Kültür Merkezi'ni İslâm din eğitimi faaliyetlerinden sorumlu bir kuruluş olarak görevlendirmiştir. Böylelikle Müslümanları temsil eden bir Merkez resmen ve fiilen faaliyete geçirilmiş oldu. Ülkede diğer dinlere ait eğitimin yanında İslâm Din eğitimi de okullardaki yerini yavaş yavaş almaya başladı. 1974 tarihli karar gereğince de 1975-76 öğretim yılından itibaren okullardaki Müslüman çocuklardan isteyenlere haftada iki saat tecrübe mahiyetinde İslâm Din Dersleri programlara konuldu. Müslüman öğrencilerin bulunduğu okullara İslâm Din Dersi öğretmeni getirilmesi için 27 Haziran 1975'de bir yasa çıkarıldı⁶⁹. Hükümetin bu

⁶⁹ Ahmet Çakmakçoğlu, a.g.a., s.9.

uygulamasını 8 Şubat 1978 tarihli Parlamento kararıyla da onaylandı ve 20 Şubat 1978 tarihinde yürürlüğe girmiş oldu. Bu kararname ile Okullara İslâm Din Dersleri resmen konuldu ve İslâm Kültür Merkezi de bu derslere öğretmen temin, tayin ve nakil işlemleriyle görevlendirildi. Dolayısıyla bu Merkez Belçika Devleti nezdinde yeni bir hüviyet kazanmış oldu.

Ülkede bulunan Müslüman öğrenciler için velilerinin okula yazılı müracaatı üzerine İslâm Din Derslerinin verilmesi halen devam etmektedir. Her öğretim yılı başında Eylül ayı içerisinde bu müracaatın yapılması gerekmektedir.

1978 yılında ilk defa Türkiye, Belçika'da Din İşleri Müşavirliğini Büyükelçilik nezdinde açmıştır. Müşavirliğin gayesi, bu ülkede yaşayan Türk toplumunun dini ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlıklı bir din hizmeti sunmaktır. Din Hizmetleri Müşavirliği kurulduktan sonra İslâm Kültür Merkezi ile yapılan bir protokol uyarınca, Türklerin sayı bakımından yoğun olduğu okullara Türk Din Dersi öğretmenlerinin, Arapların yoğun olduğu okullara da Arap öğretmenlerinin tayin edilmesi uygulamasına geçilmiştir. Din Hizmetleri Müşavirliği Türk çocuklarının gittikleri okullarda Din Dersi öğretmenliği için Diyanet İşleri Başkanlığı Personelinden 17 Din bilgisi öğretmenini, 1980 öğretim yılı başında da 12 görevliyi İslâm Kültür Merkezi aracılığıyla Belçika'da görevlendirmiştir⁷⁰. Zaman içerisinde öğretmen ihtiyacı

⁷⁰ Ahmet Efe, "Yurtdışında Çalışan İşçilerimizin Dini Eğitimleri Konusunda Bir Raporaj", Diyanet Gaz., 1 Temmuz 1980, sayı: 240, s.8.

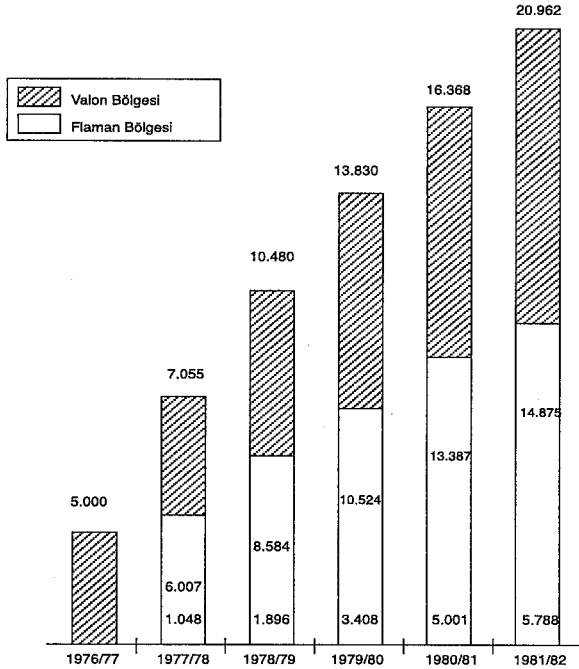
fazlalaşmış, talep çoğalmış, Müşavirliğin koordinesi dışında İslâm Kültür Merkezi tarafından branşı İslâm Din Dersi öğretmeni olan pek çok Türk öğretmen, okullara tayin edilmiştir. Bu arada Türkiye Din Hizmetleri Müşavirliği İslâm Kültür Merkezine öğretmen göndermeye devam edebileceğini belirtmiştir. 1985 yılı itibariyle Belçika'da 115 Türk Din Dersi öğretmeni görev yapmıştır⁷¹. Ancak 1990 yılından beri ülkedeki İslâm'la ilgili düzenlemeler konusundaki belirsizliklerden öğretmenler de etkilenmişlerdir. Bu yüzden Belçika Hükümeti 1990 yılından bu yana Türkiye'den ve diğer İslâm ülkelerinden Din Dersi öğretmeni getirme işlemlerini durdurmuştur.

1976-1982 yılları arasında İslâm Kültür Merkezi istatistiklerine göre, ülke genelinde Müslüman din dersi öğretmeni bulunduran okul ve öğrenci sayıları ile ilgili Grafıklere (Grafik: 1-3) bakıldığında Müslüman öğrenci ve öğretmenlerin gittikçe büyüyen rakamları görülecektir.

Ayrı ülkelerden Belçika'ya gelen Müslüman öğrencilerin dilleri de haliyle farklı idi. Bu sebeple öğrencilerin lisan bakımından zorluk çekmemesi için her ülke Din Dersi Öğretmeni göndermeyi taahhüt etmişti. Bu öğretmenler üç yıl kendi lisanları ile ders verecekler, daha sonraki yıllarda ise Fransızca veya Flamanca ders vermek zorundaydılar. Ancak öğretmenler, lisan problemini aşamadıklarından dolayı,

⁷¹ Ahmet Çakmakoğlu, a.g.a., s.10.

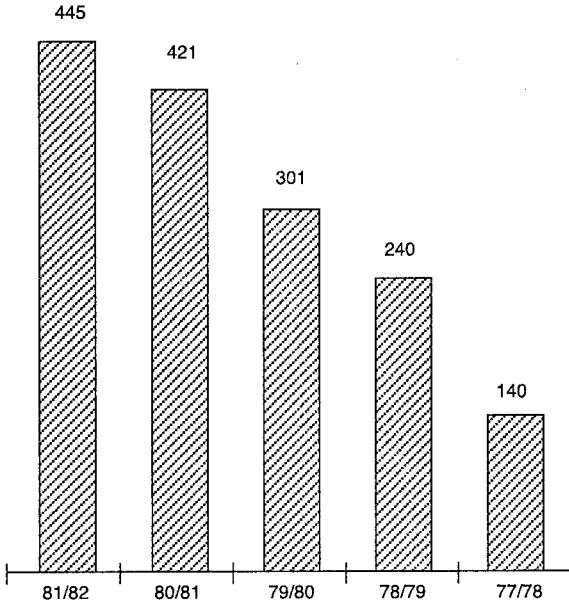
bulunulan bölgenin dilinde ders anlatımına tam anlamıyla geçememişlerdir.

EVOLUTION QUANTITATIVE DES ELEVES
INSCRITS AU COURS DE RELIGION ISLAMIQUE
الرقم في الطرف الابيض من الزوايا يمثل عدد التلاميذ المتبعين
لدروس التربية الاسلامية في الجهة النير لاندية من المملكة

Grafik 1: Belçika'da 1976-1982 yılları arasında okullardaki müslüman öğrenci sayılarını ve artışlarını göstermektedir*

* Belçika İslâm Kültür Merkezi Arşiv Dökümanı (1985).

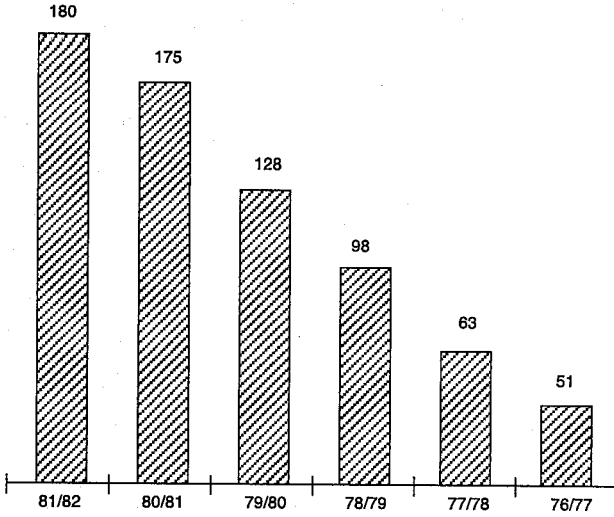

عدد المدارس التي تدرس فيها التربية الإسلامية
من سنة 1977 الي 1982

EVOLUTION QUANTITATIVE DES ETABLISSEMENT
S DISPENSANT LE COURS DE RELIGION
ISLAMIQUE DE 1977 à 1982

Grafik 2: Belçika'da 1977-1982 yılları arasında İslâm Din Dersi veren okul sayısını göstermektedir*.

* Belçika İslâm Kültür Merkezi Arşiv Dökümanı (1985).

عدد العربین الاسلامیین فی میدان التریبة
الاسلامیة من سنة 1976 الی 1982

EVOLUTION QUANTITATIVE DES ENSEIGNANTS DE RELIGION ISLAMIQUE DE 1977 à 1982

Grafik 3: Belçika Okullarında 1976-1982 yılları arasında görev yapan İslâm Din Dersi öğretmenlerinin sayılarını göstermektedir* .

* Belçika İslam Kültür Merkezi Arşiv Dökümanı, 1985.

B. Okullardaki Müslüman Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Belçika İslâm Kültür Merkezinin istatistiklerine göre 1976-77 Öğretim yılında okul programlarına konulan İslâm Din Derslerine 5000 Müslüman öğrenci müracaat etmiştir. Sonraki yıllarda bu derslere rağbet gittikçe artmış 1981-82 öğretim yılında 20.000'in üzerine çıkmıştır. 1984-1985 öğretim yılı istatistiklerine göre ise 620 Belçika okulunda 32.500 öğrenci bulunurken 300 Müslüman Din Dersi öğretmenini görev yapmıştır. Bu öğretmenlerin 185'i Fas ve Tunuslu, 115'i ise Türk din dersi öğretmenleridir. Öğrencilerin 20.000'e yakını Türkler teşkil ederken, geri kalanını Fas, Tunus ve diğer İslâm ülkelerine ait Müslüman öğrenciler oluşturmuştur⁷². Türk öğrencilerin bu derslere karşı giderek artan bir eğilim içinde olduğu gözlenmektedir. Nitekim 1985 yılında 20.000 civarında seyreden Türk öğrenci sayısı 1989 yılı itibariyle 26.000 sınırını aşmıştır. Buna karşılık Türkçe ve kültür dersleri için toplam 159 öğretmen görevlendirilmiştir⁷³. 1992-93 öğretim yılında ise Belçika genelindeki Türk öğrenci sayısı 38.492 olmuştur⁷⁴. Ülke genelinde Türk ve Arap Din Dersi öğretmenlerinin sayısı 1992 yılında toplam 540 civarında seyretmektedir⁷⁵. 1995 yılı sonu itibariyle İslâm Din Dersi

⁷² Ahmet Çakmakoğlu, a.g.a., ss.25-27.

⁷³ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Brifingi Nisan 1990, Ankara 1990, ss.57-58.

⁷⁴ Belçika okullarındaki Türk öğrenci ve öğretmenlerinin okullara göre, dağılımı için Brüksel Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğinin dökümanlarına bkz. (Ek: 6).

⁷⁵ Arslan Karagül, a.g.e., s.147.

öğretmenlerinin sayısı tam olarak bilinmemekle beraber 600 civarında olduğu yetkililerce ifade edilmiştir.

Çok az sayıda da olsa (392 öğrenci) yükseköğretimde okuyan Türk öğrencilerden İslâm Din Dersleri konusunda istek gelmediği için bu dersler açılmamakta ve öğretmen tayini yapılmamaktadır⁷⁶.

Bu sayıların incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, genel öğrenci sayısına göre Yükseköğrenime devam eden Türk öğrenci sayısı düşük görülmektedir. Bu durum vatandaşlarımızın çocuklarını Yükseköğretime giriş imkanı veren Genel Liseler yerine mecburi öğrenimini tamamlayıp işsizlik sigortası almayı sağlayan Meslek okullarına göndermelerinden kaynaklanmaktadır.

⁷⁶ Ahmet Çakmakoğlu, a.g.a., s.53.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELÇİKA OKULLARINDAKİ İSLÂM DİN DERSLERİ VE ÖĞRETMENLERİ İLE İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA

I. ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ YÖNTEM BİLGİLERİ

Problem: Belçika'ya çalışmak için giden Türk insanı diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi karma kültür ortamında yaşamaktadır. Bu ortam içerisinde kendi kültürel kimliklerini muhafaza edebilmek için zaman içerisinde aile yapılarına, dillerine, dinlerine, örf, âdet ve geleneklerine sahip çıkmaya devam etmektedirler. Kendi sorunlarını çözmek ve aralarında birlik temin etmek için dayanaklar aramaya koyulmuşlar, bu amaçla dernekleşme faaliyetlerine girişmişler, bunu başararak derneklere camiler, kurslar açmışlar, çocuklarının ve kendilerinin dini ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. İslâm inanç ve kültürünü yaşamak, korumak ve devam ettirebilmek için örgün eğitim kurumlarında kendilerine bir yer bulmaya çalışan vatandaşlarımız, 1974 yılına kadar bu hazırlık aşamasını tamamlayarak diğer ülkelerin Müslüman toplumlari ile geniş bir organize (Belçika İslâm Kültür Merkezi) etrafında toplanarak din eğitimi sorunlarının giderilmesini hedeflemişlerdir. Belçika Devleti, ülkede önemli bir azınlık haline gelen Müslümanların ve çocuklarının dini ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla İslâm Dinini resmen tanıdığı dinler arasına almıştır. Bu tanımaya bağlı olarak okullarda İslâm Dersleri programlara alınmış ve öğretmenleri temin edilmeye başlanmıştır.

Belçika Hükümeti ile İslam Kültür Merkezi arasında 1989 yılında öğretmenlerle ilgili bir anlaşmazlık çıkınca, bu problemi çözebilmek için Belçika Adalet Bakanlığında bir birim

oluşturulmuş, Bakanlık İslam Kültür Merkezinin öğretmenlerle ilgili yetkisini daraltmış, önceleri Akıller Konseyi (1990) ve Teknik Komite (1992) şimdilerde ise İslam Konseyi (Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu) (1998) adı altında İslam Dersi öğretmenleri ile ilgili düzenlemeyi yürütmektedir.

Belçika okullarında 1976 yılından beri programlara alınan İslâm Din Derslerinde nasıl bir din eğitimi yapılmaktadır? Bu derslerin amaçları ve ilkeleri nelerdir? Müfredat Programları, planlar, ders kitapları ve bu derslere giren öğretmenlerin eğitim durumları nedir? Bu derslerde hangi metotlar kullanılmaktadır? İlk, orta ve liselerde bu derslere giren öğretmenler pedagojik seviyeyi nasıl ayarlamaktadır? Dil problemleri var mıdır? Varsa boyutları nelerdir? Öğretmenlerin tayinini hangi kurum yapmaktadır? Öğretmenlerde aranan özellikler nelerdir? İslâm Din Dersi Öğretmeni yetiştiren eğitim kurumu var mıdır? Bu derslerin denetim ve kontrolleri yapılmakta mıdır?

Belçika okullarındaki İslâm Derslerini düzenleme görevi verilen İslâm Kültür Merkezi'nin yetkileri nelerdir? Son yıllarda bu Merkez'in yetkileri neden elinden alındı? Bu yetkiler hangi kurumlara verildi?

Araştırmamız bu ve buna benzer soruların cevabını bulmaya çalışacaktır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi: Araştırmanın temel amacı Belçika okullarındaki İslâm Din Dersleri ve bu derslere

giren branş öğretmenlerinin mesleki, hukuki, sosyal ve kültürel yönden bugünkü durumlarını tasviri bir yaklaşımla tespit etmeye çalışmaktır. Okullarda yürütülen İslâm Din Eğitimi ve Öğretimi faaliyetlerini çeşitli yönleriyle belirtmek, bu ders ve öğretmenleriyle ilgili beklentiler doğrultusunda ilmi değerlendirmeler yaparak, mevcut durumu daha iyiye götürecek çözüm önerileri getirebilmektir. Bu temel amaca bağlı olarak, Yurtdışındaki İslâm Din Dersi branş öğretmenlerinden belirli bir ülkede görev yapanlar üzerinde çok yönlü bir araştırma yapmak suretiyle sorunlarını ortaya koyabilmeyi de hedeflemektedir. Belçika Devletinin İslâm Dinini resmen tanıdığı dinler arasına alması ile, ülkedeki okullarda okutulmaya başlanan İslâm Din Derslerinin ve bu dersin öğretmenlerinin sahip olduğu gerek imkanlar ve gerekse sorunlar bir bütünlük arz etmektedir. Araştırmamız bu bütünlüğü tasvir ederek önemli görünen yönlerini vurgulamayı, problemlere çözüm denemeleri getirerek, sorunların çözümüne önemli katkılar sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu araştırma Belçika'daki İslâm Din Dersi öğretmenlerinin bir kesimi üzerinde de olsa alanında yapılan ilk ayrıntılı incelemedir. Konu üzerinde kapsamlı ve iyileştirmeye yönelik araştırmaların olmayışı, böyle bir incelemenin önemini artırmakta, araştırma ihtiyacını kendiliğinden hissettirmektedir.

Bu alanda kişisel yargılar yerine, uygulamaların içinde bulunan Belçika'daki İslâm Dersi Öğretmenlerinin ve ilgilenen

kurum ve kuruluşların görüşlerinden hareket etmenin ayrı bir önemi ve anlamı bulunmaktadır. Konu ile ilgili eksikliklerin tesbiti, aksayan yönlerin giderilmesi ve sağlıklı neticelere varılabilmesi için yeni ve çok yönlü çalışmalara ihtiyaç vardır. Böyle bir araştırma Belçika okullarındaki İslâm Din Derslerinin ve öğretmenlerinin hatta oradaki Türk toplumunun geleceği bakımından yeni araştırmaların yapılmasına ilgi uyandırması ve öncülük etmesi, konuya dikkatleri çekme yönünden de önem taşımaktadır. Ayrıca konu ile ilgili bazı ip uçlarının elde edilmesi, yapılacak diğer çalışmalara karşılaştırma imkanı verebilmesi ve bulguların ortaya çıkması ile, ilgili ve yetkililerin aydınlatılabileceği ve uygun tedbirler alınması bakımlarından da önemli görünmektedir. Çünkü Belçika okullarında verilecek sağlıklı bir İslâm Eğitimi, Türklerin kültürel kimliklerini kazanmalarına hatta korumalarına yardımcı olacaktır. Böyle sağlıklı bir din eğitimi verilmesi sayesinde Belçika Kamuoyunda daha olumlu yaklaşımlara vesile olacak, farklı kültür ortamlarında ve toplumlarında Türkler kendilerine daha iyi bir yer bulacaktır.

Bu bilgiler ışığında Belçika'da görev yapmak isteyenler çok önceden hazırlıklı olacaklar, dolayısıyla okullardaki Türk çocukları ve gençleri daha iyi eğitilme imkanına kavuşacaklardır. Oradaki öğrencilerimiz asimile olmayacak, erozyona uğramayacak ve yeni nesiller kaybedilmemiş olacaktır.

Varsayımlar: Belçika'da öğrenim çağında bulunan Türk çocuklarının okullarda aldıkları İslâm Din derslerinin yeri, muhtevası ve bu dersin öğretmenlerinin faaliyetlerini belirlemeyi hedefleyen bu araştırma temel olarak bir takım varsayımlardan hareketle gerçekleştirilmiştir. Belirtilen bu varsayımların doğruluk dereceleri de araştırma sonunda verilmiştir. Bu araştırmanın dayandığı varsayımlar şunlardır:

1. Belçika'da İslâm Dini, Devletin resmen tanıdığı dinler arasındadır. Bu nedenle Müslümanları temsilen İslâm Kültür Merkezi adıyla bir Teşkilat bulunmakta ve İslâm cemaatlerinin en üst düzeydeki yetkili bir kuruluşu durumundadır. Bu kuruluş ülkedeki İslâm Dini ile ilgili faaliyetleri organize etmekte, okullardaki İslâm Din dersleriyle ilgili düzenlemeleri yürütmekte, İslâm Din derslerinin muhtevasını belirlemekte ve bu derslere öğretmen temin etmektedir. Belçika makamlarının İslâm'la ilgili yegane muhatabı İslâm Kültür Merkezi'dir.

2. İslâm Din derslerine sadece branş öğretmenleri girebilmektedir.

3. Okullarda bu derslere giren öğretmenlerden bir kısmının görev alanlarında çeşitlilikler bulunmaktadır.

4. İslâm Din dersleri için Teftiş mekanizması bulunmamaktadır.

5. Öğretmenler sınıflarda Pedagojik seviyeyi ayarlama da büyük zorluklar çekmektedir.

6. Okullardaki öğretim dili (Flamanca-Fransızca) konusunda öğretmenlerin ciddi sıkıntıları vardır.

7. Öğretmenler çeşitli İslâm ülkelerinden Belçika'ya gönderilmektedir.

8. Türkiye'den resmi olarak gönderilen din dersi öğretmenleri görev sürelerinde ve malî, hukukî konularda zaman zaman zor anlar yaşamaktadır.

9. Öğretmenler bölgelerinde aile ziyaretlerine gitmektedirler.

10. Öğrenci ve öğretmenler için yaşadıkları toplumun ve çevrenin şartları ve imkanları dikkate alınarak hazırlanmış İslâm Din dersi kitapları bulunmamaktadır.

11. Dini Yükseköğrenim görmüş Türk öğretmenlerinin diplomalarının denkliği konusunda Belçika resmi makamları nezdinde anlaşmazlıklar mevcuttur.

12. Camilerdeki kurslara katılan öğrenciler dini bilgilerini pekiştirmektedirler.

13. Camilerdeki din görevlileri ile okullardaki din dersi öğretmenleri arasında diyalog kurma ve işbirliği yapma faaliyetleri son derece zayıftır.

14. Okullardaki İslâm din derslerine katılmayan Türk öğrenciler bulunmaktadır.

15. Okullardaki İslâm din dersleri, Türk öğrencilerin sosyalleşmesine, topluma uyum sağlamalarına ve genel eğitimlerine katkıda bulunmaktadır.

Araştırmanın Sınırları: Araştırma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci ve İkinci Bölüm Belçika'daki İslâm Eğitimi'nin başlangıcından günümüze kadar tarihi seyrini incelemektedir. Üçüncü bölüm ise, Belçika'nın Valon ve Flaman bölgelerindeki okullarda Türk çocuklarına verilen İslâm Din Dersleri ve bu derslere giren Türk öğretmenlerle ilgili problemlerin araştırılmasıyla sınırlıdır. Bu üçüncü bölüm, alan araştırması olup, okullarda bu derslere giren Türk öğretmenlerden örnek bir gruba uygulanan anket verileri ışığında hazırlanmış, bu araştırmadan elde edilen bilgilere dayanılarak yapılan yorum ve değerlendirmelerden oluşmuştur.

Bu ülkede bulunan Türk derneklerindeki Cami görevlileri, okullardaki Türkçe branş öğretmenleri ile Fas, Tunus vb. uyruklu din dersi öğretmenleri bu alan araştırmasının sınırları dışında bırakılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi: Araştırmaya ilk planda literatür incelemesi ve kaynak taraması ile başlanmış, az da olsa konu ile ilgili eserler ve makaleler incelemeye alınmıştır. Kaynak inceleme ve tarama faaliyetlerimiz imkanlar ölçüsünde Belçika'da da devam etmiştir. Belçika İslâm Kültür Merkezi ile Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı'nın kütüphaneleri de gözden geçirilmiştir. Bu incelemelerden sonra konu ile ilgili veri toplamak için Belçika'da görev yapan, İslâm Din derslerine giren Türk öğretmenleri ile ön görüşmeler yapılmış, onlardan derlenen bilgi ve belgeler dikkate alınarak Anket tekniğinin kullanılmasına karar verilmiştir. Öğretmenlerle

yapılan görüşmeler neticesinde hazırlanan anketlerin bizzat araştırmacı tarafından deneme mahiyetinde bir ön uygulaması yapılmış, bu ön uygulamada alınan sonuçlar incelenmiş, bazı düzeltmeler yapılarak anketlere son şekil verilmiştir. Brüksel Din Hizmetleri Müşavirliğinden gerekli izin alınarak⁷⁷ anketlerin uygulaması yine araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

Kaynak taraması ile başlanılan bu araştırmaya anket tekniği ile devam edilirken, anket tekniğini zenginleştirmede ve derinlik isteyen bazı konuların ayrıntılarını ortaya koyabilmek için, anket tekniğinin yanında mülakat ve görüşme tekniklerine de yer verilmiştir. Anket tekniğinin tek taraflılığını önlemek, iskelete uygun dokuyu meydana getirebilmek amacıyla her ikisinin de yani anket ve görüşme tekniğinin birlikte kullanılması bu tip araştırmaları daha sağlıklı neticelere ulaştırabilmektedir. İslâm din dersi öğretmenleriyle yakından yaptığımız bu görüşmeler, anketlerle elde ettiğimiz sonuçları hem kontrol etme hem de bazı noktaları tamamlama imkanı vermiştir.

Ankete katılacak olan İslâm Din dersi öğretmenleri "örnekleme" yöntemiyle belirlenmiştir. Örnekleme faaliyeti, üzerinde araştırma yapılacak olan bütün bir kitle yerine, onun özellikleri hakkında bilgi verebilecek temsili bir kümenin seçilip

⁷⁷ Anketlerin uygulanabilmesi için T.C. Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliğinden alınan izin belgesine bkz. (EK: 7).

incelenmesine dayanır. Bu faaliyet ile elde edilen temsili kümeye örneklem denilmektedir.

Araştırmamızın örneklemini T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Belçika'da görevlendirdiği iki tip öğretmen grubu (sadece okullarda görevlendirilenler, hem okulda hem de camide görevlendirilenler) ile Türkiye'yle resmi bağlantısı olmayan Türk öğretmenleri oluşturmaktadır.

Bu örnekleme'deki öğretmenlerin seçiminde random sayıları (rastgele örnekleme) yöntemi içinde yer alan oranlı küme ve eleman örnekleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Seçilen kümenin çalışma alanını temsil etme özelliğine dikkat edilmiştir. Oranlı küme ve eleman örnekleme sistemiyle toplam 67 öğretmen seçilmiş ve bunlardan 64 ü ankete katılmıştır. Üç öğretmen anket çalışmasına katılmak istememiştir. Oranlı küme ve eleman örnekleme sisteminde "büyük örnek" yerine "iyi örnek" seçilmesi tercih edilmektedir⁷⁸.

Anketlerin geri dönüş oranı %95 civarında gerçekleşmiştir. Bu tip yazışma tekniğiyle yapılan araştırmaların dönüş oranınının %70-80 den aşağı düşmesi, toplanan verilerin yorumunu güçleştirir⁷⁹.

Bilgi Toplama Araçları: Araştırma probleminin çözülebilmesi ve mevcut uygulamaları öğrenebilmek için

⁷⁸ Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara 1984, s.133.

⁷⁹ Niyazi Karasar, a.g.e., s.193.

ihtiyaç duyulan verilerin toplanmasında anket tekniği ve tarama yöntemi kullanılmıştır. Mevcut durumu tasvir etme ve tarama yöntemlerinde en çok kullanılan tekniklerden biri olan anket, inanışlar, düşünüşler, görüşler, öneriler ve yaşantılarla ilgili bilgilerin elde edilmesi için en uygun yol olarak nitelendirilmektedir⁸⁰.

Karasar'a göre, anket tekniği yazışma tekniklerinden birisi olup, en kuvvetli yönü, uygun durumlarda geniş bir gruptan çok miktarda veriyi kısa zamanda kolayca toplama imkanına sahip olmasıdır. Bir başka kuvvetli yönü de yazışma sorularının herkese aynı şekilde sunulmasıyla bir örnekliliğin sağlanmasıdır. Gizlilik garantisi daha inandırıcıdır⁸¹. Bu bakımlardan araştırmada bilgi toplama aracı olarak anket tekniği tercih edilmiş ve uygulanmıştır. Anketlerin geliştirilmesinde ve bulguların değerlendirilmesi ile önerilerin oluşturulmasında, program geliştirme, değerlendirme ve araştırma teknikleri ile ilgili kaynaklardan yararlanılmıştır.

Araştırma aracı olarak kullanılan anket (Ek-8'de verilmiştir) şöyle düzenlenmiştir:

Anket cevaplayıcıya ait genel bir açıklama ile başlamakta, bunu İslâm Din derslerine giren öğretmenlere ait kişisel bilgileri ihtiva eden birinci bölüm izlemektedir. İkinci bölümde ise İslâm din derslerinin mevcut durumu,

⁸⁰ Saim Kaptan, Bilimsel Araştırma Teknikleri, Ankara 1973, s.175.

⁸¹ Niyazi Karasar, a.g.e., s.192.

programları, öğretim metotları, öğretmenlerin mesleki, sosyal ve kültürel yönlerine ilişkin bilgileri toplayan sorulara yer verilmiştir. Bazı ayrıntılarla ilgili ipuçları elde edebilmek gayesiyle açık uçlu sorular da bu bölümde serpiştirilerek verilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumu: Bilgi toplama araçları geri döndükten sonra tasnif edilerek değerlendirmeye hazır hale getirilmiştir. Anket formlarında yer alan her maddeye verilen cevapların frekans (sayı) ve yüzdeleri alınarak tablolaştırılmıştır.

Öğretmenlere kapalı uçlu olarak yöneltilen test maddelerinin çoğu tablo haline getirilmiştir. Her soru seçeneğine göre tablolar çıkarılmıştır. Açık uçlu sorular ise ayrıca okunup sıraya konularak değerlendirmede ve yorumlarda göz önüne alınmış, yığılmalara göre bazen de bunlar tablo halinde gösterilmiştir. Bulgularla ilgili sayısal değerler ve tablolar bu araştırmamızın sonunda topluca verilmiştir. Yorumlar ise, anketteki sıraya uygun bir şekilde öğretmenlere ait kişisel bilgiler ve İslâm din dersleriyle ilgili Pedagojik uygulamalar ve mevcut durum olarak düzenlenmiştir.

Ankete katılan öğretmenlerin sorulara verdikleri cevaplardan başka, anket kenarlarına ve boşluklara yazdıkları yazılar da okunmuş, bunlardan bazı aydınlatıcı bilgiler elde edilmiştir. Üzerinde birleşilen fikirler problemin ağırlık noktaları kabul edilerek öncelikle üzerinde durulmuştur.

Resmi Kurumlarla Görüşmeler: Araştırma konusu ile ilgili olarak bilgi ve döküman temini için T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yurtdışı Eğitimi ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü ile Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nde yapılan görüşmelerden ve elde ettiğimiz dökümanlardan anlaşıldığına göre Belçika'ya M.E.B. aracılığıyla İslâm Din Dersi branş öğretmeni gönderilmediği ortaya çıkmıştır. Genel Müdürlüklerden aldığımız bilgilere göre, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Belçika okullarındaki İslâm Din Dersleri için "öğretmen din görevlisi" statüsünde kendi personelinden dini yüksek öğrenim görmüş elemanlarını bu ülkeye gönderdiği öğrenilmiştir⁸². Bunun üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı'nın dökümanlarından yararlanılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca Belçika'da bulunan süre içerisinde Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği ve Eğitim Müşaviri ile konu hakkında doğrudan görüşmeler yapılarak bazı dökümanlar ve arşiv bilgileri elde edilmiştir. Bu Müşavirliklerin araştırmamıza büyük ilgi gösterdikleri gözlemlenmiştir. Araştırmamıza büyük ilgi gösteren kuruluşlar arasında "Belçika Türk İslâm Öğretmenleri Derneği" ile "Belçika Türk İslâm Diyanet Vakfı"nı da zikretmek yerinde bir hareket olur.

Belçika resmi makamlarıyla da araştırma çerçevesinde görüşmeler yapılmış ve bazı dökümanlar elde edilmiştir. Belçika'da ulaşabildiğimiz resmi kurum ve kuruluşlardan elde edilen materyallerden araştırmamızın seyri içinde zaman

⁸² Bu konudaki Arşiv bilgileri için bkz. (Ek: 9).

zaman faydalanılmış ve çalışmalarımıza büyük katkı sağlamıştır. Bu dökümanların bir bölümü araştırmamızın sonundaki Ekler kısmında verilmiştir.

II. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR VE YORUM

A. İslâm Din Dersi Öğretmenlerinin Genel Nitelikleri

Belçika okullarında görev yapan ve ankete katılan Türk Öğretmenlerin büyük çoğunluğu 36-45 yaşları arasında olup, bu ülkedeki mesleki hizmetleri itibariyle 5-15 yıl arası yurtdışı mesleki kıdeme sahiptirler.

Bu öğretmenlerin büyük bir kısmı, Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çeşitli kademelerinde Müftü, Vaiz, İmam-Hatip ve Kur'an Kursu Öğretmenliği gibi görevler yapan personelden 1980'li yıllarda seçilip Belçika İslâm Kültür Merkezinin isteği üzerine resmen bu ülkeye "öğretmen din görevlisi" olarak gönderilmiş olup, diğer kısmı ise, ya kendi istekleri ile doğrudan İslâm Kültür Merkezine müracaatla öğretmen olmuş veya Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki resmi görevinden ayrılarak bu ülkedeki görevine devam eden öğretmenlerdir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından sınavla seçilip gönderilen öğretmen din görevlileri en çok on yıllık bir süre için maaşsız izinli olarak bu ülkeye görevlendirilmektedirler. Nitekim öğretmenlerin görev süreleri dikkate alındığında çoğunluğunun 5-15 yıl arasında Belçika'da mesleki kıdeme sahip olduğu görülmektedir(Bkz. Tablo: 3).

Son yıllarda kendileriyle görüştüğümüz öğretmenler, 2000 yılı itibariyle T.C. Diyanet İşleri Başkanlığının Öğretmen Din Görevlisi statüsünde eleman gönderemediğini belirtmektedirler. Önceden gönderilenlerin de on yıllık (6+4) süreleri 1999 yılı itibariyle dolmuş olup, sadece İslam Dersi öğretmeni olarak çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Görev yapan öğretmenlerin hemen tamamı İslâm Dersi branş öğretmenidir. Bu durum öğretmenlerin mezun oldukları eğitim kurumlarına bakıldığında, Türkiye'de dini yükseköğrenim gördükleri kolayca anlaşılacaktır(Bkz. Tablo: 2). Türk Öğretmenlerle yaptığımız görüşmelerde, özellikle çoğunlukta olan Fas ve Tunus uyruklu İslâm Dersi öğretmenlerinin dini yüksek öğrenim görmedikleri ve öğretmenlik formasyonuna sahip olmadıkları ifade edilerek, Türk ve diğer Müslüman öğrencilerin bulunduğu okullarda İslâm Dersine giren bu öğretmenlerin öğrencilere faydalı olmadıklarını belirtmişlerdir. Fas kökenli İslam Dersi öğretmenlerinin yetişme tarzı üniversite ortamında olmadığından, çoğunluğu pedagojik formasyondan yoksun olduklarından dolayı, eğitimde kaliteyi olumsuz yönde etkilemektedirler. Ayrıca son İslam Konseyinin teşekkülünde de (1998) bu durumun gündeme getirildiğini öğretmenler ifade etmişlerdir. Türk öğretmenlerinin bu konuda yeterli formasyona sahip oldukları, Türkiye'de iken yaptıkları görevlerin dağılımına bakıldığında da görülecektir(Bkz. Tablo: 5). İslâm Dersi Öğretmeni seçiminde gerek 1980'li yıllarda Belçika İslâm

Kültür Merkezi'nin gerekse son yıllarda öğretmen seçimini yapan Teknik Komite'nin ve İslam Konseyi'nin dini yüksek öğrenim görmüş olma ve öğretmenlik formasyonuna sahip olma şartını aramayışı Belçika'da ilgili çevrelerde ve kamuoyunda çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Özellikle Pedagoji belgesinin aranmayışı dikkate değer önemli bir noktadır.

Geçmişte öğretilenlerini yapan komitelerin, şimdilerde de İslam Konseyi'nin (Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu'nun) Fas kökenli öğretmenlerden Pedagojik Formasyon belgesi şartını aramamaları, diğer öğretmenler arasında da tartışılmaktadır. Belçika'da İslamla ilgili okullardaki eğitim faaliyetlerinin en üst düzeydeki yürütücüsü konumundaki Adalet Bakanlığının bu politikası anlamsız bulunarak eleştirilmektedir.

Bu durum Belçika okullarındaki Hristiyan Din Dersi öğretmenleri ile mukayese edildiğinde; İslâm Dersini veren Faslı öğretmenlerin hemen tamamının branş elemanı olsalar bile formasyon yetersizliğine karşılık, Hristiyan Din derslerini ancak branş elemanlarının ve kiliselerden okullarda derse girebileceklerine dair belge almış olanların ders verdikleri görülür. Bu husus dikkate alınmaya değer önemli bir farklılıktır.

Bu konuda Pedagojik formasyon derslerini almış ve dini yükseköğrenim görmüş Türk öğretmenlerin, Belçika okullarında branş öğretmeni olarak görev yapmalarında

birtakım sorunlarının olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye'de Yükseköğretim görmüş öğretmenlerin diplomaları Belçika okullarında öğretmenlik yapmaları için yeterli görülmemekte, Türk öğretmenlerin Pedagoji kurslarına gitmeleri zorunlu kılınmaktadır. Ancak Pedagoji Enstitülerinden belge getirebildikleri takdirde öğretmenliğe devam edebilecekleri hususu sıkça öğretmenlere bildirilmektedir. Yıllardır bu kurslara devam eden öğretmenlere rastlanabildiği gibi, bu kursları yarıda bırakanları da görmek mümkündür. Bir Türk öğretmenin diplomasının denkliği için müracaat ettiği, Belçika Flaman Bölgesi Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim ve Bilimsel Araştırma Bölümünün verdiği cevap, bilimsel ve objektif olmadığı gibi, denklik işlemleri için öngörülen hukuka da aykırıdır. Bu Bakanlığın Türk öğretmenine diploması ile ilgili verdiği cevabın önemli bir kısmı özetle şöyledir⁸³:

"... Türkiye'deki Yüksek İslâm Enstitüsü veya İlahiyat Fakültesi diplomasına denklik verilememiştir. Çünkü bu eğitim kurumları son derece konservatif, töresel, yenilikçiliğe karşı, antimodernist İslâm'la ilgili düşünceler üreten, Arap ve İslâm bilimleri okutan bir merkezdir ki, bu düşünceler batının laik zihniyet ve değerlerine aykırıdır. Eğitim süreci net ve bilimsel değildir. Verilen eğitimin ana gayesi, sadece ideolojik eğitim almış fanatik İslâm öğretmeni yetiştiren bir kurumdur... Şimdi siz Louvain'deki Katolik Üniversitesine giderek diplomanızdaki

⁸³ Bu resmi yazının tam metnine ve tercümesine bkz. (Ek: 10).

eksikliklerinizi başarmanız şartıyla beklediğiniz denkliği elde edebilirsiniz."

Belçika'nın Valon bölgesinde böyle bir sıkıntı bulunmamasına karşılık, Belçika Flaman Eğitim Bakanlığı'nın bu cevabını Türk yetkili makamlarının incelemeye alıp almadıkları net olarak bilinmemektedir. Ancak bugüne kadar meseleye bir açıklık kazandırılmamış dolayısıyla Türk öğretmenler bir bekleyiş içine girmişlerdir. Bu denklik işlemi yapılamadığından dolayı Türk öğretmenler kendilerine Geçici öğretmen maaşı ödendiğini ifade etmektedirler. Öğretmenlerin büyük bir kısmı, aylık gelirlerinin yeterli olduğunu belirtirken, bir kısmı da kısmen yeterli olduğunu söylemektedir(Bkz. Tablo: 6). Geçici (Tamporer) öğretmen statüsünde çalıştıklarından dolayı da her yıl Temmuz ve Ağustos aylarında maaşlarını alamadıklarını; Eylül ayında yeniden sözleşme yaptıklarını anket kenarlarına yazarak belirtmişlerdir. Aylıklarını kısmen yeterli bulan öğretmenler, bu ayrıntıdan dolayı "kısmen" seçeneğini işaretlemişlerdir.

Yukarıdaki Flaman Eğitim Bakanlığının verdiği cevap ve denklik işlemiyle ilgili meselede, Brüksel Büyükelçiliği Eğitim ve Din Hizmetleri Müşavirlikleri, konunun takipçisi olduklarını yaptığımız görüşmelerde ifade etmişler, fakat şu kaygılarını da belirtmişlerdir. "Devletimiz Belçika Hükümeti ile bir kültür protokolu yapmıştır. Bu protokolün içinde denklik işlemleri de vardır. Ancak Belçika'nın idari mekanizması iki bölgeyi bir sistemle yürütölmektedir. Belçika'nın Valon ve Flaman

bölgelerindeki Eğitim Bakanlıkları, Türkiye'nin Belçika Hükümeti ile yapmış olduğu kültür protokolünü kendileriyle de yapmasını istemektedirler. Müşavirliklerimizin genel kanaati şudur: Bir devlet diğer bir devletle bir defa protokol anlaşması yapar, bunun ayrıntıları vardır, hepsi bu protokole dahildir. Türkiye'de liseden mezun olan gençlerimiz Belçika'da yüksek-öğrenime devam edebilmektedir, burada Master ve doktora yapan genç bilim adamlarımız var, hatta Açık Öğretimden gelen öğrencilerimiz de var. Bunların hepsi bu protokol sayesinde burada tahsil ve denklik işlemlerini yapabilmektedirler. İslâm Dersi Öğretmenleri ile ilgili denklik işlemlerini neden zora sürdüklerini anlamakta güçlük çekiyoruz. Konuyu yakinen izliyoruz. Ancak T.C. Milli Eğitim Bakanlığı ve Dış İşleri Bakanlıklarımızın üst düzey yöneticilerinin bu konuda yakın temaslar içine girmesini de bekliyoruz."

Belçika okullarındaki Hristiyan ve Yahudi Din Dersi Öğretmenlerinin kadrolu öğretmen olarak çalışmalarına karşılık, İslâm Dersi öğretmenlerinin stajyer öğretmen bile olamadıkları (stajyer öğretmen, kadroya geçmeye aday öğretmendir), Tamporer (Geçici) öğretmen statüsünde olmaları, dikkate alınmaya değer bir farklılıktır. Türk öğretmenler, okul idarelerinin İslâm Dersi öğretmenlerine Geçici statüde de olsa sahip çıktıklarından dolayı yıllardır Belçika'da bu statüde çalıştıklarını, Eğitim Bakanlığının İslâm Din Dersi Öğretmenleri ile ilgili bu konuda bir karar alması gerektiğini belirtmektedirler.

T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla resmen görevlendirilen öğretmen din görevlileri, Türk çocuklarına kültürel ve dini kimliklerini kazandırabilmek için hizmet amacıyla kendilerine sağlanan maaşsız izin verilmesini bir imkan olarak değerlendirirken, Türkiye bütçesine mali yönden bir külfet yüklemediklerini, ancak Türkiye'ye döndüklerinde emeklilik işlemlerinde ciddi sıkıntılar yaşadıklarını yaptığımız görüşmelerde sıkca dile getirmişlerdir.

Üç ayrı dilin konuşulduğu Belçika'nın iki bölgeli bir yapıya sahip olmasından dolayı okullardaki öğretim dilini öğretmenlerin bilmeleri, bu ülkenin bazı kültürel değerlerinden haberdar olmaları, başarıları için gerekli ön şartlardandır. Anketimize katılan öğretmenler, buldukları bölgelerde konuşulan Flemenca veya Fransızca'yı istenilen düzeyde öğrenemediklerini, öğrenebilenlerin de kendilerini yeterli görmediklerini belirtmektedirler. Öğretmenlerin ülkedeki öğretim dili olan Flemenca ve Fransızca dil bilme seviyelerinin "orta" düzeyde seyrettiği görülmektedir. İkinci sırayı ise "iyi" derecede dil bildiğini belirten öğretmenler almaktadır(Bkz. Tablo: 4).

Fransızca bilen öğretmenlerden bazıları Türkiye'de iken kurslara katıldıklarını, özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 1980'li yıllarda açmış olduğu uzun süreli Yabancı dil kurslarından son derece yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu sayede Belçika'da katıldıkları Fransızca kurslarında fazla zorlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Flaman bölgesinde görev yapan öğretmenlerin bu ülkede Flamanca dil kurslarına katılmaları sayesinde "orta" ve "iyi" derecede bu dili öğrendikleri anlaşılmaktadır. Çünkü Flaman Eğitim Bakanlığı İslâm Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik formasyon ve Flamanca dil kurslarına katılmalarını mecburi tutmaktadır.

Belçika yasalarına göre okullarda öğretim dili ya Fransızca veya Flamanca'dır. Valon bölgesindeki okullarda Fransızca, Flaman bölgesindeki okullarda Flamanca öğretim dili olarak kabul edildiğinden, bu okullarda görev yapan veya görev alacak öğretmenler bu dilleri bilmek mecburiyetindedirler. Çünkü İslâm Din Derslerinin de Fransızca veya Flamanca anlatılması gerekmektedir.

Flaman bölgesinde, Valon bölgesine nazaran İslâm Din Dersi öğretmeni sayısı daha fazladır.

Öğretmenlerin bu lisanları istenilen düzeyde bilmemeleri, onların bazen okul idaresiyle bazen de diğer öğretmenlerle, bu arada Hristiyan Katolik Din Dersi öğretmenleriyle hatta yerel yönetimlerle iyi diyalog kuramamaları sonucunu doğurmakta, bu ise onların başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Ankete katılan öğretmenlerden Belçika'da yüksek lisans veya doktora eğitimi yapana rastlanmamıştır. Ancak bazı öğretmenler 10 civarında Türk meslektaşının Şarkiyat bölümlerinde Yüksek Lisans ve Doktora eğitimini devam ettirdiklerini yazarak belirtmişlerdir.

İslâm Dersine giren Türk öğretmenlerin hemen tamamına yakını eşleriyle beraber Belçika'da ikamet etmektedirler. Bunlardan bir kısmının çocukları Belçika'da ilk, orta, lise, meslek okulu ve Yükseköğrenime devam etmekte diğer bir kısmının çocukları ise Türkiye'deki okullarda öğrenimlerini sürdürmektedirler.

Öğretmenler boş zamanlarında Pedagoji kurslarına gittiklerini, yaz tatillerinde ise Türkiye'ye seyahat ettiklerini, derslerle ilgili konularda malzeme ve materyal toplamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

B. İslâm Din Dersleri ve Pedagojik Uygulamalar

B.1. İslâm Din Derslerinin Okullardaki Statüsü

İslâm Din Derslerinin okuldaki konumunu belirleyebilmek için anketlerde öğretmenlere yönelttiğimiz sorulardan alınan cevaplar tablo halinde gösterilmiştir(Bkz. Tablo: 7).

Ankete katılan öğretmenlerin tamamı, İslâm Din Derslerinin okulların her kademesinde genel öğretim saatleri içinde programlandığını, ilkokul birinci sınıftan lise bitimine kadar haftada ikişer saat olarak verildiğini belirtmişlerdir.

Okul idareleri dönem başında öğrenci velilerine gönderdiği formlarda, öğrencilerinin hangi din dersini (Katolik, İslam, Yahudi, Moral) alacaklarıyla ilgili tercihlerini beirtmelerini istemektedir. Müslüman anne-babalar ders yılı başında okul müdürlüklerine müracaatla çocuklarının İslâm Din Dersi alacaklarını bildirmeleri üzerine okul idaresi, Müslüman bir

öğretmeni bu dersler için temin etmekle yükümlüdür. Belçika okul yasalarına göre, okul idaresi böyle bir öğretmeni temin edemez ise, veliler aracılığı ile bu öğretmeni bulmak zorundadır, yani velilerin, bu işe liyakatlı birini biliyorlarsa okul idaresine bu kimseyi önerip öğretmen olarak tayin ettirebilme imkanına sahip olduğunu, öğretmenlerle yaptığımız görüşmelerden öğreniyoruz. Ancak şimdye kadar, önceleri Belçika İslâm Kültür Merkezi, son yıllarda Teknik Komite öğretmen ihtiyacını karşıladığı için, yukarda anlattığımız şekildeki bir uygulamaya rastlamadıklarını ifade etmişlerdir.

Müslüman öğrenciler için İslâm Dersleri okullarda 1978 yılından beri resmen ve fiilen verilmektedir. Sadece Katolik ilkokullarında bu dersler bulunmamakta, ama öğrencilerin %40'ından fazlası Müslüman çocuklardan oluşursa, bu takdirde İslâm Din Derslerini programa koymak mümkün olabilmekteydi⁸⁴. Katolik ilkokullarındaki bu uygulamaya 1999 yılına kadar özel izinle devam edildi. Bu okulların mevzuatında böyle bir istisnai uygulama olmamakla birlikte, okullar öğrenci sayısı ile orantılı olarak Belçika Devletinden mali destek aldığından, okul yönetiminin inisiyatif ile İslam Derslerine yer vermişlerdi. Ancak 1999 yılından itibaren Katolik ilkokullarının mevzuatına uyularak, bu okulların programlarına İslam Derslerini alamıyacaklarını yetkililer İslam Dersi öğretmenlerine açıklamışlardır. Belçika devleti resmen tanıdığı dinlerin, okullarda eğitiminin verilmesini de kabul ettiği

84 Arslan Karagül, a.g.e., s.147.

için, genel anlamda din eğitime devlet olarak %100 destek vermekte ve mali giderlerini karşılamaktadır⁸⁵. İslâm Dini de resmen tanınan dinlerden olduğu için Katolik okulların dışında kalan okullarda programlara bu dinin eğitimi için dersler konmakta, araç-gereç, öğretmen temini ve buna bağlı olarak maddi finansmanını Devlet ödemektedir.

Avrupa'da İslâm'ı din olarak resmen tanıyan Avusturya ve Belçika'da ilkokul birinci sınıftan itibaren haftada iki saat verilmeye başlanan İslâm Din Dersleri, İslâm'ı din olarak resmen tanımayan Almanya ve Hollanda'nın bazı eyaletlerinde Türk öğrencilerin gittikleri ilkokullarda da birinci sınıftan itibaren okutulabilmektedir⁸⁶. Ancak Almanya'da din dersleri branş dersi olduğu halde, Almanya'nın İslâm'ı din olarak resmen tanımamasından dolayı İslâm din dersi branş öğretmeni okullarda bulunmamaktadır. Son yıllarda Nordrhein-Westfalen eyaletinde bulunan Soest şehrindeki Landesinstitut'un hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim kursları aracılığıyla İslâm din dersi branş öğretmeni temin etme ve din dersi kitapları hazırlama çalışmaları gözlemlenmektedir⁸⁷.

85 Arslan Karagül, a.g.e., s.145.

86 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Nevzat Y. Aşıkoğlu, Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi, TDV Yay. Ankara 1993, ss.111-113; Arslan Karagül, a.g.e., ss.134-143, 150-154; Mustafa Tavukçuoğlu, "Avusturya İslâm Diyanet Teşkilatı ve İslâm Din Dersleri", S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Derg., sayı: 3, Konya 1994, ss.209-225.

87 Beyza Bilgin, "Almanya Federal Cumhuriyetinde Türk Çocuklarına İslâmî Din Dersi Programı Geliştirme Çalışmaları", A.Ü. İlahiyat Fak. Derg., c.XXX, Ankara 1988, ss.144-148; İrfan Başkurt, Federal Almanya'da Din Eğitimi, M.Ü. İlahiyat Fak. Vakfı Yay. İstanbul 1995, ss.59-75; Norbert Rixius, "Synopsis

Belçika yasalarına göre ilkokul birinci sınıftan itibaren İslâm derslerine okul programlarında yer verilmesini din eğitimi açısından değerlendirdiğimizde, "**Eğitimde bütünlük**" ilkesine önem verildiğini, yasal düzenlemelerin böyle imkanlar sağladığını belirtmekte yarar vardır. Çünkü öğrencilerde şahsiyet gelişiminin en önemli yılları kabul edilen bu dönemlerde din eğitiminin önemi inkar edilemez bir gerçek olarak görülmelidir. Aynı zamanda bu ilke, dengeli bir şahsiyet gelişimine ve öğrencilerin kültürel kimlik kazanmalarına en büyük desteği vermektedir. Bu bakımdan Belçika okullarındaki İslâm Din Derslerinin bugünkü konumu, öğrenciler açısından düşünüldüğünde büyük bir imkan olarak nitelenmeli, öğretmenler de bu imkanı yerli yerince değerlendirebilmelidirler.

B.2. İslâm Din Derslerinin Amaçları

Belçika okullarındaki İslâm Derslerinin genel amaçları ile ilgili düzenleme 1980'li yıllarda İslâm Kültür Merkezindeki İslâm Öğretimi Genel Sekreterliğince yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, okullarda ve eğitim kurumlarında İslâm Din Derslerinin genel amaçları şöyle belirlenmiştir⁸⁸:

İslâm'ı yaymanın yüce bir gaye olduğu ortaya konmakla Müslüman çocukların dini ve kültürel kimliklerini kendilerine

rechtlicher Regelungen zum Religionsunterricht", Rahmenbedingungen und Materialien zur religiösen Unterweisung für Schüler İslâmischen Glaubens, Soest 1987, ss.19-21.

⁸⁸ Belçika İslâm Kültür Merkezi Arşiv Dökümanı (1985).

öğretmek, İslâm'la mücadele eden batıl akımlar karşısında Müslüman çocukları kaybetmemek, onları İslâm inanç ve kültürüyle yetiştirmek, bu değerleri korumak ve geliştirmek için okullardaki İslâm Öğretiminde şu amaçlar göz önünde bulundurulur:

- Müslüman kimliği ile okullarda İslâm inanç ve kültürünü yaşamak, İslâmî kuralların ve hükümlerinin öğrencilerin zihinlerine ve kalplerine yerleşmesini sağlamak, bunun öğretimini yapmak.

- Kur'an-ı Kerim'den kısa sureler ve bazı ayetlerin okunmasını, ezberlenmesini ve anlamlarını, bazı hadislerin açıklamalarını ve bunlardan alınacak mesajların öğrencilere kavratılmasını temin etmek.

- Çocukların seviyelerine uygun İslâm Kültüründen bazı bölümler sunmak (Arapça, Hz. Muhammed'in hayatı, İslâm tarihinden önemli pasajlar, İslâm kahramanlarının hayatı vb.).

- Çocukları İslâm Ahlakı ve âdabı üzere yetiştirmek, eğitim ve sosyal konularda öğrencilerin karşılaştıkları problemleri çözmek için okul içinde ve dışında onlara yardımcı olmak.

İslâm Din Derslerinin genel amaçlarının gerçekleşip gerçekleşmediği, öğretmenlere anketler aracılığıyla yöneltilen sorularla belirlenmiştir. Ankete katılan öğretmenlerden alınan cevaplara bakıldığında, "evet" bu amaçlar gerçekleşiyor diyenlerin oranı ortalama %70 civarında, "kısmen" gerçekleşiyor seçeneğini belirtenler ise ortalama %28

oranındadır. "Hayır" gerçekleşmiyor diyenlerin oranı ise çok az bulunmuştur(bkz. Tablo: 8).

Öğretmenlerden bazıları "kısmen" gerçekleşmekte seçeneğini belirtirlerken birkaç noktada yazılı olarak görüş bildirmişlerdir. Ortaokul ve lisede daha önce hiç din dersi görmeyen veya din dersi öğretmeni olmayan bir bölgeden gelen öğrencilerin bulunmasından dolayı veya öğrencinin ailesinden destek gelmemesi ve çevrenin olumsuz etkileri altında kalması neticesinde, öğretmenler bu sonuçla karşılaştıklarını ifade etmektedirler. Yine öğretmenler bu sonuca rağmen iman, ibadet, ahlak konularına ait bilgileri sadece öğretme ile yetinmediklerini, bu bilgileri davranışlarına yansıtmaları konusunda sık sık uyarılarda bulduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 8'in incelenmesinde de görüleceği gibi öğretmenler en çok, İslâm'ın hukuk ve toplum kuralları, yabancı bir çevrede bulunmalarından dolayı bir Müslümanın günlük yaşantıları ve yaşam tarzı ile dini eğitim-öğretimin bilimsel olarak yapılması noktalarında büyük zorluklar yaşadıklarını vurgulamaktadırlar.

Bu güçlüklerine rağmen İslâm Derslerinin okullarda öğrencilere, hatta ailelerine davranış kazandırmada etkili ve faydalı olduğu, amaçlara kısmen de olsa ulaşılabildiği sonucu çıkarılmaktadır. Davranış değişikliğinin ideal seviyede seyredebilmesi için okul, öğrenci, aile ve çevre üçlüsünün birbirini tamamlaması gerekmektedir.

Belçika İslâm Kültür Merkezince yukarda belirlenmiş amaçlar topluluğu ve öğretmenlerin bu konuda verdikleri cevaplar dikkatle incelendiğinde, amaçların yeterince davranış değişikliğine yönelik yorumlanmadığı, bu amaçların hangi ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilebileceği konularında açıklık bulunmamaktadır. Nitekim öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, özellikle ilkokullarda bu dersin amaçları ve ilkeleri nedir? sorusuna öğretmenlerden alınan cevaplarda çeşitli noktalara da temas edilmiştir. Bunlar özetle:

- *Öğrencilere Allah'a imanı ve İslâm'ın şartlarını öğretmek.*

- *Onları Helal ve Haram kavramları ve muhtevaları hakkında bilgilendirmek.*

- *Öğrenciler gayr-i müslim bir çevrede yaşadıklarından dolayı, çevreden yanlış bilgiler öğreniyor, bu bilgileri okula ve sınıfa getiriyor, okuldaki derslerimizde doğru ve sağlıklı bilgiler vermeye çalışıyoruz.*

- *Bu derslerin amacı öğrencilerin İslâm kültürüne göre iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak olmasına rağmen, biz bunu başaramadığımızı düşünüyoruz.*

- *Öğrencilere İslâm'dan başka dinlerin de olduğunu bunu çevrelerinde rahatlıkla gözlemlediklerini belirtmek onları diğer dinler hakkında da bilgi sahibi yapmak.*

- Öğrencilerde hoşgörü ve yardımseverlik duygularını geliştirmek, kendisi gibi inanmayan ve davranmıyan kimselere de saygı göstermek.

- Çocuklara dini, aksesuar bir bilgi olarak öğretmekten çok, anlatabilmek, kavratılmak ve bu bilgilerini davranışlarına yansıtmalarını temin etmek önemlidir.

Öğretmenlerin bu görüşlerinden hareketle İslâm Din Derslerinin amaçlarını ve ilkelerini daha belirgin hale getirmek mümkündür.

Belçika okullarındaki İslâm Derslerinin genel amacı "Öğrencilerin din hakkında düşünme kabiliyetlerinin geliştirilmesine, İslâm Dinini anlamasına ve yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline getirilmesine yardımcı olmak, hayat boyu devam edecek bir faaliyetin temellerini okullarda oluşturmak" şeklinde özetlenebilir. Bu amaçlara ulaşabilmek için uyulması gereken ilkeler ise şöyle sıralanabilir:

Bu derslerde İslâm'la ilgili bilgilerin öğrencilerin zihinlerine yığılması yerine, bu bilgileri hayata geçirecek davranışları kazandırmaya yönelik öğrencilerin soru sormalarına imkan ve fırsat tanımak; öğretim ilkelerini uygulamak; muhakeme güçlerini geliştirmek; bazı dini pratikleri öğretmek ve ilgili ezberleri yaptırmak; öğrencilerin zihinlerini ve duygularını bilinçli olarak eğitmek; inanç ve davranış bütünlüğünü sergilemenin şahsiyet gelişimine olan katkısını artırmak; öğrencileri okulda iken dini milli ve ahlaki değerleri öğrenmeye ve bunları

yaşamaya hazır hale getirmek; bu dersleri hep öğretmenin konuları anlatması ve bildirmesi, öğrencilerin de ezberlemesi gibi dar bir alana sıkıştırmamak; Kur'an ve Hadis öğretiminde, onların anlamlandırılmasına özel bir itina göstermek, yeri geldikçe Kur'an ve Hadislerde geçen kıssalardan yararlanmaktır.

Bu ilkelerin İslâm Din Derslerinde, kazanılacak olan bilgilerin alışkanlıkların ve davranışların sadece okul başarısı yönünden değil, dengeli bir kişilik geliştirmeye yardımcı olması⁸⁹ bakımından da hayatın bütünlüğü içinde önemli bir yeri vardır. Dinin öğrencilere duygu, bilgi ve fikir olarak uygun seviyede verilebilmesi lazımdır. Böyle olduğu takdirde din eğitimi değerleri öğrencilerin ruhlarına sarsılmıyacak sağlamlıkta yerleştirilebilir ve onu zararlı akımlara karşı koruyabilir⁹⁰. Bu durum özellikle çok kültürlü ve karma kültür ortamının yaşandığı toplumlarda vazgeçilmez bir ilke olarak görülmelidir.

Belirttiğimiz genel amaç doğrultusunda hazırlanacak özel amaçlar ve ilkeler, öğrencilerin yaş gruplarına göre uyarlanarak uygulamaya konulduğu takdirde, hem bilimsel olarak dini eğitim ve öğretim yapılabileceği, hem de bu derslerden beklenen verimin alınabileceği sonucuna varmak hiç de zor olmayacaktır.

⁸⁹ Mualla Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, TDV Yay. Ankara, 1990, s.138.

⁹⁰ Beyza Bilgin, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ank. 1988, ss.90-100.

Bu değerlendirmelerden sonra 1980'li yıllarda Belçika İslâm Kùltür Merkezince belirlenmiş olan Okullardaki İslâm Derslerinin amaçlarının daha da iyileştirmeye ihtiyacı olduğu, özellikle bu amaçlara ulaşılabilmesi için izlenmesi gereken ilkelerin zenginleştirilmesi konusunda, halen görev yapan tecrübeli öğretmenlerin bir komisyon oluşturarak biraraya gelmeleri, bu hususlarda çalışmalar yapmaları ve işbirliği içinde olmaları gerekmektedir. Çünkü bir programın en önemli ayağı amaçlar ve ilkelerdir. Sonraki unsurlar bunun üzerine bina edileceği için bu ayağın çok sağlam olmasına dikkat edilmelidir. Bunun yanında uygun düşen diğer bir eğitici davranış da, özgürlük adına geleneklerden veya geleneklere bağlılık hatırına bilimsel gelişmelerden uzak durmak değil, insanlara ait olan her iki özelliği de sürekli göz önünde tutarak geçmiş ile halin birbirini tamamlayacak şekilde yanyana bulundurulmasına özen göstermektir⁹¹. Geleneksel anlayış ile bilimsel veriler tahlil edilerek, bilimsel ağırlığı olan ve bugünün ihtiyacını karşılayabilecek denemeler gerçekleştirilmelidir.

B.3. Öğretim Programları ve Ders Kitapları

Belçika'da 1978 yılında okul programlarına İslâm Din Derslerinin konulmasıyla birlikte bu derslere girmeye başlayan öğretmenler ilk yıllarda belirli bir programı takip etmemişlerdir. 1980'li yıllarda Belçika İslâm Kùltür Merkezinde İslâm Dersleri

⁹¹ Beyza Bilgin, a.g.e., s.22.

Öğretimi Genel Sekreterliği kurulmuş, bu sekreterlik öğretmenlere bir program hazırlamıştır. Ancak bu programda tüm öğretim kademeleri ve konuları için özel amaçlar belirlenmemiştir. Sadece konuların isimlerinin belirlendiği bu program ilk ve ortaokul için Arapça olarak hazırlanmış⁹², daha sonra biraz geliştirilerek öğretim kademelerinin tümünü (İlk-Orta-Liseyi) içine almıştır. İlkokul birinci sınıftan itibaren haftada ikişer saat olarak okutulan İslâm Din Derslerine ait program, zaman içinde geliştirme çabaları sonucu 1986-87 Öğretim yılında Flamanca ve Fransızca olarak da hazırlanarak bölgelerde görevli öğretmenlere dağıtılmıştır⁹³.

Programlarda konular genel isimleriyle ve bazı ayrıntıları alt başlıklar halinde verilmeye çalışılmıştır. Bu konuların, çocukların seviyesinde işlenilmesi keyfiyeti öğretmenlere bırakılmıştır. İman, İbadet, Kur'an, Ahlak ve Siyer gibi ana başlıkları taşıyan programlara uygun ders kitabı geliştirilmiş değildir. Öğretmenler kendi gayretleriyle bu temaları geliştirmeye çalışmışlardır. Son yıllarda (1998-1999 Öğretim Yılı) ders kitabı alanındahissedilen bu boşluğu doldurmak için öğretmenlerden oluşan komisyonlar çerçeve programa bağlı kalarak pedagojik ilkelere uygun Türkçe ders kitapları da hazırlamışlardır. Bu kitaplar T.C. Brüksel Din Hizmetleri

⁹² Belçika İslâm Kültür Merkezi Arşiv Dökümanı (1985).

⁹³ Flaman bölgesi ilkokullarındaki İslâm Din Dersleri Programı için bkz. (Ek: 11).

Müşavirliğinin öncülüğünde bastırılmıştır.* Ancak Batıdaki Pedagojik kurallar gereği bu kitaplara ait öğretmenlerin el kitapları, çalıştırma kitapçıkları henüz hazırlanmamıştır. Burada örnek olarak Belçika ilkokullarında İslâm Din Dersleri için İslâm Kültür Merkezi tarafından hazırlanan ve Valon bölgesinde uygulanan programı vermek istiyoruz.

* Mustafa Tavukçuoğlu, "Belçika Okullarındaki İslam Dersleri ve Öğretmenleri İle İlgili Bir Araştırma" Din Eğitimi Araştırmaları Derg., Sayı:7, Yıl:2000, İstanbul, 2000., s. 99.

İlkokullardaki İslâm Din Dersleri Müfredat Programları⁹⁴

I. S I N I F

A. İMAN

1. Allah, iman, inanç kavramları
2. Kelime-i Şehadetin birinci bölümü
3. Hz. Muhammed S.A.V.'mi tanıma
4. Şehadetin ikinci bölümü
5. Kur'an'ın tanıtımı
6. Din ve İslâm kavramları

B. İBADET

1. İslâm'ın şartlarına giriş
2. Şehadet ve tanıtımı
3. Namaz nedir? şartları

C. AHLAK

1. Okulların açılması
2. İslâm Dersinin tanıtımı
3. Okuldaki kurallara uyma
4. Öğrenciler kardeştir
5. Öğrencilerle geçinme
6. Sınıfın en iyi öğrencisi olma
7. Okula zamanında gelme

⁹⁴ Fransızca olarak hazırlanmış olan bu program öğretmenler tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

8. Ödevleri zamanında yapma
9. İtaat ve Saygı
10. Sakatlara, büyüklere, öğretmenlere ve komşulara saygı
11. Gürültü yapmamak
12. Komşulara yardım
13. Camiye Kur'an'a aileye hürmet
14. Müslüman çocuğun dışarıdaki (çarşı, pazar, sokak) davranışları
15. Yemekte dikkat edilmesi gereken hususiyetler
16. Ailede yapması gereken davranışlar

D. SİYER

1. Hz. Peygamber'in Vahiyden önceki hayatı
2. Peygamberin doğumu
3. Süt Anneye verilmesi
4. Annesinin ölümü
5. Hz. Hatice ile evlenmesi
6. İlk vahiy ve Peygamber oluşu

II. S İ N İ F

A. İMAN

1. Allah'a iman ne demektir? imanın şartları
2. Kur'an ve kısa sureler

B. İBADET

1. Birinci sınıf programının gözden geçirilmesi
2. Şehadetin tekrarı
3. Namaz nedir?

4. Allah'a dua ve ibadet

5. Oruç, Hac

C. AHLAK

1. İlkokul birinci sınıf konularının tekrarı

D. SİYER

1. Birinci sınıftaki konuların tekrarı

2. Hz. Peygamberin 9-25 yaş arası hayatı

3. 40 yaşına doğru hayatı

III ve IV. S İ N İ F L A R

A. İMAN

1. Bir ve ikinci sınıf programının gözden geçirilmesi

2. Allah'ın Sıfatlarına giriş

3. Akıl önemi

4. Allah'ın varlığının akıl yoluyla isbatı

5. Kainatın yaratılışı ve ilk yaratılanlar

6. İnsanlar ibadet etmeleri için yaratıldı, ilgili ayetler

7. Din Kavramı

8. İmanın esasları

9. Kur'an'ın evrensel oluşu

10. Görünen ve görünmeyen yaratıklar

11. Allah'ın eskimeyen, değiştirilemeyen son mesajı
Kur'an

B. İBADET

1. Bir ve ikinci sınıf konularının tekrarı

2. İslâm'ın beş şartı

3. Namaz nasıl kılınır?

4. Hicri Takvim

C. AHLAK

1. Okulların açılışı

2. Okuldaki arkadaşlarla geçinme

3. İslâm'da sulh ve barış kavramları

4. Sınıfta disiplin

5. Dış görünüşe özen göstermek ve düzenli olmak

6. Okul çantasını düzgün tutma ve taşıma

7. Çevreyi ve tabiatı korumak

8. Yolda, çarşı ve pazarda terbiyeli olma

9. Anne-babaya itaat

10. Aile fertleri arasındaki bağları koruma

11. İyi niyetli olma

12. Zekat ve çeşitleri, nasıl verilir

13. İnsanlarla tanışma usulleri

14. Doğruyu söylemek, yalandan kaçınmak

D. SİYER

1. Hz. Muhammed S.A.V.'den önceki Peygamberler

2. Peygamberler tarihi

3. Hz. Muhammed'in Peygamberlikten önceki hayatı

4. Peygamberin doğumundaki harikulade olaylar

5. Peygamberin doğumundan önceki olaylar, fil hadisesi

6. Doğumu, Çocukluğu, Gençliği

7. Peygamber olduktan sonraki hayatı

8. İslâm'a davet ve ilk müslümanlar
9. Peygamberin görevleri, Taif yolculuğu
10. Hicret olayı

V. ve VI. S I N I F L A R

A. İMAN

1. İslâm'ı tanımlamak ve Müslüman olmak ne demektir
2. İmanın ve İslâm'ın şartlarını hatırlatmak
3. Kur'an tanıtımına devam edilecek

B. İBADET

1. Namazın içindeki ve dışındaki şartları
2. Temizlik ve Abdest
3. Kimler Namaz kılmakla yükümlü
4. Fatiha, İhlas, Kevser, Nasr ve Nâs sureleri
5. Oruç, Hac ve Zekat

C. AHLAK

1. Sosyal münasebetler
2. Aile, komşu ve akraba ilişkileri
3. Aile ve toplumda yardımlaşma, dayanışma
4. İyi komşuluk kuralları
5. Sağlığı ve bedeni korumak
6. Spor ve Önemi
7. İnsan vücudunun ihtiyaçları
8. Çevreyi ve tabiatı koruma
9. Niçin tatil yapıyoruz?
10. Tatilden nasıl istifade etmeliyiz?

D. SİYER

1. Peygamberler tarihinin tekrarı
2. Yakup, Yusuf ve İsa Peygamberler
3. İslâm'dan önceki insanların ahlakları, dinleri
4. Şirk ne demektir? Puta tapmak nedir?
5. İslâm'dan önce kabileler arası savaşlar
6. İslâm'dan önce kadınların durumu
7. Hz. Muhammed S.A.V.'nin sülalesi ve nesebi
8. Peygamberlikden önceki ve sonraki hayatı
9. İlk Vahiy, İslâm'a davet
10. Annesi, babası ve Amcasının vefatı
11. Peygamberin krallara gönderdiği mektuplar
12. İslâmî Kanunlar ve düzenlemeler, kurallar
13. Hz. Peygamberin Adaleti
14. Hacerü'l-Esved Olayı
15. Hicret ve Veda Haccı

Belçika ilkokullarındaki İslâm Din Derslerine ait bu programda Kur'an'ın tanıtımına ve kısa surelerin belletilmesine ayrı bir önem verildiği, ilkokul birinci sınıftan itibaren tüm sınıflara ait müfredatta iman konusu işlenirken Kur'an öğretimine özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin ellerinde bulunan programlarda "Kur'an'ı yüzünden okumayı öğretme" ünitesinin yer alması(Bkz. Tablo: 9) önemli bir bulgu olarak göze çarpmaktadır. Öğretmenlerden pek çoğu,

Okuldaki İslâm Din Derslerinde bu üniteyi rahatlıkla işlediklerini ifade etmişlerdir. Okulda bu üniteyi işleyemediğini belirten öğretmenler, bölgelerindeki cami kurslarında Kur'an öğretimini yaptıklarını anketlere yazarak bildirmişlerdir. Anketlerin tetkikinde bu öğretmenlerin, buldukları bölgedeki camide hem din görevlisi olarak çalışan hem de oradaki ilkokullarda İslâm Din Dersi öğretmenliği yapan elemanlar olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Tablo 10'un seçenekleri incelendiğinde bu yapı göze çarpacaktır. Bu statüde çalışan "öğretmen din görevlilerinin"⁹⁵ oranı, anketimize katılanlar arasında %23 civarındadır.

İlkokulda Kur'an'ı yüzünden okumayı öğretme ünitesinin III. ve IV. sınıflarda öğretmenlerin başarıyla uyguladığı, V. ve VI. sınıflarda da bu uygulamanın devam ettiği görülmektedir(Bkz. Tablo: 10).

Bu ünite içerisinde ve ibadet konularında öğrencilere ezberletilen Namaz sure ve dualarının öğretim kademelerine göre dağılımına bakıldığında(Bkz. Tablo: 11), en çok ezberin altı yıl devam eden ilkokul döneminde yapıldığı, Orta ve Meslek okullarında devam eden sure ezberletme eğitiminin Lise'de yavaşladığı gözlemlenmektedir.

⁹⁵ T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin yurtdışına gönderilen "Öğretmen Din Görevlileri"nin görev alanlarında dağılım ve çeşitlilik görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için, Öğretmen Din Görevlilerinin Görev ve Çalışma Yönetmeliğine bkz. (Ek: 12).

Öğretmenler bu durumu özetle şöyle açıklamışlardır:

"Ortaokul ve Lisede sure ezberlemek öğrencilere pek sevimli gelmiyor, özellikle karışık sınıflarda (Türk-Arap vb.) Araplar bu işe pek alışık değiller. Onun için bu ezber işini ilkokulda bitirip ortaokulda sure ezberletmeye az yer veriyoruz. İlkokulda ezberlenenleri tekrar ederek pekiştirmeye ve bu surelerin anlamlarını açıklamaya ortaokul ve lise'de daha çok yer veriyoruz. Çünkü öğrencilerin, ezberledikleri surelerin, ayetlerin, duaların manalarıyla ilgili pek çok merakları var."

Öğretmenlerin bu konudaki düşüncelerinin bir yansımaları da Tablo 11'de görmek mümkündür. Ezberletilen surelerin anlamlarını açıklama merakı, daha çok Ortaokul ve Lise düzeyindeki öğrencilerde yüksek seviyede bulunmuş olup, öğretmenlerin en çok üzerinde durdukları bir hususiyet olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte Ortaokul ve Lisede öğretmenlerin uyguladıkları Programa bakıldığında İslâm Ahlakı ve Müslümanın günlük yaşantıları ile ilgili konulara da ayrıntılı bir şekilde yer verildiği görülmektedir⁹⁶.

Öğretmenlerden bir kısmı, Programlarla ilgili olarak İslâm tarihine bazı meslektaşlarının ayrı bir önem verdiklerini belirterek *"Bizde İslâm Tarihi bilgisi Rasulü Allah'ın hayatıyla*

⁹⁶ Programme De L'enseignement De La Religion Islamique, Secondaire, Editions du Centre Islamique et Culturel de Belgique Secrétariat de L'Enseignement Islamique en Belgique, Année Scolaire 1986-1987, Bruxelles, ss.1-19.

sınırlı kalıyor. Önemli İslâmî şahsiyet ve olaylarla ilgili özel bir programın hazırlanıp verilmesi gerekir. Ancak bunu bir öğretmen kendi başına Belçika şartları içinde hazırlayamaz. Bir Fransızca veya Matematik kitabına okullarda baktığımızda üç-dört yazarın ismini görüyorum. İlkokuldan lise sona kadar ders vereceksin, önünde dağ gibi dil problemi var, Cumartesi Pazar dahil cami görevlerini yapacaksın..." şeklinde İslâm Tarihi alanındaki görüşlerini anketlere yazmışlardır. Öğretmenlerin bu düşünceleri, İslâm Din Derslerine ait ders kitaplarının olmadığını, bazı konularla ilgili ellerinde yeterli materyal bulunmadığını yansıtmaktadır⁹⁷.

Bu görüşlerden hareketle öğretmenlerin Fransızca veya Flamanca olarak hazırlanmış ders ve kaynak kitaplarının olmadığını, Programlara uygun olarak öğrencilere Ders kitabı, öğretmenlere de el kitabı hazırlanmasının kaçınılmaz olduğu sonucuna varılmaktadır. Kaynak ve ders kitabı sorunu, yine Belçika'da görev yapan İslâm Din Dersi öğretmenlerinin oluşturacağı komisyonlar sayesinde aşılabılır. Çünkü ders programlarındaki konuları ve ayrıntıları Belçika'daki imkan ve şartlara göre en iyi değerlendirebilen yine bu dersin öğretmenleridir. Valon ve Flaman bölgelerindeki öğretmenler, kendi aralarında konulara göre görev taksimi yaparak ekip çalışmasını gerçekleştirebilirlerse, belirli bir süre sonra, bu konudaki sorunlarını hafifletebilirler. Ülkedeki Türk

⁹⁷ Öğretmenlerin İslâm Din derslerinde kullandıkları yardımcı kitapların listesi için bkz. (Ek: 13).

öğretmenler, "Belçika Türk İslâm Din Dersi Öğretmenleri Derneği" gibi bir kuruluşa sahip olmakla, bu konuda büyük bir imkan içerisinde bulunmaktadırlar.

İlkokullara ait İslâm Din Dersinin mevcut programındaki Ahlak bölümüne ait konular ve ayrıntıları, bir müslümanın gayr-ı müslim bir çevrede yaşayışına ve davranışına büyük bir özen göstermesi gerektiği şekilde ele alınmış olup, bu durum İslâm Din eğitiminin genel eğitime katkıda bulunduğu bir göstergesi olarak da kabul edilmelidir. Belçika şartlarında bu ünitelerin okullarda İslâm Din Derslerinde gereği gibi öğretilmesi halinde, çocuk ve gençlerimizin hem milli ve kültürel kimlik kazanmalarına hem de uyum sorununa yardımcı olacağı söylenebilir.

B.4. Ders Anlatım Teknikleri, Araç-Gereçler

Ankete katılan öğretmenler, okullardaki İslâm Din Derslerinde konuları işlerken en çok hangi öğretim metotlarından yararlandıklarını anketlere yazmak suretiyle bildirmişlerdir.

Öğretmenlerden alınan bu cevaplar, bulgu olarak değerlendirilmiş ve tablo haline getirilmiştir. Tablo 12'nin incelenmesinde de görüleceği üzere öğretmenler, bu derslerde en çok sohbet ağırlıklı karşılıklı konuşma, soru-cevap metodunun kullanıldığını belirtmektedirler. Bunu takrir metodu izlemektedir.

Müfredata uygun ders kitaplarının olmamasından dolayı öğretmenler kendi imkanlarıyla Türkçe, Flamanca ve Fransızca dillerinde yardımcı ders kitapları, konularla ilgili fotokopiler, resim, şekil vb. materyaller temin ettiklerini, bunları açıklamak için de mecburen taktırir metodu kullandıklarını belirtmişler, ancak ders süreleri içinde daha çok soru-cevap yönteminden verim aldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle ilkokul 1. 2. ve 3. sınıf öğrencilerini bu derslerde kıssa anlatımı ve boya kalemlerinin kullanıldığı resim, şekil vb. materyaller aracılığıyla tanımaya, onlara bu dersleri ve konularını sevdirmeye çalıştıklarını belirten öğretmenler, boyama işinde dini çağrışımları olan resim, şekil ve bunların ayrıntıları ile çocuklara bazı mesajlar verebildiklerini söylemektedirler⁹⁸. Öğretmenlerle bu konuda yapılan görüşmelerde, boyama tekniğinin aslında okuldaki Hristiyan Din Dersi öğretmenlerinin tecrübelerinden yararlanılarak geliştirildiği sıkca dile getirilen bir husus olmuştur.

Bu derslerde uygulanan gezi-gözlem metodunda en çok ziyaret edilen Türk dernekleri ve bünyelerindeki camiler ve bölümleri olmuştur. Namazın kılınışı, abdest, temizlik, ezan, selam, vb. bazı konularda uygulamalı öğretime ve sınıf içinde bilgi yarışması ve ödüllendirme usullerine yeterince yer verildiği anlaşılmaktadır. Dikkat çeken bir usule de yer verilmektedir ki, o da, öğretmenin öğrencilere konuyu dikte

⁹⁸ Bu derslerde öğrencilere oyun içinde ve boyama tekniği ile ilk üç sınıfta öğretmenlerin kullandıkları fotokopilere bkz. (Ek: 14).

ettirmesidir. Böyle bir uygulamanın, çocuklara bu dersi sevimsiz hale getirdiğini belirten öğretmenler bulunmakla birlikte, bu uygulamayı yapan öğretmenlerden bir kısmı, İslâm Din Derslerindeki bu uygulama sayesinde öğrencilerimizin Türkçe ve genel eğitimle ilgili diğer derslerine katkıda bulunduğunu da belirtmişlerdir.

Dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise, öğretmenlerin bu derslerde grup çalışmalarına yeterince yer vermeyişleri olmuştur.

Bütün öğretim metotlarını karma olarak uyguladığını belirten öğretmenlerin oranı da %50'ye yakın bulunmuştur.

Belçika şartlarında öğrencilerin soruları ve sorunları çoktur, öğretmenler bunları cevaplandırmak durumundadır. Öğrenciler iç ve dış yaşayışları arasında bir bütünlük kurmak ve sağlıklı bir hayat sürdürmek için dini inançlara ihtiyaç duyar, inanır hatta inanmakla yetinmez, inandığının peşine düşer ve davranış haline dönüştürür⁹⁹. Bu süreç içinde zihnine takılan hususlar varsa onları sorun haline getirir. Öğretimde esas olan sorunun öğrenciden gelmesidir. Bu, öğrencinin derse ve konuya ilgisini gösterdiği gibi, konuların onun hayatında yeri olduğunu da ifade eder. Soru-cevap yöntemi aslında öğretimin, öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve seviyesine göre ayarlanmasını da sağlar. Ayrıca onların içinde buldukları imkan ve şartlar çerçevesinde konulara bakışını

⁹⁹ Beyza Bilgin, Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Ankara 1980, s.99.

ve tavrını da belirler. Kısa süreli anlatımın sonunda, soru-cevap yöntemi uygulanacak olursa, öğrencilerin konuyu pekiştirmelerine ve tekrar etmelerine de imkan verir. Bununla birlikte sürekli olarak sadece bu yöntemle işlenen dersler sıkıcı olabilir. Yöntemleri birleştirerek uygulamak İslâm Din eğitimi ve öğretiminde daha elverişlidir.

Bu derslerde görülmesi muhtemel sıkıcılığı hafifletmek, kullanılan yöntemlerin tek taraflılığını gidermek için öğretmenlerin araç-gereç kullanma konusunda yoğun bir çaba içinde oldukları görülmektedir. Öğretmenler araç-gereç temin etmede çok zorlandıklarını, istedikleri malzemeyi bulamadıklarını, Belçika İslâm Kültür Merkezinden Flamanca veya Fransızca olarak yeterince yardım alamadıklarını, bu yüzden Harita, resim, çizelge, şekil, maket vb. araçları kendi imkanlarıyla sağlamaya çalıştıklarını belirtmektedirler. Öğretmenlerin bu derslerde kullandıkları yardımcı araç-gereçler ve kullanım oranları ile ilgili tablo (Bkz. Tablo: 13) gözden geçirildiğinde, göze ve kulağa hitap eden malzemelerin temin edilerek İslâm Din öğretiminin ve eğitiminin çeşitlendirilmesi, araç gereçlerin çoğaltılması ve zenginleştirilmesi yönündeki ihtiyaç hemen hissedilecektir. Öğretmenlerin çoğu, tabloda belirtilen materyallerin bir kısmını Türk dernek ve kuruluşlarından temin ettiklerini, araç-gereçlerin çok sınırlı olmasından dolayı, mevcut malzemeleri kendi aralarında değişim yoluyla kullandıklarını ve bunun güçlüklerini belirtmişlerdir.

Müfredata uygun olarak İslâm Din Dersleri'nin tüm öğretim kademelerinde ders kitapları bulunmadığından dolayı bu dersler öğretmenin anlatımına dayanmaktadır.

Anlatılan konuları destekleyici özelliği olan bazı araçlar, konuların öğrenci tarafından kısa zamanda kavranmasına ve zihinlerine yerleşmesine yardımcı olur. Öğretimde araç-gereç kullanımının böylesine önemli olduğu bir ortamda, Belçika okullarındaki öğretmenlerin bu konuda olumlu faaliyetler sergiledikleri görülmektedir. Bu durum İslâm din dersinin kuru bilgilerin aktarılması olarak kalmayıp, canlı bir şekilde işlendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Değişik duyu organlarına hitap ederek öğretme-öğrenme etkinliklerinin çeşitli araç-gereçlerle artırılması modern eğitimin benimsediği bir yöntem olmuştur. Aksi halde en etkili öğrenme-öğretme yolunun ezberciliğe götüren öğretmenin anlatımı yolu olduğu anlayışı kuvvetlenecek ve devam ettirilmesine yardım edilmiş olunacaktır. Bu durumu çok iyi farkederek İslâm Din Dersi öğretmenlerinin araç-gereç temini konusunda gösterdikleri faaliyetleri azımsamamak gerekir.

Tablo 13'e bakıldığında öğretmenlerin en sık kullandıkları yardımcı kitabın Kur'an-ı Kerim olduğu görülecektir. Bu derslerde Kur'an-ı Kerim'den faydalandığını belirten öğretmenlerin elinde mealli Kur'an olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin çoğu, elinde anlatacağı konu ile ilgili fotokopiler ve Kur'an-ı Kerim olduğu halde derslere girdiklerini anketlere yazmışlardır. Bunun dışında, resimler, şekiller,

çizelgeler, harita, yardımcı dini kitaplar, teyp, video bandı, ilahiler ve çeşitli eserler bu derslerde öğretmenler tarafından kullanılan araçlar olmuştur. Şüphesiz bu araçların geliştirilmesi ve çoğaltılarak öğretmenlere ulaştırılması, bu faaliyetin bir merkezden organizeli bir şekilde yürütülmesi İslâm Din derslerindeki başarıyı ve derse ilgiyi artıracak, eğitim ve öğretimden beklenen verim elde edilmiş olacaktır.

B.5. Öğrencilerin İslâm Din Derslerine Olan İlgileri

Belçika okullarındaki Türk öğrencilerin İslâm Din Derslerine olan ilgileri konusunda bu dersin öğretmenlerine yöneltilen sorulara verilen cevaplar tablo haline getirilmiştir(Bkz. Tablo: 14). Tabloya göre öğrencilerin bu derslere ilgileri %58 oranında "Orta" seviyede, %36 oranında "Yüksek" seviyede bulunmuştur. %1'e yakını da "zayıf" düzeyde seyretmektedir.

Öğrencilerin sosyal hayatlarına İslâm Din Derslerinin ne gibi bir etki yaptığı, davranışlarında olumlu gelişmelere neden olup olmadığı da anketler de araştırılan bir husus olmuştur. Öğretmenlere göre, gayr-i müslim bir çevrede yaşamalarından dolayı öğrencilerde gözlemlenen ve öğretmenler tarafından **beğenilen** davranışlar şöyle sıralanmıştır:

- *Türk ve Müslüman olduklarını rahat bir şekilde söyleyebilmeleri, dini ve milli duygularının yüksek olması,*

- *Müslüman olma şuurlarını derinleştirmeleri,*

- Helal ve Haram konusunda duyarlı davranmaları, yiyeceklere özen göstermeleri,

- Öğrencilerin kendilerini açık kalplilikle ifade etmeleri, oldukları gibi görünmeleri,

- Belçikalı yaşlılarıyla iyi arkadaşlık kurmaları,

- İslâm Din Derslerine ve dini kurallara oldukça ilgili olmaları.

Böylece öğretmenler din derslerinin genel hatlarıyla öğrencilerin sosyal hayatlarına olumlu yönde katkıda bulunduğunu, bu derslerin ve konularının davranış değiştirmeye ve geliştirmeye neden olduğunu belirtmişlerdir. Yani öğretmenler etkili ve faydalı oldukları kanaatinde dirler. Ancak bu derslerin daha çok etkili ve faydalı hale getirilmesinde hemfikirdirler. Çünkü gayr-i müslim çevrede yaşayan öğrencilerimizle ilgili ve beğenmedikleri davranışları da en iyi gözlemleyen yine öğretmenler ve aileleridir. Öğretmenler öğrencilerde gözlemedikleri **hoş olmayan** davranışları da şöyle sıralamışlardır:

- Belçikalılara özentili duymaları, onların kültürü ve âdetlerinin etkisi altında bulunmaları (Köpek gezdirme, saç biçimleri ve tıraş, giyim-kuşam vb.)

- İçki, bira, uyuşturucu vb. davranışlar sergilemeleri

- Gece kulüplerine dansa ve içkili toplantılara gitmeleri

- Belçikalıların ahlaki davranışlarından etkilenmeleri

- Bazı öğrencilerin Müslüman olmalarından dolayı eziklik hissetmeleri bu yüzden isimlerini değiştirmeye teşebbüs etmeleri

- Bazı öğrencilerin Müslüman olduklarını sadece hissediyor olmaları, çevrenin etkisiyle hem Müslüman hem de Hristiyan gibi davranış sergilemeleri

- Ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenmeyişi

Öğretmenler bu olumsuz davranışlarla sürekli mücadele ettiklerini, ancak ailelerinden gereken desteği göremediklerini de vurgulamaktadırlar. Karma kültür ortamında yaşayan çocukların ve gençlerin etkilenmemeleri mümkün değildir. Çevrelerinde gördükleri teknik imkanların, gelişmelerin yol açtığı kompleksler, öğrencilerde bir takım değişikliklere neden olmaktadır. Bazı öğrencilerin başkalarına benzemek için gösterdikleri çabanın altında bu aşağılık duygusu yatmaktadır. Belçika'da görev yapmış bir İslâm Din Dersi öğretmenin bu konudaki bir gözlemi bu duygunun hangi boyutlara ulaştığını göstermesi bakımından manidarlık arz etmektedir¹⁰⁰:

"Bir gün okul bahçesinde Zedenleer öğretmeni (Hiçbir dinin öğrenimini seçmeyen öğrencilerin öğretmeni) yanıma yaklaşıp, Katlen benim dersime geliyor, babasından mektup getirmesi lazım, sen babasıyla konuştun mu? gibi sorular

¹⁰⁰ Abdullah Sevinç, "Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğuna Girerse", Diyanet Derg., cilt: 2, sayı: 1, s.116.

sordu. Ben kendisine, Katlen adında bir öğrencinin olmadığını anlatmaya çalışıyordum. Fakat o, hala ısrar ediyor, evet senin öğrencin diyordu. Ben de yanlışlık var, Türklerde Katlen ismi yoktur, belki İtalyan olabilir derken, etrafımıza toplanan Türk çocukları "Hocam o Nurgül, kendisini Flamanlar arasında Katlen olarak tanıtır. Türk olduğunu söylemez, kardeşi de adını değiştirdi..." diyerek Zedenleer hocasının sorduğu öğrenciyi tanıttılar."

Özellikle moral dersleri (hiçbir dine inanmayan öğrenciler için okul programlarında bulunan ders) basitliği veya velilerin ilgisizliği dolayısıyla öğrenciler tarafından tercih edilebilmektedir.

Öğretmenler bu ve benzeri olaylar karşısında velilerle diyalog kurmayı amaçladıklarını, ancak velilerin bu diyalog ve işbirliği çağrısına karşı duyarlı davranmadıklarını belirterek, anketlerimize velilerle ilgili beklentilerini de yazmışlardır:

- *Veli toplantılarına her zaman katılmaları*
- *Veli öğretmen diyaloguna girmeleri*
- *Eğitimin lüzumuna inanmaları*
- *Çocuklarıyla ilgilenmeleri, (çocuklarına, bugün okulda ne yaptınız, hoca ne öğretti, ne ödevi verdi gibi ilgi göstermeleri, çocukların gittikleri yerlerden haberdar olmaları)*
- *Çocuklarını takip etmeli, evlerde onlara iyi örnek olmaları, bildikleri İslâmî kuralları ve davranışları veliler evlerinde çocuklarına göstermelidirler.*

Kendileriyle görüştüğümüz veliler çocuklarıyla ilgili ciddi endişe taşımakla birlikte, problemin çözümünde zorlanmaktadırlar. Öğretmenler, dernekler ve din görevlilerince velilerin motive edilerek yönlendirilmesi ve harekete geçirilmesinin yolları araştırılmalıdır.

Öğrencilerin bu derslere ilgilerini "orta" düzeyde (%58) belirten öğretmenlerin bu tavrı, öğrencilerde gözlemledikleri olumsuz davranışlardan veya velilerin bu konuda yeterli ilgiyi göstermediklerinden belki de öğretmenlerin ideallerindeki noktaya yaklaşamadıklarından kaynaklanmış olabilir. Çünkü öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, bu derslere ilginin ve konularla ilgili soruların bir hayli fazla olmasından söz etmişlerdir. Hatta *"karma kültür ortamı içinde yaşayan öğrenciler haftada iki saat de olsa bizimle beraber olduklarında moral buluyor, güç kazanıyor, rahatlama imkanına kavuşuyor, her türlü soru ve sorunlarını bize açabiliyor, bu yüzden biz, öğrenciler için çok önemliyiz"* şeklinde kanaatlerini yazan öğretmenler, bu konularda velilerin mutlaka kendileriyle diyalog kurmalarını ve işbirliği içinde olmalarını vurgulamakla kalmayıp, zaman zaman Türk ailelerini evlerinde ziyaret ettiklerini de ifade ediyorlar. Öğretmen ve velilerin, çocukların eğitiminde ortak noktaları yakalamaları ve aynı amacı taşımaları başarının ön şartı durumundadır.

B.6. Bu Derslerde Pedagojik Seviyeyi Ayarlama

Belçika okullarındaki İslâm din derslerine ülkede yaşayan Müslüman azınlıklardan her milletin çocukları girebilmekte ve milliyetlerine göre bir ayırım yapılmamaktadır. Bu özelliği dikkate alarak anketlerimizde "Müslüman öğrencilerin eğitim-öğretim yönünden zorluk çektikleri hususlar" ve "Dersleri Flamanca veya Fransızca anlatmak zorunda olduğunuzdan dolayı diğer milletlere mensup Müslüman öğrencileri de dikkate aldığınızda karşılaştığınız sorunlar nelerdir?" şeklindeki açık uçlu sorular öğretmenlere yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu sorulara verdikleri cevaplar iki noktada dikkat çekmektedir. Bunlar:

- Dil Problemi
- Kültür ve ortam farklılığı

konularında yoğunluk kazanan bulgular olmuştur. Bulgular arasında en çok söz konusu edilen ve çok yönlü olan dil sorunu ilk sırada belirtilmiştir. Öğretmen ve öğrenciler arasında iletişim aracı olan ders anlatım dilinin her iki taraf için de problem olduğu ortaya çıkmıştır. Valon bölgesindeki öğretmenler Fransızca'yı, Flaman bölgesindekiler de Flamanca'yı çok iyi geliştirmediklerini, sınıflarda farklı milletlere mensup Müslüman öğrencilerle gereken diyalogu kurmakta ve konuları istedikleri gibi işlemekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu yüzden öğretmenler konuların her zaman ayrıntılarına girememekte, öğrenciler de konuları anlamakta

ve kavramakta güçlük çekmektedirler. Ankete katılan öğretmenlere göre, böyle öğrencilerin sayıları sınıflarda 5-6 civarında seyretmektedir, diğerleri hep Türk öğrencilerden oluştuğu için derslerin Türkçe olarak anlatımı tercih edilmektedir.

Öğretmenler bu problemin yanında, Fas, Tunus, Cezayir, Filistin, Bosna, Bulgaristan ve Türkiye'deki kültürel ortamlardan gelen öğrencilerle bir sınıfta aynı seviyede Din öğretimi yapamadıklarını da belirtmişlerdir. Farklı kültür ortamlarından okullara gelen öğrencilerde aileden gelme bilgi birikimlerinin çeşitlilik arzettiği, dolayısıyla sınıf seviyesini ayarlama zaman zaman güçlük çekildiği öğretmenlerce dile getirilen bir husus olmuştur.

İslâm Din Derslerine giren Türk öğretmenler, çoğunluğu Fas kökenli olan meslektaşlarının öğretmenlik formasyon bilgilerinin olmadığını, ülke genelinde bu derslerin usulüne uygun yapıp yapılmadığını kontrol eden bir mekanizmanın bulunmayışını, Faslıların kendi ülkelerindeki mahalli medreselerde yetişme tarzlarının çok yetersiz olmasını, modern eğitim anlayışından mahrum yetiştiklerini, sistemli metotlu ve programlı bir faaliyeti okullarda yürütemediklerini mesleki öz eleştiriye tabi tutarak, bu durumun İslâm din dersleri için gelecek yıllarda olumsuzluklara neden olabileceği yönündeki endişelerini dile getirmişlerdir. Nitekim Faslı öğretmenlerin okullardaki olumsuz davranışları Belçika kamu-

oyuna da yansımıştır¹⁰¹. Bu yüzden Faslıların Belçika'ya din görevlisi ve öğretmen getirme işlemlerinin iki yıldır Belçika Hükümetince yasaklandığı¹⁰² ifade edilmiştir.

Türk öğretmenlerin bu dersleri Türkçe olarak anlatmaları Türk öğrencilerin menfaatine uygun gibi görünse de Belçika yasalarına göre okullardaki öğretim dili bölgesine göre ya Fransızca veya Flemenca'dır. Ancak öğrenciler din derslerinde öğretmenlerinin Türk olduğunu görünce Türkçe olarak ders anlatılmasını istemektedirler. Öğretmenler de dersleri Türkçe anlattıklarında öğrencilere daha yararlı olduğu, konuları kavramanın daha kısa sürede gerçekleştiği kanaatindedirler. Ankete katılan öğretmenlerin çoğu, sınıftaki öğrencilerinin hepsinin Türk olduğundan bahisle Türkçe ders yapmanın sakıncalı olmadığı görüşünü taşıırken, bazıları da, az sayıda da olsa çeşitli milliyetlerden öğrencilerin bulunması dolayısıyla derslerde zaman zaman dil kargaşası (Türkçe, Arapça, -Fransızca veya Flemenca-) yaşadıklarını da belirtmişlerdir.

Bu dersler Türkçe anlatıldığında sınıftaki Türk öğrencilerin konuları anlayabildiklerini ders materyallerini okuyup kavrayabildiklerini belirten öğretmenler olduğu gibi, Türk öğrenciler arasında Anadili konusunda sıkıntı çeken pek çok öğrencinin bulunduğunu ifade eden öğretmenlere de

¹⁰¹ Sıtkı Uluç, Avrupa'da İslâm Dönerler, Brüksel 1989, ss.65, 124.

¹⁰² Mustafa Yüksel, a.g.b., s.2.

rastlanmıştır¹⁰³. Nitekim 1980'li yıllarda yapılmış bir araştırmada da benzer sonuçların elde edildiği görülmüştür.

Türkiye'den gönderilen din dersi öğretmenlerinin Belçika'daki okullarda görevlendirilmeleri konusu oldukça karmaşık görünmektedir. İslâm Kültür Merkezinin din öğretimi ile ilgili organizeleri yürüttüğü 1980'li yıllarda, ilkokul, orta veya lise öğretmeni şeklinde bir düzenleme yapmaması¹⁰⁴ pedagojik yönden dikkat çeken bir husus olmuştur. Çünkü Belçika okullarında halen İslâm din dersi öğretmeni olarak görev yapan Türk öğretmenlerin eğitim düzeylerine bakıldığında (Bkz. Tablo: 2) hemen tamamına yakını Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinden veya Yüksek İslâm Enstitülerinden mezun oldukları görülecektir. Halbuki bu Fakülteler Ortaokul ve Liseye öğretmen yetiştirmektedirler. Bu kurumların öğretmenlik formasyonu veren programları incelendiğinde, ilkokul öğretmenliği için pedagojik derslerin verilmediği anlaşılabacaktır. Ankete katılan bazı öğretmenler ilk göreve başladıkları ilkokullarda bu tecrübeyi zaman içinde zor da olsa edindiklerini belirtse de, öğretmenlerin büyük bir bölümü ilkokullarda görev yapmaktadır. Ortaokul ve liselerde İslâm din dersi öğretmenliği yapanların sayısı ise ilkokullara nazaran daha azdır.

1990'lı yılların başından itibaren İslâm din dersi öğretmeni tayin etmekle görevlendirilen Belçika Adalet

¹⁰³ Ahmet Çakmakoğlu, a.g.a., ss.22-24.

¹⁰⁴ Erdoğan Fırat, a.g.m., s.305.

Bakanlığına bağı Teknik Komite'nin de okulların seviyesine göre din dersi öğretmeni tayin etme gibi bir düzenleme içinde olmadığı öğretmenlerce dile getirilen bir husus olmuştur.

Bu bilgiler ve bulgulara göre, okullardaki din eğitimi konusunda, dil sorunu, kültür ve ortam farklılığı ile pedagojik seviyeyi ayarlama probleminin artan bir hızla devam ettiği ve bu durumun din eğitimi çalışmalarını olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmaktadır. Öğretim kademelerine göre İslâm Din dersi öğretmeni temin etmek veya yetiştirmek cihetine gidilmesi gerekmektedir. Bu yönde uzun vadeli girişimlere şimdiden başlanması yerinde bir hareket olur.

B.7. Okullardaki İslâm Din Dersleri İle Cami Kursları Arasındaki İlişki

Ankete katılan öğretmenlerin bir kısmı, bölgelerindeki okullarda hem İslâm din dersi öğretmenliği hem de o bölgede bulunan camide din görevlisi olarak çalışmaktadır. Her iki görevi de üstlenen bu öğretmenlerin tamamına yakını T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla Belçika'ya öğretmen din görevlisi olarak resmen görevlendirilmişlerdir. Öğretmenlerden diğer bir kısmı ise, sadece okullarda vazife yapmaktadır. Böyle olan bölgelerdeki camilerde ayrıca din görevlileri bulunmaktadır. Diğer bazı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Belçika'da da okul dışındaki İslâm din eğitimi özellikle çocuklar için camilerde kurslar şeklinde düzenlenmektedir. Anketimize katılan öğretmenlerin açıklamaları(Bkz. Tablo: 15, 16, 17) okulda İslâm din dersi alan Türk öğrencilerden büyük

bir bölümünün camilerdeki kurslara katıldıklarını da ortaya koymaktadır. Nitekim araştırmacının gözlemleri de bu hususu doğrulamaktadır.

Öğretmenler, camilerdeki bu kursların okuldaki İslâm din derslerini tamamladığı, çoğu zaman pekiştirmelerine vesile olduğu kanaatindedirler. Okulda bu dersleri alan öğrencilerin önemli bir bölümü (%88'i) aynı zamanda camideki kurslara da katılmaktadır(Bkz. Tablo: 17). Cami kurslarında daha çok Kur'an öğrenimi ve ibadetlerin ayrıntıları ve uygulanması üzerinde durulduğuna işaret eden öğretmenler, okullarda vermeye çalıştıkları İslâm kültürünün ve müslüman kimliğinin sürekli bir eğitimle muhafaza edilebilmesi için bu kursların önemini vurgulamaktadırlar. Cami kurslarında din görevlilerinin okullarda uygulanan programlara ek olarak, Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun bir biçimde öğretmeleri, bazı Sûre ve Ayetlerin ezberletmeleri ve anlam bilgisi vermeleri yıllık 325 saatte, itikat ve siyer dersleri yıllık 25'er saatte, ibadet ve ahlak dersleri, 100'er saatte, Milli Kültürümüz Müfredatı yıllık 12 saatte düzenli bir program uygulaması şeklinde bir faaliyette bulunmaları gerekmektedir¹⁰⁵.

Bazı öğretmenler, okullardaki bu derslerde istedikleri pedagojik seviyeyi ayarlama zorluk çektiklerinden dolayı öğrencilerin cami kurslarına katılmaları konusunda velilerini sık

¹⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Teşkilatı Kur'an-ı Kerim ve Dini Bilgiler Kursları Yönergesi ve Müfredat Programı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Din Hizmetleri Raporu, Ankara 1993, ss.139-180.

sık uyardıklarını da belirtmişlerdir. Camilerdeki kurslarda zaman zaman bilgi ve kültür yarışması düzenlenmesinin öğrenciler için bir teşvik ve rekabet ortamı oluşturduğu da ifade edilmiştir. Anketlerin tetkikinden hem okuldaki İslâm din derslerine ve hem de cami kurslarına en çok katılımı ilkökul öğrencilerinin gerçekleştirdiği, ortaokul ve lise öğrencilerinin bu dersleri sadece okullarda aldıkları anlaşılmıştır.

Okullardaki İslâm din dersleri ile camilerde açılan kursların böylesine yakın ve birbirini tamamlayıcı fonksiyonu yanında, öğretmen ve din görevlilerinin özellikle çocuk eğitimi konusunda kendi aralarında iyi bir diyalog ve işbirliği içinde olup olmadıkları da araştırılmıştır. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar, diyalog ve işbirliği alanında tam bir karmaşa içinde olduklarını yansıtmaktadır(Bkz. Tablo: 19). Buna göre %27 civarındaki öğretmen grubu din görevlileriyle hem diyalog hem de işbirliği içinde olduklarını ifade ederlerken, %66 civarındaki daha büyük öğretmen grubu da din görevlileriyle işbirliği kuramadıklarını belirtmektedirler. Diyalog ve işbirliği halindeki öğretmenler, hemen her konuda özellikle çocukların okullardaki başarı durumları, sosyal meseleleri, irşat ve çocuk eğitimi konuları üzerinde çevredeki din görevlileriyle her ay mesleki toplantı yaptıklarını, Türk öğrenciler için alınması gereken tedbirleri görüştüklerini söylemektedirler. Din görevlileriyle sadece diyalog kurabildiklerini, işbirliği geliştiremediklerini söyleyen öğretmenler ise, bu durumun

nedenlerini anketlere yazarak belirtmeye çalışmışlardır. Bunlar arasında en önemlileri şöyle özetlenebilir:

"Diyaloğumuz var, fakat işbirliğimiz yok, bazı cami görevlileri, Diyanet'ten istifa edip burada İslâm din dersi öğretmeni olarak görev yapmaya devam edenlerden, emir almışcasına kaçınıyorlar... Görüşmemeye özel itina gösteriyorlar... Hem diyalog ve hem de işbirliği kuramamanın tek nedeni, önceki Din Hizmetleri Müşavirinin yanlış tutumu ve keyfi uygulaması olmuştur. Din görevlileri ile öğretmenler arasına büyük ölçüde resmi bir mesafe konmuştur..."

Bürokrasinin işleyişinden kaynaklandığına inandığımız bu ve benzeri engeller aşılamıyacak derecede görünmemektedir. Çocukların eğitimiyle doğrudan uğraşan öğretmen ve din görevlilerinin bu bürokratik endişeleri bir kenara bırakıp, öğrencilerimizin karma kültür ortamlarında kaybolmamaları ve kültürel kimliklerini kazanmaları ve pekiştirmeleri için daha çok gayret etmeleri kendilerinden beklenen bir davranıştır.

Ankete katılan öğretmenlerden büyük bir kısmı, İslâm din dersine izin verilmeyen Katolik okullarının bulunduğu yerlerde İslâm din dersleri için camilerdeki kursların İslâm Din Eğitimi ve öğretimine sağladığı katkılara temas etmişlerdir. Böyle yerlerde camilerdeki kursların önemine ilk sırada yer verilmiştir.

Ankete katılan öğretmenlerden 41'i bölgelerinde bulunan en az %10-19 civarındaki Türk öğrencinin bu derslere ne okulda ne de camide katılmadıklarını

belirtmektedir(Bkz. Tablo: 18). Hiç İslâm eğitimi almayan böyle öğrencilerin varlığını dikkate alan öğretmenlerden bazıları velilerle yaptıkları görüşmelerden olumlu sonuçlar aldıklarını belirtirlerken, bazıları da görüşmelerini çok zor şartlar altında da olsa devam ettirdiklerini söylemektedirler. Bu olumsuz tabloya karşılık 13 öğretmen, görevli oldukları bölgedeki okullarda ve camilerde Türk öğrencilerden İslâm derslerine katılmıyan öğrencinin bulunmadığını, böyle bir sonucun aile ziyaretleriyle yakından ilgili olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu bulgular ve veriler ışığında okullardaki İslâm din dersleri ile cami kurslarının, özellikle ilkökul öğrencileri üzerinde Müslüman kimliğinin kazandırılması konusunda önemli etkiler oluşturduğu, çocuklara şahsiyet kazandırmada milli ve kültürel adımların atıldığı, öğrencilerin genel eğitimlerine katkıda bulunduğu, dolayısıyla eğitimde bütünlük ilkesinin gerçekleşmesini sağladığı sonucunu çıkarmamız mümkündür. Öğretmen ve din görevlilerinin de aralarındaki diyalog ve işbirliğini geliştirme çabalarını hızlandırmalarının gerekliliği de ortaya çıkmıştır.

Geçmiş yıllardaki öğretmenlerle din görevlileri arasındaki kopukluk ve soğukluk büyük ölçüde giderilmiş olup, her ay mutad zümre toplantıları ve diğer mesleki diyaloglar başlamıştır. Ancak birim ve çalışma alanlarının farklılığından dolayı tam bir işbirliği içinde olamadıklarını, son yıllarda kendileriyle görüştüğümüz öğretmenler dile getirmişlerdir.

B.8. Okullardaki İslâm Din Derslerinde Öğrenci Başarılarını Değerlendirme Yöntemleri

Belçika okullarındaki İslâm din derslerine giren öğretmenlerin bu dersleri usulüne uygun yürütüp yürütmediklerini denetleyen herhangi bir mekanizmanın olmayışı, vaktiyle öğretmen alımlarını yürüten Belçika İslâm Kültür Merkezi'nin bu derslerin nasıl işlendiğini takip etmeyişi öğretmenler arasında en çok sözü edilen konulardan biri olmuştur. Okul idarecileri de bu dersin öğretmenlerinden öğrencilerin başarı durumlarını belgelemelerini istemektedir. 1980'li yıllarda öğretmenler Türkçe olarak yaptıkları yazılı sınavları okul idarelerine intikal ettirmişler, ancak 1990'lı yılların başından itibaren yazılı sınavların mecburi olan öğretim dilinde yapılması gerektiği hususu öğretmenlere bildirilince, öğretmenler bu defa bölgesine göre Flamanca veya Fransızca olarak yaptıkları yazılı sınav evrakını okul idarelerine teslim etmektedirler. Ancak öğretmenler bu konuda samimi bir itirafta bulunmaktadırlar. Öğretmenler, öğretim yılı içinde uyguladıkları Fransızca veya Flamanca yazılı sınavları, aslında okul idarelerinin isteğini yerine getirmiş olmak için yaptıklarını içtenlikle belirtmişlerdir. Bunun dışında kalan diğer sözlü-yazılı sınavları öğretim yılı boyunca Türk öğretmenler Türkçe yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Ankete katılan öğretmenlerin görüşlerine göre, din dersinden zayıf alan bir öğrenci diğer derslerden başarılı olsa bile başarısız duruma düşmekte, öğretmenler kurulunda

böyle öğrenciler için hiç de iyi düşünülmemektedir. Hatta kurulda öğrenciye zayıf veren öğretmenin görüşleri alınmaktadır. Bazı öğretmenler göreve ilk başladıklarında İslâm din derslerinde öğrencileri çalıştırmak ve onları teşvik etmek için zayıf not verdiklerini, yukarıdaki durumu okullarda gözlemledikten sonra, öğretmenler kendi aralarında prensip olarak öğrencilere İslâm din derslerinde zayıf not vermemeyi benimsediklerini ve halen bu durumun devam ettiğini, bundan da olumlu neticeler aldıklarını, zaman zaman da öğrencilerle ilgili kanaatlerini sözlü sınav olarak değerlendirdiklerini belirtmişlerdir.

Bu bulgular ve verilere göre İslâm din dersi öğretmenleri, öğrencilerin başarılı bir grafik çizebilmeleri için hangi usul ve yöntemler faydalı ise onu kullanmaya çalışmakta, öğrencileri dil sorunu yüzünden başarısız duruma düşürmedikleri anlaşılmaktadır. Okullardaki öğrenci başarılarının yansıtıldığı dönem karnelerinde Din derslerine ilk sırada yer verilmesi, öğretmenler kurulunda ilk defa din dersinin görüşülmesi, Belçika genel eğitim sistemi içerisinde din eğitimine verilen önemin bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Hatta öğretmenlerin ifadesine göre, din derslerinde başarılı olamayan öğrencilerin bir üst öğretim kademesine geçişi yapılmamaktadır.

B.9. Öğretmenlerin Anketlere Yazdıkları Diğer Görüşleri

Belçika okullarında İslâm din derslerine giren Türk öğretmenlerin, konuyla ilgili olarak (gerek anketlerdeki açık uçlu sorulara ve gerekse boş yerlere yazmak suretiyle) belirtmekte fayda mülâhaza ettikleri hususlar da olmuştur. Öğretmenlerin bu görüşlerini şöyle özetlemek mümkündür:

1. Cami ve okuldaki öğretmenlik görevini birlikte yürütenlerden fazla bir şey beklememek gerekir. Özellikle cami cemaatine boğdurulan öğretmen din görevlilerinin hizmet alanları çok dağınık ve geniştir. Hele bir de kuruluş safhasında bir dernek veya cemaat ise, (cami için bina bul, bina kirala veya satın al, para bul... vs.) bu görevlinin dinlenecek zamanı bile yoktur.

2. *"İmam kavramını biliyorlardı ama Vaiz ve Müfti'nin ne demek olduğunu veya mahiyetini bilmeseler bile bu iki kavramı Belçika'da öğrenen vatandaşlarımızın olduğu bir gerçektir."*

3. Türkiye'den Belçika'ya öğretmen din görevlisi gönderme uygulamasına 1978 yılında başlanmış olup, bir kısmı süresi dolmadan geri çekilmiş, kalan kısmı ise dört yıl sonra Türkiye'deki görevlerine döndürülmüşlerdir. Dört yıl sonra döneceğini bilen görevliler dil öğrenimine eğilmiyorlardı. Öğretmenlerin 4 yıldan fazla kalmaları istenmiyordu. Belçika'da 5 yıl kalan, orada devamlı oturma ve çalışma

hakkına sahip oluyordu. 1980'li yıllardaki Müşavirler, görevliler üzerindeki kontrolü kaybetmeme adına olumsuz uygulamalar yapabilmişlerdir. Türkiye'deki görevine dönmeyip de Belçika'da kalan öğretmenler "hain" ilan edilmiştir. Türkiye'den çok öğretmen getirilip okullara yerleştirilebilirdi. Bu imkanı Türkiye değerlendiremedi. Belçika'ya gönderilen öğretmenler de Türkiye'ye mali bir külfet getirmiyordu. Öğretmenler Belçika makamlarından ücretlerini alıyordu. Üstelik artırdıklarını döviz olarak Türkiye'ye gönderiyor ve göndereceklerdi. Bu fırsat kaçırılmış oldu. Türkiye'ye süresi dolan veya dolmadan gönderilen öğretmenlerin yerlerine de, mesleki formasyonu hiç olmayan özellikle Faslılardan sırf maaş almak için bu işi yapan imamlar tayin edildi.

4. ... *"Türkiye'deki hizmetimiz ve emekliliğimiz kaybolmamalı, camilerdeki din görevlileri ve okullardaki Türkçe öğretmenleri Türkiye'deki ücretlerini alıyorlar, burada da alıyorlar. Ama biz burada öğretmen olduktan sonra Türkiye'den maaşlarımızı alamıyoruz. Sahip çıkan olsaydı verilmesi uygundu. Verilmedi. Biz de istemedik. Emekliliğimiz için de kendi cebimizden ödeyeceğimize göre (hizmet istenirken şunu da yapın bunu da yapın şeklindeki istekleri yerine getirmemize rağmen) emeklilik imkanı bize verilmelidir. Biz de güvenle burada çalışabiliriz..."*

5. Öğretmenlerden bazılarının bölgelerindeki baş papazlarla, kilise okullarında da İslâm din dersi okutulması için yaptıkları görüşmelerde alınan cevaplar bir noktada

yoğunluk kazanmaktadır. "Özel okullar açmalısınız" Türklerin burada özel okul açmaları zor bir olay değil, bu işi yürütecek bir organizeenin olması yeterli. Öğrenci açısından Türklerin büyük şansları var. Çünkü bazı okullarda öğrencilerimizin sayıları Belçikalılardan fazladır. Toplam 200 öğrencisi olan bir ilkokulda 150-160 Türk çocuğunun bulunması buna örnek gösterilmektedir. Bu orana sahip pek çok ilkokul bulunmaktadır.

6. *"Vatandaşlarımız kimliklerini koruyabilmesi için dinini ve dilini muhafaza etmelidir. Dinini koruyabilmesi için camilerdeki nefes uzun zamanda yeterli değildir. Tasavvuf yolu bunun en sağlam şeklidir... Tanıdığım, münasebette olduğum 10 Avrupa asıllı Müslümanın 8'i tasavvuf yoluyla İslâm'ı tanımişti... Vatandaşlarımız için de Tasavvuf bir yenilenme ve sağlam kalma yoludur..."*

Öğretmenler bu görüşlerini anketlere yazmakla, Belçika'da İslâm din öğretiminin örgün ve yaygın eğitim kollarında yapılabilmesini bir imkan olarak belirtirlerken uygulamada karşılaştıkları sorunları da ifade etmeye çalışmışlardır. Uygulamaların içinde bulunan öğretmenlerin bu görüşlerinden hareketle, din eğitimiyle ilgili problemlerinin çok yönlü olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

C. Araştırma Sonucu Elde Edilen Bulgularla İlgili Tablolar Listesi

Tablo: 1	Öğretmenlerin Yaş Durumları.....	166
Tablo: 2	Öğrenim Durumları.....	166
Tablo: 3	Mesleki Kıdemleri.....	167
Tablo: 4	Yabancı Dil Bilme Seviyeleri.....	167
Tablo: 5	Öğretmenlerin Türkiye'de İken Yaptıkları Görevler.....	168
Tablo: 6	Aylık Gelirlerinin Yeterliliği	169
Tablo: 7	İslâm Din Derslerinin Okullardaki Statüsü.....	169
Tablo: 8	İslâm Din Dersleri İçin Belirlenen Amaçların Gerçekleşme Durumu.....	170
Tablo: 9	Derslerde Kur'an-I Kerim'i Yüzünden Okumayı Öğretme Ünitesi.....	171
Tablo: 10	Kur'an'ı Yüzünden Okumayı Öğretmenin Hangi Sınıflarda Başlatıldığı	171
Tablo: 11	Derslerde Ezberletilen Namaz Sureleri Ve Duaları.....	172
Tablo: 12	Öğretmenlerin Ders Anlatım Teknikleri..	173

Tablo: 13	Derslerde Kullanılan Araç-Gereçler	174
Tablo: 14	Öğretmenlere Göre Öğrencilerin Bu Derslere İlgileri.....	174
Tablo: 15	İslâm Din Derslerini Okullarda Alan Türk Öğrencilerin Oranları	175
Tablo: 16	İslâm Din Derslerini Camilerdeki Kurslarda Alan Türk Öğrencilerin Oranları	175
Tablo: 17	Hem Okulda Hem De Camide İslâm Din Dersi Alan Türk Öğrencilerin Oranları ...	176
Tablo: 18	İslâm Din Derslerine Hiçbir Yerde Katılmıyan Türk Öğrencilerin Oranı	177
Tablo: 19	Öğretmenlerin Camilerdeki Din Görevlileri İle Olan Münasebetleri	177

Tablo: 1 Öğretmenlerin Yaşlara Göre Dağılımı

Yaş grupları	Öğretmenler	
	Sayı	%
30-35 Yaşları arası	7	10.9
36-40 Yaşları arası	13	20.3
41-45 Yaşları arası	33	51.6
46-53 Yaşları arası	9	14.1
Cevapsız	2	3.1
TOPLAM	64	100.0

Tablo: 2 Öğretmenlerin Mezun Oldukları Okullara Göre Dağılımı

Kurumlarının Adı	Öğretmenler	
	Sayı	%
İmam-Hatip Lisesi	6	9.4
İlâhiyat Fak. - Yük.İs.Enst.	49	76.6
Açık Öğretim	2	3.1
Cevapsız	7	10.9
TOPLAM	64	100.0

Tablo: 3 Öğretmenlerin Mesleklerindeki Kıdemlerine Göre Dağılımı

Seçenekler	Belçika'da		Türkiye'de	
	Sayı	%	Sayı	%
5-10 Yıl	37	57.9	19	29.7
11-15 Yıl	19	29.7	26	40.6
16-20 Yıl	4	6.2	12	18.8
21-25 Yıl	-	-	3	4.7
Cevapsız	4	6.2	4	6.2
TOPLAM	64	100.0	64	100.0

Tablo: 4 Öğretmenlerin Yabancı Dil Bilme Seviyeleri*

Yabancı Diller	SEVİYELERİ						TOPLAM		
	Çok İyi		İyi		Orta				Zayıf
Arapça	4		10		25		2	41	33.6
Flamanca	-		14		17		3	34	27.8
Franızca	-		12		14		2	28	23.0
İngilizce	-		4		13		2	19	15.6
TOPLAM	4		40		69		9	122	100.0

* Bu soruyu cevaplayan öğretmen sayısı toplam 122 görünüyor ise de, bir öğretmen birden fazla seçenek işaretlediğinden dolayı bu sonuç ortaya çıkmıştır.

Tablo: 5 Öğretmenlerin Türkiye'de İken Yaptıkları Görevler*

Yapılan Görevler	Öğretmenler	
	Sayı	%
Müftü-Müftü Yardımcılığı	10	12.0
Vaizlik	14	16.9
İmam-Hatiplik	39	47.0
Murakıplık	3	3.6
İlkokul Öğretmenliği	3	3.6
Din Dersi Öğretmenliği	3	3.6
Kur'an Kursu Öğretmenliği	5	6.1
Hiç görevi olmayan	6	7.2
TOPLAM	83	100.0

* Bu soruyu cevaplayan İslâm Din Dersi Öğretmenlerinin sayısı toplam 83 görünüyor ise de, bir öğretmen Türkiye'de farklı din hizmetleri sınıfında görev yaptığı ve birden fazla seçenek işaretleme durumunda olduğu için bu sonuç ortaya çıkmıştır.

Tablo: 6 Öğretmenlerin Aylık Gelirlerinin Yeterli Olup-Olmadığı

Seçenekler	Öğretmenler	
	Sayı	%
Evet	46	71.9
Kısmen	12	18.8
Hayır	2	3.1
Cevapsız	4	6.2
TOPLAM	64	100.0

Tablo: 7 İslâm Din Derslerinin Okullardaki Statüsü

Seçenekler	İSLÂM DİN DERSLERİ		
	Genel Öğretim İçinde	Genel Öğretim Dışında	Haftalık Saat
İlkokul (Bütün Sınıflar I-VI)	64	-	2
Ortaokul-Meslek Okulu Lise (Bütün Sınıflar I-VI)	64	-	2

Tablo: 8 İslâm Din Dersleri İçin Belirtilen Genel Amaçların Gerçekleşme Durumu

AMAÇLAR	SEÇENEKLER						TOPLAM
	Evet		Kısmen		Hayır		Sayı
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
İslâm'ın temelleri ve Müslümanın günlük yaşantıları öğretilmekte midir?	46	71.9	17	26.5	1	1.5	64
İslâm'ın değerleri, fert ve toplum için önemi kavratılmakta mıdır?	24	37.5	37	57.8	3	4.7	64
İslâm inancı, kültürü ve yaşam tarzı bilimsel dini eğitim-öğretim aracılığıyla kavratılmakta mıdır?	23	36.0	38	59.3	3	4.7	64
İslâm'ın hukuk ve toplum kuralları öğrencilere anlatılmakta mıdır?	36	56.2	26	40.6	2	3.1	64
15 ve 16 yaş öğrencileri dini açıdan tam mükellefiyetleri hususunda uyarılmakta mıdır?	57	89.0	7	10.9	-	-	64
İslâm'ın emir ve yasaklarını yerine getirme konusunda öğrenciler teşvik edilmekte midir?	49	76.5	12	18.8	3	4.7	64

Tablo: 9 İslâm Din Derslerinde Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Öğretme Ünitesi Var mı?

Seçenekler	Sayı	%
Vardır	49	76.5
Yoktur	11	17.2
Cevapsız	4	6.3
TOPLAM	64	100.0

Tablo: 10 Kur'an'ı Yüzünden Okumayı Öğretme Hangi Sınıfta Başlıyor?

Seçenekler	Sayı	%
İlkokul III. ve IV. Sınıflar	34	53.2
İlkokul V. ve VI. Sınıflar	11	17.2
Okulda mümkün değil camide öğretiyorum	15	23.4
Öğretmiyorum	2	3.1
Cevapsız	2	3.1
TOPLAM	64	100.0

Tablo: 11 İslâm Din Derslerinde Ezberletilen Namaz Sureleri ve Duaları

Seçenekler*	ÖĞRETİM KADEMELERİ						TOPLAM	
	İlkokul		Ortaokul		Lise			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Fil ve Nas sureleri arası	38	59.4	26	40.6	-	-	64	100
Fatiha, İhlas, Kevser, Asr, Fil-Nasr arası: Sübhaneke, Tahiyat vb. dualar	57	89.0	7	11.0	-	-	64	100
Kunut ve Namazdaki diğer dualar ile bazı Ayetlerin ezberi	5	7.8	46	71.9	5	7.8	56	87.5
Karia-Nas arası	12	18.7	26	40.6	10	15.6	48	75.0
Duha-Nas arası	2	3.1	17	26.5	11	17.1	30	46.9
Beyyine-Nas arası	4	6.2	15	23.4	9	14.0	28	43.7
Bakara suresinin sonu, Yasin ve Mülk	4	6.2	11	17.1	6	9.3	21	32.8
Ezberletilen surelerin manalarını açıklama	7	11	22	34.3	29	45.3	58	90.6

* Seçenekler öğretmenler tarafından anketlere yazılmış bulgulardır

Tablo: 12 Ders Anlatım Teknikleri*

Seçenekler*	SEÇENEKLER						TOPLAM	
	Her zaman		Zaman zaman		çok Nadir			
Takrir	56	87.5	6	9.3	-	-	62	96.8
Soru-Cevap	29	45.3	35	54.6	-	-	64	100
Gezi-gözlem	-	-	32	50.0	2	3.1	34	53.1
Uygulamalı öğretim	12	18.7	37	57.8	-	-	49	76.5
Kitap, fotokopi vb. materyal vererek izah etme	48	75.0	13	20.3	2	3.1	63	98.4
Bütün metotları deniyoruz	-	-	32	50.0	-	-	32	50.0
Yazdırarak	7	10.9	15	23.4	-	-	22	34.3
Yarışma, ödüllendirme	10	15.6	21	32.8	-	-	31	48.4

* Ders anlatımında kullanılan metotlar, öğretmenler tarafından anketlere yazılmış bulgulardır.

Tablo: 13 Öğretmenlerin Derslerde Kullandıkları Yardımcı Araç-Gereçler*

BULGULAR	Araç-Gereçleri kullanım oranları	
	Sayı	%
Kur'an elifbası, Mealli Kur'an-ı Kerim	61	95
Fransızca veya Flamanca dini eserler, Türkçe ilmihal kitapları (Namaz Hocası vb.) resim, şekil, maket, harita, çizelge vb., fotokopi materyalleri	58	90
Teyp, Video, slayt, ilahiler	50	78
Seccade, baş örtüsü, tesbih, pusula	56	87

* Öğretmenler tarafından anketlere yazılmış bulgulardır.

Tablo: 14 Öğretmenlere Göre Öğrencilerin İslâm Din Derslerine Olan İlgileri

Seçenekler	Öğretmenler	
	Sayı	%
Yüksek	23	36
Orta	37	58
Zayıf	4	0,6
TOPLAM	64	100

Tablo: 15 Öğretmenlere Göre İslâm Din Derslerini Okullarda Alan Türk Öğrencilerin Oranları

Belirtilen Oranlar	Öğretmenlerin Sayıları	
	Sayı	%
Bölge­deki Türk öğrencilerin %90-100'ü okulda alırlar	33	51.6
%80-89'u okulda alır	25	39.1
%70-79'u okulda alır	6	9.3
TOPLAM	64	100.0

Tablo: 16 Öğretmenlere Göre İslâm Din Derslerini Sadece Camilerdeki Kurslarda Alan Türk Öğrencilerin Oranları

Belirtilen Oranlar	Öğretmenlerin Sayıları	
	Sayı	%
Bölge­deki Türk öğrencilerin %70-80'i camide alır	22	34.3
%60-69'u camide alır	17	26.5
%50-59'u camide alır	12	18.8
%40-49'u camide alır	6	9.5
%30-39'u camide alır	5	7.8
Cevapsız	2	3.1
TOPLAM	64	100.0

Tablo: 17 Öğretmenlere Göre İslâm Din Derslerini Hem Okulda Hem de Camilerdeki Kurslarda Alan Türk Öğrencilerin Oranları

Belirtilen Oranlar	Öğretmenlerin Sayıları	
	Sayı	%
Bölgemdeki Türk öğrencilerin %90-100'ü hem Camide hem de okulda alırlar	16	25.0
%80-89'u hem cami hem de okulda	18	28.1
%70-79'u hem cami ve hem de okulda	13	20.4
%60-69'u hem cami ve hem de okulda	9	14.1
%50-59'u hem cami ve hem de okulda	6	9.3
Cevapsız	2	3.1
TOPLAM	64	100.0

Tablo: 18 Öğretmenlere Göre Ne Okulda Ne de Camilerde İslâm Din Derslerine Katılmayan Türk Öğrencilerin Oranları

Belirtilen Oranlar	Öğretmenlerin Sayıları	
	Sayı	%
Bölgemdeki Türk öğrencilerinden İslâm Din Derslerine katılmayan yok	13	20.4
%10-19 civarında öğrenci hiç katılmıyor	41	64.1
%20-30 civarında öğrenci hiç katılmıyor	7	10.9
Cevapsız	3	4.6
TOPLAM	64	100.0

Tablo: 19 İslâm Din Dersi Öğretmenlerinin Bölgelerindeki Cami Görevlileri İle Olan Münasebetleri

Belirtilen Oranlar	Öğretmenlerin Sayıları	
	Sayı	%
Sadece Diyalogumuz var, işbirliğimiz yok	16	25.0
Hem diyalog hem de işbirliğimiz vardır	17	26.6
Hem diyalog hem de işbirliğimiz yoktur	26	40.6
Cevapsız	5	7.8
TOPLAM	64	100.0

III. SONUÇ VE ÖNERİLER

A. SONUÇLAR VE VARSAYIMLARLA İLİŞKİLER

Araştırmamızın sonuç kısmında daha önce tespit edilen varsayımlarla, elde edilen bulguların zaman zaman karşılaştırılması yapılacaktır. Ayrıca problem olarak beliren ve çözüm bekleyen noktalara da öneriler sunulacaktır.

Belçika okullarındaki İslâm din dersleri ve öğretmenlerini inceleyen bu araştırmanın genel amacı bu konuda bir durum tesbiti yapmaktır. Böylelikle İslâm din derslerinin Amaçları, muhtevaları, eğitim-öğretim süreçleri ve değerlendirme usulleri ile bu derslere giren Türk öğretmenlerin uygulamada karşılaştıkları durumları ortaya koymaya çalıştık.

Araştırmada elde edilen en önemli husus, Belçika'da yaşayan Müslüman öğrencilere 1976 yılından beri okullarda İslâm din derslerinin verilmesi ve bu derslere de branş öğretmenlerinin girmesi, öğretmenlerin ücretlerini de Belçika devletinin karşılaması olmuştur. Böyle bir imkanın sunulmuş olması önemli bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uygulamanın içinde bulunan öğretmen, öğrenci ve yetkili makamların bazı sorunlarla karşılaşması da doğaldır.

Araştırmamızda ülkedeki azınlıklar arasında ikinci sırada yer alan Türk çocuklarına kendi kültürlerini öğretme çerçevesinde okullarda verilen İslâm din dersleri çeşitli boyutlarıyla ele alınıp tartışılmıştır. Bu alanda belli konularda

yoğunlaşarak derinliğine yapılmış araştırmaların olmayışı yüzünden, öncelikle mevcut durumun tespit edilmesine çalışılmıştır. Araştırma sürecinde Belçika'daki öğretmenlerin mesleki, sosyal ve kültürel yönlerdeki problemlerinin bir değil çok boyutlu ve karmaşık olduğu görülmüştür. Bu nedenle sorunları tek yönlü çözüme kavuşturma girişimleri yanlış veya yetersiz sonuçlara götürebilir. Öğretmenleri ve uyguladıkları programları içinde buldukları şartlara ve imkanlara göre incelemek gerekir. Mevcut uygulamaları bu açıdan araştırmak daha sağlıklı çözümlere ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine ve Avrupa İnsan Hakları sözleşmesine uyum çalışmalarını geliştiren Belçika Anayasasına göre, Müslüman öğrenciler için okullarda İslâm din derslerinin programlara düzenli ve zorunlu olarak konulması ve uygulamaya alınması yasal bir imkan olmuştur. 1968 yılında müslümanların temsil edildiği bir kurum olan "Belçika İslâm Kültür Merkezi" resmen tanınmış ve İslâm'la ilgili organizelerden sorumlu bir teşkilat olmuştur. 1974 yılında ise İslâm'ın din olarak ülkede resmen tanınması neticesinde Müslümanlar, Hristiyan ve Yahudi cemaatlerine tanınan din eğitimiyle ilgili haklara kavuşmuşlar ve okullarda İslâm din dersleri düzenlemesi yapılmıştır. Bu derslerin 1976 yılından itibaren organizesi, okullarda yürütülmesi, öğretmen temini ve program yapılması gibi temel görevler de İslâm Kültür Merkezine verilmiştir. Bu merkez 1989 yılına kadar din dersleriyle ilgili organizeleri yürütmüştür **(V/1, kısmen**

doğrulandı). 1990 yılında bu merkezin İslâm din dersleriyle ilgili yetkileri Belçika Hükümetince geri alınmış, "Akıller Konseyi" isimli bir kuruma verilmiş, 1992 yılında da bu kurumdaki belirsizlikler yüzünden "Teknik Komite" adında Adalet Bakanlığında bir birim oluşturulmuştur. Halen bu Komite, sadece okullardaki İslâm din dersleri için görevlendirilecek öğretmenlerin seçimi ve tayini ile ilgili olarak faaliyet yapmaktadır. Diğer İslâmî organizeleri Müslüman cemaatler bağımsız olarak yürütmeye çalışmışlardır. Belçika'daki Müslüman cemaatlerin 1990 yılından beri kendi aralarında bir federasyon veya bir merkez etrafında birleşemedikleri görülmüştür. Bu durum Belçika Hükümet yetkililerine göre, bir muhatap problemi oluşturmaktadır. Muhatap problemi 1990'dan bu yana varlığını devam ettirmektedir. Bu problemde okullardaki öğrencilerin etkilenmemesi gayesiyle İslâm din dersi öğretmenlerinin tayin ve görevlendirilmesi için Teknik Komite adıyla bir birim kurulmuştur.

Teknik Komiteden sonra 1998 yılı sonunda İslam Konseyi (Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu) adıyla yeni bir birim, öğretmenlerin ifadesiyle demokratik olmayan bir seçimle (orantısız bir şekilde) işbaşına getirilmiştir. Mesela Türkler arasından seçilen temsilciler içinde ilahiyat kökenli din eğitimcisinin bulunmayışını İslam Dersi öğretmenleri sıkca dile getirmektedirler. Halen bu Konsey İslam Dersi öğretmenleriyle ilgili işlemleri yürütmektedir. 1999 yılı itibariyle Belçika

makamları bu konseyi, ülkedeki tüm müslümanları temsil eden bir kurum olarak görüp, ilerleyen yıllarda İslamla ilgili düzenlemeler ve organizeler konusundaki yetkileri bu konseye devretmeyi ve muhatap problemini aşmayı düşünmektedir.

Belçika eğitim sisteminde genel hatlarıyla dört grup okul bulunmaktadır. Bunlardan Komün (Belediye) okulları özel okullar ve Eta (İl İdareleri ve Devlet) okullarında Hristiyan Katolik, İslâm ve Yahudi dinlerinin öğretimlerinin yapıldığı din dersleri zorunlu seçmeli derslerdendir. Bu okullarda hiçbir dine inanmadığını beyan eden öğrenciler de Moral dersi almak zorundalar. Kilise okullarında ise sadece Hristiyan Katolik din dersleri vardır. Kilise okullarında Protestan ve Moralcilere ders hakkı verilmemiştir. Ancak Müslüman öğrencilere Katolik ilkokullarda kilisenin izniyle 1999 yılına kadar istisna olarak İslâm din dersleri verilebilmiştir. Katolıklara ait Ortaokul ve Liselerde İslâm din derslerine izin verilmemekte, bu okullara giden tüm öğrenciler Katolik din dersi almak zorundadırlar.

Ülkedeki Katolik okulların dışındaki diğer okullarda Müslüman öğrenciler için İslâm din dersleri, ilkokul birinci sınıftan itibaren lise sona kadar tüm sınıflarda haftada ikişer saat ve zorunlu seçmeli derslerdendir ve din dersleri Belçika'da branş dersi olarak kabul edildiğinden, branşın dışında hiçbir kimsenin okullarda bu dersleri okutması söz konusu değildir (**V/2, doğrulandı**).

1992-1993 Öğretim yılı itibariyle Belçika genelindeki Türk öğrenci sayısı 38.000 civarında seyrederken, Türkçe ve kültür dersleri için T.C. Milli Eğitim Bakanlığınca görevlendirilen öğretmen sayısı 1994 yılı rakamlarına göre 147'dir. İslâm din derslerine giren toplam öğretmen sayısı ise 600 civarında olup, bunların 200'den fazlasını Türk öğretmenler oluşturmaktadır. Bu öğretmenlerden 60'ının T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından öğretmen din görevlisi statüsünde, yani hem camide din görevlisi hem de okullarda İslâm din dersi öğretmeni olarak çalışan personel olduğu anlaşılmıştır. Ancak 1999 yılı itibariyle Belçika makamlarının talebi üzerine T.C. Brüksel Din Hizmetleri Müşavirliği, Öğretmen Din Görevlisi statüsünü kaldırmıştır. Bu statüyü uygulamadan kaldırdıklarını belirtmişlerdir. İslâm din derslerine giren diğer Türk öğretmenler ise Belçika makamlarınca yani Teknik Komite ve İslam Konseyince tayin edilen öğretmenlerdir. Türk öğrencilerin sayıları ülke genelinde yüksek olmasına karşın, yeterli sayıda Türkçe, kültür ve din dersi öğretmeni görevlendirilmemiştir.

Belçika okullarındaki İslâm din dersleri ile ilgili olarak yaptığımız bu alan araştırmasında ulaşılan sonuçlar, öğretmenlere ait kişisel durumlara, eğitim öğretim programlarına ait bulgulara dayanılarak ortaya konulmuştur. Bunun yanında kişisel durumlar ve programla ilgili bulgular için ayrı ayrı tablolar hazırlanmış ve üçüncü bölümün sonunda bu tablolara da yer verilmiştir. Belçika'daki İslâm din dersi

öğretmenlerinin kişisel yönlerine ve eğitim programlarına ait sonuçlar ise şöyledir:

1. Öğretmenlere Ait Kişisel Yönden Sonuçlar

Belçika okullarında İslâm din derslerine giren 64 Türk öğretmeninden konu ile ilgili bilgi toplamak amacıyla bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu öğretmenlerin tamamı brans öğretmeni olup, hemen hepsi Türkiye'de dini yükseköğrenim görmüş elemanlardır. Bunların büyük çoğunluğu 36-45 yaşları arasındadır ve Belçika'daki mesleki hizmetleri itibarıyla 5-15 yıl arası yurtdışı mesleki kıdemleri bulunmaktadır. Ankete katılan öğretmenlerin yaklaşık 1/3'ü hem camide din görevlisi, hem de okullarda İslâm din dersi öğretmeni olarak çalışmakta, dolayısıyla görev ve hizmet alanlarının çeşitliliği ve dağınıklığı ortaya çıkmıştır(V/3, doğrulandı). Öğretmenlerin geri kalan bölümü ise sadece okullarda görev yapmaktadırlar. Öğretmenlerin Türkiye'de iken çeşitli din hizmetleri sınıfında görev yapmış olmaları ve Belçika'da belirli bir mesleki kıdemlerinin bulunması, onların mesleki tecrübeye sahip olduklarını göstermektedir. Yine anketlere göre öğretmenlerden çoğunun altı yıl süreli olan Belçika ilkokullarında görev yaptıkları anlaşılmış olup, ortaöğretimde çalışan öğretmenlerin sayıları çok azdır. Flaman bölgesinde, Valon bölgesine nazaran Türk din dersi öğretmeni sayısı daha fazladır. İslâm din derslerine giren Türk öğretmenlerin hemen tamamı dini yüksek öğrenim görmüş ve öğretmenlik formasyonuna sahip olmalarına rağmen, öğretmenlerin diplomaları Belçika

okullarında öğretmenlik yapmaları için yeterli görülmemiş, Pedagoji kurslarına katılmaları şartıyla geçici öğretmen (Tamporer) statüsünde çalıştırıldıkları ve her yıl Eylül ayında yeniden sözleşme yaptıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum öğretmenlerde moral bakımından olumsuzluklara neden olmakta ve diplomalarının denkliği konusunda Büyükelçiliğimizin etkili görüşmelerde bulunmayışı ve konuyla ilgilenmeyişi öğretmenlerin daha verimli hizmet üretebilmelerine engel olmaktadır(V/8, 11, doğrulandı). Son yıllarda öğretmen seçimini yapan Teknik Komitenin ve İslam Konseyinin dini yükseköğrenim görmüş ve öğretmenlik formasyonuna sahip olma şartını aramadığı da anlaşılmıştır.

Genel olarak din eğitime destek olan Belçika Devleti İslam Dersi öğretmenlerinin ücretlerini de ödemektedir. T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla öğretmen din görevlisi statüsünde ücretlerini Belçika Devletinden alan öğretmenler, Türkiye'deki görevlerinden maaşsız izinli sayıldıkları için emeklilik işlemlerinde ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar.

Öğretmenlerin okullardaki öğretim dili olan Flamanca veya Fransızca dil bilme seviyelerinin "orta" düzeyde seyrettiği görülmüştür.

Öğretmenler boş zamanlarında kitap okumakta, Pedagoji kurslarına devam etmekte, yaz tatillerinde ise Türkiye'ye seyahat etmektedirler.

2. İslâm Din Derslerinin Program Yönünden Sonuçları

Belçika Okullarındaki İslâm din dersleri genel öğretim saatleri içinde yer almakta ve ilkokul birinci sınıftan lise bitimine kadar haftada ikişer saat olarak programlanmaktadır. Genel olarak din eğitimine destek olan Belçika devleti İslâm din dersi öğretmenlerinin ücretlerini de ödemektedir.

Okullardaki İslâm din dersleri için belirlenen genel amaçların öğrencilerde davranış değiştirmeye yönelik bir şekilde yeterince belirlenmediği ve belirlenen amaçların da hangi ilkelerle gerçekleştirileceği konusunda yeterli açıklamalar bulunmamaktadır. Bu bakımdan amaçlar, yeterince ifade edilmediği ve bunları yorumlayacak ilkelerden de mahrum olduğu için öğretmenlerin geleneksel İslâm eğitim çizgisinden ayrılmadıkları sonucuna varılmıştır.

Bu dersler için belirlenmiş olan programlarda sadece konuların isimleri ve bazı alt başlıklar yer almıştır. Bu konuların öğrencilerin seviyesinde işlenilmesi öğretmenlere bırakılmış olup, konuların ana hatları İman, İbadet, Kur'an, Ahlak ve Siyer şeklinde düzenlenmiştir. Öğretim kademelerinin her düzeyine göre özel amaçlar da belirlenmiş değildir. Ana hatlarıyla belirlenmiş konular ve ayrıntıları için ders kitapları da bulunmamaktadır (**V/10, doğrulandı**). Programlarda Kur'an'ın tanıtılması, yüzünden okumayı öğretmenin ve ezberlenen ayetlerin anlamları üzerinde özenle durulması bu araştırmanın ulaştığı önemli sonuçlar arasında yer almaktadır.

İbadet konularında öğrencilere ezberletilen Namaz sure ve dualarının en çok ilkokul döneminde yapıldığı anlaşılmıştır.

Öğretmenler derslerde konuları işlerken en çok soru-cevap metodunu, sohbet ağırlıklı karşılıklı konuşma şeklinde kullanmaktadırlar. Takrir metoduna çok az yer verilmektedir. Anlatılan konulara uygun ders kitapları olmadığı için araç-gereç olarak başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere yardımcı kitaplardan ve materyallerden yararlanmaktadırlar. Özellikle ilkokulun ilk üç sınıfında bu derslerde öğretmenlerin kıssa anlatması, boya kalemlerinin kullanıldığı ve dini çağrışımları olan resim, şekil vb. materyalleri kullandıkları ortaya çıkmıştır. Buna rağmen öğretmenler, yeterli araç-gereç temin etme konusunda zorlandıklarını, fotokopi şeklinde de olsa araç-gereçleri çok yönlü zenginleştirme arayışı içinde olmuşlardır. Öğretmenler bu derslerde gezi-gözlem ve uygulamalı öğretime de yer vermektedirler.

Öğretmenlerin bu çabaları sayesinde okullardaki İslâm din derslerine Türk öğrencilerin ilgileri de giderek artmaktadır. Bu dersler öğrencilerin sosyal hayatlarında olumlu gelişmelere neden olmaktadır. Öğretmenler, gayr-i müslim bir çevrede yaşamalarından dolayı öğrencilerde olumlu davranış değişiklikleri gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Yine öğretmenler, olumsuz davranış sergileyen öğrencilerin velileriyle diyalog kurma, zaman zaman Türk ailelerini evlerinde ziyaret etme gibi faaliyetleri de gerçekleştirmektedirler (V/9, **doğrulandı**). Ancak

öğretmenler velilerin duyarlı davranmadıklarını da belirtmektedirler.

İslâm din derslerine giren Türk öğretmenler, öğrencilerin çoğunluğunun Türk olmasından dolayı dersleri Türkçe olarak işlemektedirler. Az sayıda da olsa diğer Müslüman öğrenciler konulara dil problemlerinden dolayı katılamamakta ve sınıflarda dil kargaşası yaşanmaktadır. Buna kültür ve ortam farklılığı da ilave edildiğinde öğretmenler pedagojik seviyeyi ayarlama zorlanmaktadır. Belçika eğitim yasalarına göre dersler, bulunulan bölgeye göre Flamanca veya Fransızca anlatılması gerekirken, öğretmen ve öğrencilerin dil yetersizliği nedeniyle Türk öğretmenler Türkçe, Arap kökenli öğretmenler çoğunlukla Arapça ders işlemektedirler. Bu durumda Türk ve Arap kökenli öğretmenlerin öğretim dili konularında ciddi sıkıntılarının olduğu sonucuna varılmaktadır (**V/5, 6, 7, doğrulandı**). Okullardaki İslâm din derslerini teftiş eden ve denetleyen bir mekanizma olmadığından dolayı bu problem varlığını halen devam ettirmektedir (**V/4, doğrulandı**). Bu problemlerin devam etmesi, okullardaki İslâm din eğitimi çalışmalarını olumsuz yönde etkilediği sonucunu çıkarmaktadır.

Okullardaki İslâm din derslerini alan Türk öğrencilerden özellikle ilkokulda okuyanların büyük bir bölümü, bölgelerindeki camilerde açılan kurslara da katılmaktadırlar. Özellikle İslâm din dersine izin verilmeyen Katolik okullarının bulunduğu yerleşim birimlerinde, camilerdeki kursların

önemine ilk sırada yer verilmiştir. Öğretmenler, camilerdeki bu kursların okuldaki İslâm din derslerini tamamladığı, çoğunlukla pekiştirmelerine vesile olduğu kanaatini taşımaktadırlar (V/12, **doğrulandı**). Ancak hem okulda hem de camide İslâm eğitimine katılmıyan az sayıda Türk öğrencilerin de olduğu öğretmenlerce ifade edilen bir husus olmuştur (V/14, **doğrulandı**).

Okullardaki İslâm din dersi öğretmenleriyle camilerdeki din görevlileri arasında diyalog ve işbirliği geliştirme çalışmaları beklenen düzeyde gerçekleşmemiştir (V/13, **doğrulandı**).

Okullar ve camilerdeki İslâm din derslerinin, öğrenciler üzerinde Müslüman kimliğinin kazandırılması konusunda önemli etkiler oluşturduğunu, milli ve kültürel adımların atıldığını, öğrencilerin sosyalleşmesine, topluma uyum sağlamalarına ve genel eğitimlerine katkıda bulunduğunu tespit etmiş olmak araştırmanın ulaştığı önemli sonuçlardandır (V/15, **doğrulandı**).

Öğretmenler okullardaki din derslerinde öğrenci başarılarını belirlemek amacıyla çoğu zaman Türkçe olarak klasik yazılı, test ve sözlü sınav tekniklerini kullanmaktadırlar. Okul idarelerine ise, öğretmenler, ders yılı içinde Flemenca veya Fransızca olarak yaptıkları sınıf çalışmalarına ait sınav evrakını teslim etmektedirler. Bu derslerden zayıf not alan öğrencinin olmaması önemli bir sonuçtur. Öğretmenler öğrencilerin bu derslerde başarılı bir grafik çizebilmeleri için uygun olan ölçme ve değerlendirme yöntemleri

kullanılmaktadırlar. Okullardaki öğrenci başarılarının yansıtıldığı dönem karnelerinde ve Öğretmenler Kurulunda din derslerine ilk sırada yer verilmesi de önemli bir sonuç olarak görülmektedir.

Ankete katılan öğretmenlerin bir kısmı, anket kenarlarına ve boş yerlere kişisel, mesleki, sosyal ve kültürel ağırlıklı görüşlerini ve belirtilmesinde fayda mülahaza ettikleri düşüncelerini de ifade etmişlerdir. Böylelikle öğretmenler, Belçika okullarındaki İslâm din dersleriyle ilgili olarak sahip oldukları imkanların yanında, din eğitimiyle ilgili çok yönlü sorunlarının da bulunduğunu belirtmişlerdir.

B. ÖNERİLER

Belçika okullarındaki İslâm din derslerine giren öğretmenlerin ideal bir seviyede din eğitimi yapabilmeleri için, problem olarak beliren ve çözüm bekleyen noktalarla ilgili önerileri şöyle sıralamamız mümkündür:

1. Ülkede 1990 yılından beri Müslüman cemaatlerin kabul ettiği ve kendilerinin temsil edildiği bir otorite bulunmamaktadır. Belçika Hükümetinin öne sürdüğü muhatap probleminin aşılabilmesi için tüm Müslüman cemaatler ilk önce kendi aralarında bir Merkez veya bir teşkilat etrafında toplanmalı, İslâm'la ilgili tüm organizeleri üstlenmelidir. Muhatap problemi aşılmadan İslâm eğitimiyle ilgili faaliyetlerin yürütülemeyeceği görüldüğünden, ülkedeki tüm Müslüman kuruluşların katılacağı ve müslümanlarca kabul edilen bir kurumun ivedilikle oluşturulması gerekmektedir. Bu konuda dikkatlerin 1998 yılı sonunda oluşturulan “**Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu**”nda daha demokratik bir şekilde yoğunlaştırılması düşünülebilir.

2. Göçmenler, azınlıklar ve din ile ilgili Belçika'daki yasal düzenlemeler ve ayrıntılarını araştırarak ekipler kurulmalı, bu ekiplerin araştırma ve incelemelerinin neticeleri ilgililerce tartışılmalıdır.

3. Belçika'daki bazı Türk kuruluşlarının ve derneklerinin özel okul açmaları için yönlendirilmesi çalışmalarına da öğretmenler katkıda bulunabilirler. Özellikle Türk öğrencilerin

bulunduğu bölgelerde **özel okul açma** girişimleri rağbet görecektir.

4. Türk öğrencilerin sayıları dikkate alınarak, ihtiyaca cevap verecek kadar Türkçe, Kültür ve Din dersleri için yeterli sayıda öğretmenin Türkiye'den getirilebilmesi yönünde Büyükelçilik görevlileri Belçika yetkilileriyle etkin görüşmelerde bulunmalıdır. Gerçi Belçika makamları son yıllarda bu konuya yumuşak bakmamakta, öğretmen, hatta din görevlilerinin bile Belçika'dan temin edilmesini istemektedirler. Müzakerelerin bu çerçeveye içerisinde olabileceği gerçeğini de unutmamak gerekir.

5. Okullardaki İslâm din dersleri için Belçika şartlarına uygun olan genel Müfredat, ayrıntılarıyla ele alınmalı, bu dersler için belirlenmiş amaçların hangi ilkelerle gerçekleştirilebileceği açıklığa kavuşturulmalıdır. Belçika'da görev yapmış veya halen okullarda görevli öğretmenlerin bir araya gelerek oluşturacakları komisyonlarda, öğretim kademelerinin her sınıfı için öğrencilerin yaş gruplarına ve gelişim düzeylerine göre ders kitapları hazırlanmalıdır. Hatta öğretmenler program geliştirme çalışmalarına girişmelidirler. Özellikle ilkokulun ilk üç sınıfı için göze ve kulağa hitap eden zengin bir araç-gereç mekanizması geliştirilmelidir. Hazırlanan bu müfredat ve öğrencilerin seviyesine uygun dökümanlar ve araç-gereçlerle derslerin nasıl işleneceği, hangi metotlara yer verileceği ve öğrencilerin derslere katılımının nasıl sağlanacağı, din dili oluşturma çabaları gibi hususlarda

öğretmenlere rehberlik yapacak "**Öğretmen el kitabı**" çalışmalarını da mutlaka yapılmalıdır. Bu çalışmalara Brüksel Büyükelçiliğindeki Eğitim ve Din Hizmetleri Müşavirlikleri de katkıda bulunmalıdır.

6. Öğretmenler bu dersleri buldukları bölgenin dili olan Flemenca veya Fransızca anlatmak zorunda olduklarından dolayı öncelikle bu dillerden birini mükemmel hale getirmelidir. Bu sağlandıktan sonra İslâm din derslerindeki konuların ve ayrıntılarının öğrenciler tarafından çok iyi kavranabilmesi için, öğretim dilinde kelime ve kavramların yerli yerince kullanılabilmesi amacıyla öğretmenlerce **din dili** geliştirme faaliyeti yürütülmelidir. Bu durum öğrencilerin pedagojik seviyeleri, açısından son derece önemlidir.

7. Türk öğrencilerin okul içinde ve dışında karşılaştıkları problemleri çözebilmek amacıyla, öğretmenler aylık mutlak bölge toplantıları yapabilmeliler. Hatta öğretmenler faaliyetlerini kamuoyuna ve meslektaşlarına duyurabilmek için aylık "**bülten**" çalışması da yürütebilirler. Bu bültende mesleki hatıralarına yer verebilirler. Bu faaliyet için kurmuş oldukları dernek bir imkan olarak değerlendirilmelidir.

8. Türk Öğretmenlerin diplomalarının denklik işlemleri bir an evvel sonuçlandırılmalı, psikolojik yönden öğretmenlere güç verilmeli, Türkiye'deki emeklilik işlemleri için ilgililer öğretmenleri rahatlatacak önlemleri almalıdırlar.

9. Öğretmenler kendi aralarında, okullardaki İslâm din derslerini denetleyecek ve kontrol edecek bir mekanizma oluşturabilirler.

10. Öğretmenler İslâm Dinindeki mübarek gün ve gecelerle ilgili aktiviteleri Belçikalı Hristiyan Din Dersi öğretmeni olan meslekdaşları gibi okullarda da düzenlemelidirler.

11. Okullardaki Türkçe, Kültür dersi öğretmenleri camilerdeki din görevlileri ve din dersi öğretmenleri özellikle çocuk eğitimi konularında diyalog kurmalı ve işbirliği içinde olmalıdırlar. Bu diyalog ve işbirliği, öğrencilerimizin milli ve kültürel kimliklerini kazanma, koruma ve karma kültür ortamlarında çocuk ve gençlerimizin kaybolmaması açısından çok önemlidir.

12. Bu öneriler üzerinde stratejiler geliştirmek büyük ölçüde Avrupa Birliğine giriş sürecinde bulunan Türk Devleti Yetkililerine ve ilgili bilim adamlarına düşer. Bu, tarihi bir görev olmanın ötesinde güncel ve istikbale yönelik bir görev ve sorumluluktur. Bunun büyük bir faydası da vardır. Batı Avrupa Türkleri, ilerde Türkiye menfaatlerini gözeten, bu konuda **“Lobi”** oluşturabilecek anlayış ve kuvvette olmalıdır. Bunu sağlayacak sosyal ve eğitsel tedbirleri almak gerekir. Tüm bunlara somut bir örnek vermek gerekirse; Batı Avrupa Türkleri kendi kültürü ve dinini, yine kendi içinden çıkaracağı Türk olan din görevlileri ve din dersi öğretmenleri ile öğrenmelidir. Bunu sağlayacak orta ve yüksek seviyede

eđitim kurumları kurulmalıdır. O űlkelerin eđitim sistemleri içinde yer alacak bu kurumlar Tűrkiye'nin iliřkisi veya űnderliđinde gerçekleřtirilirse gelecek için daha űmit verici olacaktır.

13. Çok yűnlű kűltűrel problemlerle karřı karřıya olan Avrupa Tűrklerinin sorunlarıyla ilgili olarak, tűm boyutlarıyla űlkelere gűre alan arařtırmaları yapılarak **Kűltűrel Haritalar** ıkarılmalı ve bunların űzerinde çalıřılarak tartıřılmalıdır. Bunu yapabilmek için hem űlkemizde hem de Avrupa űlkelerindeki çeřitli űehirlerde **Tűrk Kűltűr Merkezleri** açılmalıdır. Ayrıca M.E.B. da Eđitim ve İlahiyat Fakűltelerinde konu ile ilgili **Arařtırma Birimleri**, kűltűrel műbadele çerçevesinde karřılıklı periyodik olarak **Arařtırma Grupları** oluřturulmalı, yapılan çalıřmalar ve yayınlar artırılmalı ve kalite kazandırılmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

A Guide To Islamic Organizations and Institutions, Muslim World League, Mekke 1992.

Abdülfeyyaz Tevfik, Terbiye ve Talim Umdeleri (Belçika Maarif Nezareti Tarafından Muallimlere Hitaben Yazılmış Mühim Bir Tebliğden İktibas), T.C. Maarif Vek. İstanbul 1924.

Abdullah el-Hukayl, "Min edebirrahalat Belçika", el-Menhel, 1987 Ağustos, ss.44-49.

Abdullah Sevinç, "Çocukta Din Eğitiminin Başlama Yaşı", Din Öğretimi Derg., sayı: 38, Ankara 1993, ss.62-64.

_____, "Nesli Korumak", Diyanet Derg., cilt: 27, sayı: 2, Ankara 1991, ss.117-127.

_____, "Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğuna Girerse", Diyanet Derg., cilt: 25, sayı: 1, Ankara 1989, ss.105-120.

Ahmet Çakmakoğlu, Belçika'da Yaygın ve Örgün Din Eğitimi Hakkında Kısa Bilgi, Dokuz Eylül Üniv. İlahiyat Fak. İzmir 1987 (Yayınlanmamış Lisans Tezi).

Ahmet Efe, "Yurtdışında Çalışan İşçilerimizin Dini Eğitimleri Konusunda Bir Röportaj", Diyanet Gaz. 1 Temmuz 1980, sayı: 240, s.8.

Ahmet Varol, "Müslüman Azınlıklar, Belçika", İslâm Ülkeleri Ansiklopedisi, İstanbul 1994, s.306.

Ali Rıza Temel, "Ülkede İslâmiyet", TDV İslâm Ansiklopedisi, cilt: 5, İstanbul 1992, s.395.

Arslan Karagül, Islamitisch Godsdienstonderwijs Op De Basisschool in Nederland Theorie en Praktijk in vergelijking met enkele Europese en Moslimse Landen, Amsterdam 1994.

Belçika Türk İslâm Din Dersi Öğretmenleri Derneği 1992 Yılı Faaliyet Raporu, Diest 20.12.1992, ss.1-7.

Belçika İslâm Kültür Merkezi Arşiv Dökümanları.

Beyza Bilgin, "Almanya Federal Cumhuriyetinde Türk Çocuklarına İslâmi Din Dersi Program Geliştirme Çalışmaları", A.Ü. İlahiyat Fak. Derg., c.XXX, Ankara 1988, s.143-154.

_____, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara 1988.

_____, Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Ankara 1980.

"Beytu'l-Islam fi'l-Asımeti'l-Belçikiyye", el-Mecelletu'l-Arabiyye, 1978 Ağustos, ss.19-27.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yay., c.3, İstanbul 1986, (20 cilt).

C. Sells - W. Dumon, "Belçika", Çev. M. Ruhi Esengün, Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikası, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara 1991, ss.1-14.

Cemal Tosun, Din ve Kimlik, TDV Yay., Ankara 1993.

Centre Islamique et Culturel de Belgique, Programme de L'enseignement de La Religion Islamique Secondaire, Année scolaire 1986-1987, Brüksel.

Çark Europe, Sayı: 5, Brüksel 1994, ss.4-5.

Dureyd el-Müfti, "El-Islam ve'l-Muslimun fî Belçika"; el-Mecelletü'l-Arabiyye, 1978, Ağustos, ss.161-164.

"El-Islam fî Medaris Belçika", el-Müctema', 1975 Aralık, s.47.

"El-Vaki el-Islami fî Belçika", el-Umme (Katar), 1984 Ocak, ss.36-41.

Erdoğan Fırat, "Belçika'daki Vatandaşlarımızın Din Eğitimi", Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri 23-25 Nisan 1981, İlahiyat Vakfı Yay., Ankara, ts., ss.302-309.

Felice Dassetto, "L'Islam en Belgique", Dossier et monde Arabe, Louvain 1991, ss.24-25.

_____, "Le droit musulman en Belgique et á L'UCL", Dossier Islam et monde arabe, Louvain 1992, ss.26-27.

Hamdi Topçuoğlu, Belçika Flaman Bölgesinde Yetişkinler Eğitimi, İst. ts.

İrfan Başkurt, Federal Almanya'da Din Eğitimi, M.Ü. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul 1995.

Kadir Canatan, "Batı Avrupa'daki Türklerin Demografik Profili", Batı Avrupa Türkleri, Göçün 30. Yılına Armağan, (ed. Veyis Güngör), Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay., Amsterdam 1992, ss.16-21.

_____, Avrupa'da Müslüman Azınlıklar, İnsan Yay., İstanbul 1995.

Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, Rechtliche Regelungen zur Religiösen Unterweisung für Schüler Islamischen Glaubens, Dökumentationen, Soester Verlagskontor, Soest 1987.

M. Emin Bayar, "Belçika'daki Türk Toplumunun Dini Hayatı" Konulu Konferans Metni, Brüksel 1994.

M.E.G.S.B., Yurtdışındaki İşçi Çocukları İçin Türkçe-Türk Kültürü İle Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı, Ankara 1986.

Mehmet Zeki Aydın, "Belçika'da İlk ve Orta Öğretimde Din ve Ahlak Öğretimi", Cumhuriyet Ün. İlahiyat Fak. Derg., sayı 3, Sivas 1999, ss.101-147.

Mesut Gülmez, İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, TODAİ Yay., Ankara 1994.

Mualla Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, TDV Yay.,
Ankara 1990.

Muhammed Ali el-Uveynî, "El-Merkezu'l-İslami es-Sekafi
Belçika", el-Menhel, 1974 Kasım, ss.276-277.

Mustafa Öcal, İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları,
Ensar Vakfı Yay., İstanbul 1994.

Mustafa Tavukçuoğlu, "Avusturya İslâm Diyanet Teşkilatı ve
İslâm Din Dersleri", S.Ü. Sosyal Bil. Enst. Derg.
sayı: 3, Konya 1994, ss.209-225.

_____, Yurtdışındaki Din Görevlilerinin Problemleri
-Avusturya Merkezli Bir Araştırma- S.Ü. Sosyal Bil.
Enst. Konya 1992 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Mustafa Yüksel, "Belçika'da Diğer Müslüman Grupların
Faaliyetleri", 1994 Yılı Brüksel Büyükelçiliği Din
Hizmetleri Müşavirliği Brifingi.

Muzaffer Sencer, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 3 Eylül
1953", İnsan Hakları Ana Kuruluşlar ve Belgeler,
TODAİE Yay., Ankara 1986.

_____, Belgelerle İnsan Hakları, Beta Yay., İstanbul
1988.

Nasıruddin en-Neşâşibi, "El-Merkezü'l-İslâmi fi Brüksel",
Faysal, 18, Riyad 1978, ss.91-97.

Nevzat Y. Aşıkoğlu, Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk
Çocuklarının Din Eğitimi, TDV Yay., Ankara 1993.

- Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara 1984.
- Norbert Rixius, "Synopse rechtlicher Regelungen zum Religionsunterricht", Rahmenbedingungen und Materialien zur Religiösen Unterweisung für Schüler islamischen Glaubens, Soest 1987, ss.19-28.
- Suna Doğaner, "Belçika", D.İ.A., c.V, İstanbul, 1992.
- S. Hayri Bolay - M. Türköne, Din Eğitimi Raporu, Ankara 1995.
- Saim Kaptan, Bilimsel Araştırma Teknikleri, Ankara 1973.
- Sıtkı Uluç, Avrupa'da İslâm Dönerler, Brüksel 1989.
- T.C. Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği 1992 Yılı Çalışma Raporu.
- T.C. Brüksel Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği 1993 Yılı Çalışma Raporu.
- T.C. Brüksel Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği 1994 Yılı Arşiv Dökümanları.
- T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı 1991 Yılı Yurtdışı Din Hizmetleri Raporu, Ankara 1992.
- T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Din Hizmetleri Raporu, Ankara 1993.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Brifingi Nisan 1990, Ankara 1990.

Veyis Güngör, "Batı Avrupa Türkleri", Batı Avrupa Türkleri Göçün 30. Yılına Armağan, (Ed. Veyis Güngör), Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay., Amsterdam 1992, ss.13-15.

_____, "Türkiye ve Batı Avrupa Türkleri Gerçeği", Din Öğretimi Derg., sayı: 39, Ankara 1993, ss.105-111.

W. Dumon, "Avrupa Topluluğu lkelerinde Aile Politikaları", Çev: M. Ruhi Esengün, Aile ve Toplum, cilt: 1, sayı: 2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Dergisi, Ankara 1991, s.1-11.

ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ BAZI BELGELER

EKLER LİSTESİ

- Ek-1 : Avrupa Ülkelerindeki Okullarda Din
Derslerinin Konumu..... 140
- Ek-2 : Belçika'daki İslâmi Kuruluşların Listesi 142
- Ek-3 : Geçici Akıller Konseyinin Feshi..... 143
- Ek-4 : Teknik Komitenin Oluşturulması..... 144
- Ek-5 : Türk Kuruluşlarının Belçika Adalet Bakanlığı
ve Kraliyet Komserliğine Gönderdikleri
Yazılar 146
- Ek-6 : Brüksel Eğitim Müşavirliği 1994 Yılı
İstatistikleri..... 152
- Ek-7 : Brüksel Din Hizmetleri Müşavirliğince Anket
Uygulaması İçin Verilen İzin Belgesi 155
- Ek-8 : Araştırmada Kullanılan Anket 156
- Ek-9 : T.C. Milli Eğitim Bakanlığınca Yurtdışında
görevlendirilen Öğretmen Sayıları ile T.C.
Diyanet İşleri Başkanlığı'nca Belçika'da

	görevlendirilen Öğretmen Din Görevlilerine ait liste.....	166
Ek-10	: Belçika Flaman Eğitim Bakanlığı'nın Diploma denkliği ile ilgili öğretmenlere verdiği yazı..	168
Ek-11	: Flaman Bölgesi ilkokullarında uygulanan İslâm Din Dersi Programı	171
Ek-12	: Öğretmen Din Görevlilerinin Görev ve Çalışma Yönetmeliği.....	178
Ek-13	: Öğretmenlerin Yararlandıkları Yardımcı Ders Kitaplarının Listesi.....	182
Ek-14	: Öğretmenlerin İlkokul 1. 2. ve 3. sınıf öğrencilerine Yönelik kullandıkları araç- gereçlerden birkaç örnek.....	183

Avrupa Ülkelerindeki Okullarda Din Derslerinin Konumu*

DEVLET	GENEL AÇIKLAMALAR	DERS İÇERİKLERİ VE AKTARILAN GENEL DEĞERLER
Almanya	Eyaletler bağımsızdır	İnanç, değerler ve kültür
Avusturya	Din dersi kilise tarafından verilir	İnanç, değerler ve kültür, ilmiyal
Belçika	Katolik okullar ağırlıktadır	İnanç ile ilgili meseleler, Hayat anlayışı
Bulgaristan	Din dersi ihtiyaca göre verilir	---
Cekoslovakya	Din dersi vardır	İnanç, değerler ve kültür, ilmiyal
Danimarka	Resmi okullarla mezhepler üstü din dersi	İnanç, değerler ve kültür
Finlandiya	Protestan luther kilisesi ve ortodoks kilisesi devlet kiliseleridir	İnanç, değerler
Fransa	Din dersi resmi okullarda sadece	İnanç, değerler ve kültür
Hollanda	İsteğe bağlıdır	Her okul kendi öğretim metodunu belirler
İngiltere/wales	1988'den beri her türlü okulda mecburidir	Kültür değerli din eğitim, hıristiyanlık ağırlıklı
İrlanda	Katolik okullar ağırlıklıdır	İlmihal (katolik)
İsveç	İlkokulda diğer derslere entegre edilmiştir	Nötür değerli din eğitimi
İsviçre	Kantonlar eğitimde özerktir. Okulda din dersini kiliseler verir ayrıca mezhepler üstü incil dersi	Din dersinde okul ilmihali (katolik) incil dersinden din ve hayat bilgisi
İspanya	Sadece Katolik Din Dersi	İnanç ve Kültürün Sentezi
İtalya	Sadece Katolik Din Dersi	Kültür ve Hıristiyanlığın Dünyaya Bakış Açısı
Lüksemburg	Sadece Katolik Din Dersi	İnanç, Değerler, Kültür
Macaristan	1990'dan beri din dersi var	İnanç, değerler, kültür
Malta	Sadece Katolik din dersi, bütün okullar katoliktir	İnanç, değerler, kültür
Norveç	Protestan luther kilisesi devletinresmi dinidir	İnanç, değerler, protestan, luther ağırlıklı kültür
Polonya	1990'dan beri yeniden din dersi var	İnanç, değerler, kültür, katolik, katolik ilmihali
Portekiz	Din dersi var	Dini bilgi, karar vermeye hazırlık, değerler, davranışlar
Romanya	1990'dan beri din dersleri velilerin isteği üzerine verilir	---
Yugoslavya	Bazı Cumhuriyetlerde var	---
Yunanistan	Mezhepler üstü Hıristiyan ve İslam Din dersi	Değerler ve ortodoks ağırlıklı, kültür

* S. Hayri Bolay - M. Türköne, Din Eğitimi Raporu, Ankara 1995, s.64.

Avrupa Ülkelerindeki Okullarda Din Derslerinin Konumu*

Tablo 2. YAPISAL ÖZELLİKLER (*)

Devlet	Seçmeli (S) Zorunlu (Z)		Mezhepçi (M) Mezhepler Üstü (Ü)		Haftalık Ders	Not Sistemi (* var) (- yok)	Katılmak Mecburî (M)	KİLİSENİN KATKISI	
								Öğretmeni Kilise Rayın Eder	Dersl. Kont. Etme Yetk.
Almanya	Z	M	M	M	2-3	*	M	*	*
Avusturya	Z	M	M	M	2	*	M	*	*
Belçika	ZS	M	M	M	2	.	M	*	*
Çekoslovakya	S	M	M	M	2	.	M	*	*
Danimarka	Z	M	M	M	2-3	*	M	*	*
Finlandiya	Z	M	M	M	2	*	M	*	*
Fransa	Z	M	M	M	1	*	M	*	*
Hollanda	S	M	M	M	1	*	M	*	*
İngiltere	Z	Ü	Ü	Ü	Bilgi yok	*	M	(Teklif Sunar)	*
İrlanda	Z	M	M	M	2	*	M	*	*
İsviçre	Z	Ü	Ü	Ü	2-3	Bilgi yok	M	*	*
İsviçre	ZS	MÜ	MÜ	MÜ	1-3	*	M	*	*
İspanya	S	M	M	M	2-3	.	M	*	*
İtalya	S	M	M	M	1-2	.	M	*	*
Lüksemburg	ZS	M	M	M	1-3	.	M	*	*
Macaristan	S	M	M	M	2	.	M	*	*
Malta	S	M	M	M	2	*	M	*	*
Norveç	Z	M	M	M	2	*	M	*	*
Polonya	S	M	M	M	2	*	M	*	*
Portekiz	Z	M	M	M	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	*	*
Romanya	S	M	M	M	1	Bilgi yok	M	*	*
Yunanistan	Z	Ü	Ü	Ü	2	*	M	*	*
Türkiye	Z	Ü	Ü	Ü	1-2	*	M	*	*

* S. Hayri Bolay - M. Türköne, Din Eğitimi Raporu, Ankara 1995, s.65.

Belçika'da İslâmî Kuruluşların Listesi*

BELGIUM بلجیکا

1 ANTWERPEN

الجمعية الثقافية الإسلامية
ISLAMITISCHE CULTURELE VERENIGING
VAN ANTWERPEN - NOOFD
TRAP STR. 3/1
2000 ANTWERPEN

2 BRUXELLES

أصدقاء الإسلام
AMIS DE L'ISLAM
RUE DE MERODE 215 B-1050
BRUXELLES

3 BRUXELLES

الجمعية الإسلامية لمسجد التوبة
ASSOCIATION ISLAMIQUE DE LA MOSQUEE
D'ETTAOURA
RUE F. VAN ORBERGHEM, 1-3,
1140 BRUXELLES EVER

4 BRUXELLES

المركز الثقافي الإسلامي في بلجيكا
CENTRE ISLAMIQUE ET CULTUREL DE
BELGIQUE
B.P. 119 1040 BRUXELLES
PARC DU CINQUANTENAIRE,
14 JUBELARK - BRUXELLES 1040
TEL: 027352173
TLX: 26904 MOSQUE BR
FAX: 7353071 372
CABLE: ISLAMICENTRE

5 BRUXELLES

المركز الوطني لدراسة قضايا العالم
الإسلامي المعاصر
CENTRE NATIONAL POUR L'ETUDE DES
PROBLEMES DU MONDE MUSULMAN
CONTEMPORAIN
4, RUE DE PASCALE
BRUXELLES 4

* A Guide To Islamic Organizations and Institutions, Muslim World League Information Center 1992, Mekka 1992, ss.19-20.

Belçika'da İslâmî Kuruluşların Listesi

6 BRUXELLES

الجمعية الإسلامية الثقافية
COMMUNAUTE ISLAMIQUE ET CULTURELLE
DE SCHAERBEEK ET DE SAINT-JOSE-TEN-
NOËDE
39 RUE SEUTIN
1030 BRUXELLES

7 BRUXELLES

مركز المعلومات حول شرق الجزيرة
العربية
INFORMATION CENTRE ON EASTERN ARABIA
AVENUE DE L'EXPOSITION 456 STE 21
1090 BRUXELLES

8 BRUXELLES

الجمعية الدولية للمعاجم الإسلامية
والمكتبات
INTERNATIONAL ASSOCIATION OF
ISLAMIC LEXICONS AND LIBRARIES
BRUXELLES

9 BRUXELLES

المعهد الإسلامي
ISLAMIC INSTITUTE
BRUXELLES

10 BRUXELLES

الجمعية الثقافية الإسلامية
ISLAMIQUE ET CULTURELLE
29 RUE SEUTIN
1030 BRUXELLES

11 BRUXELLES

رابطة التعاون الإسلامي
LIGUE D'ENTRAIDE ISLAMIQUE
40, RUE DELAUNOY
1040 BRUXELLES

Belçika'da İslâmî Kuruluşların Listesi

12 BRUXELLES

مسجد التوحيد
MOSQUE TAWHID
TERNEFE, NO. 125 91 12
BRUXELLES 1000

13 BRUXELLES

اتحاد الطلبة المسلمين الرسالة
MUSLIM UNION FOR STUDENTS YOUTH
ARUSSALA
152 BD M. LEMONNIER
BRUXELLES 1000.
TEL: 00322-5124473

14 BRUXELLES

مركز دراسة قضايا العالم الإسلامي
المعاصر
STUDY CENTER FOR PROBLEMS OF THE
CONTEMPORARY MUSLIM WORLD
44, AVENUE JEANNE
1050 BRUXELLES

15 GHENT

جمعية الطلاب المسلمين بجننت
MUSLIM STUDENTS COMMUNITY OF GHENT
ISABELLAKAAT 48 B-9000 GHENT

16 LIEGE

المركز الثقافي التركي
TURKISH CULTURAL CENTER
60, RUE DE CAMPINE 4000 LIEGE.
RUE DE REWE 2/B 4000 LIEGE

Ek: 3

Bruxelles, le 23 -10- 1992

CABINET DU
VICE-PRÉMIER MINISTRE,
MINISTRE DE LA JUSTICE
ET DES AFFAIRES ÉCONOMIQUES

Monsieur Ali met ERSOY
Rue J. Dollé 97

6240 FARCIGNNES

N. Réf : 5/11.3

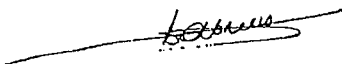
Monsieur,

Vous avez collaboré ces dernières années par votre fonction au sein du Conseil provisoire des Sages, à l'étude des différents problèmes relatifs à la représentation de l'ensemble de la communauté islamique.

Les avis et le rapport, élaborés par les membres du Conseil, m'apportent un éclaircissement pour réaliser l'organisation du culte islamique en Belgique.

C'est pourquoi, à l'issue de votre mandat qui prend fin par la présente, je tiens à vous adresser mes meilleurs remerciements pour votre collaboration et votre travail qui s'est effectué parfois dans des moments et des circonstances difficiles.

Veuillez agréer, Monsieur, l'expression de ma considération distinguée.

Melchior WATHELET

LE VICE-PRÉMIER MINISTRE,
MINISTRE DE LA JUSTICE ET
DES AFFAIRES ÉCONOMIQUES

Dr. OZKAN Tahsin
Rue Royale Sainte-Marie 111

1030 BRUXELLES

N. Réf: 5/11.3 92/L7263

Cher Monsieur,

Faisant suite à mon courrier du 23 octobre 1992 qui a croisé votre courrier daté du 21 octobre 1992, je tiens à vous faire part de ce qui suit.

Au terme d'une large consultation émanant des Communautés islamiques de Belgique et à l'intermédiaire du Commissariat Royal à l'Immigration, une proposition globale tendant à assurer la continuité dans la désignation des professeurs de religion islamique m'a été transmise.

J'ai accepté cette proposition globale qui prévoit la constitution d'un nouveau Comité technique, chargé de proposer aux pouvoirs organisateurs la désignation des professeurs de religion islamique.

Ce comité est constitué de cinq personnes suivantes :

- Monsieur Brahim Bouhna
- Monsieur Mohamed Boul
- Monsieur Gilbert Claus
- Madame Christine De Brabander
- Monsieur Zeki Etiack

Le Comité a pour mission, en tout cas temporairement pour l'année scolaire 1992-1993, de reconduire les enseignants bénéficiaires d'une désignation antérieure (sauf empêchement majeur) et de désigner, selon les nécessités, les nouveaux enseignants, y compris en complétant, le cas échéant, les horaires.

Le Comité technique sera installé dans les locaux 15-17, Rue Belliard, 1040 Bruxelles.

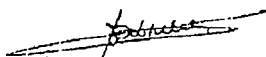
Les désignations feront l'objet d'une consultation préalable d'une commission d'experts composée de théologiens et de pédagogues professeur d'université.

Ek: 4

Dans cette commission d'experts, Monsieur FAHRI Umû a été retenu, suite à la suggestion que vous avez faite personnellement à Monsieur CÖÖREMAN.

J'espère que la constitution de ce nouveau comité technique permettra la désignation des professeurs de religion islamique de façon satisfaisante.

Veuillez croire, Cher Monsieur, en l'assurance de ma considération distinguée.

Melchior WATHELET

Fédération des Associations
des Travailleurs Turcs en Belgique

(FED ASBL)

10197
Bruxelles
028 20 07
R 001-2234031-03

Bruxelles, le 10 novembre 1992

Monsieur M. WATHELET
Ministre de la Justice
Place Poelaert 3
1000 BRUXELLES

Monsieur le Ministre,

Nous référant à notre lettre du 29 juin 1992, nous avons l'honneur de vous faire parvenir ci-joint copie de la lettre que nous avons envoyée à Madame le Commissaire Royal à la Politique des Immigrés.

Nous vous serions reconnaissants de bien vouloir nous recevoir pour que nous puissions vous exposer nos craintes.

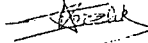
Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, l'assurance de notre considération distinguée.

Izzet OZKOC

Fédération des Associations
des Travailleurs Turcs de
Belgique

Mehmet OZCELIK

Islamitische en culturele
federatie voor verenigingen
van Turkse arbeiders in Bel-

Fédération des Associations des Travailleurs Turcs en Belgique

(Fed ACBL)

Bruxelles, le 10 novembre 1992

Musul 97
Bruxelles
27 216 20 07
RR 001-2234031-03

Madame Paula D'HONDT
Commissaire Royal
Commissariat Royal à la
Politique des Immigrés
Résidence Palace
Rue de la Loi 155

1040 BRUXELLES

Madame le Commissaire Royal,

Pendant plus de deux ans la communauté turque que nous représentons a apporté son soutien actif au Conseil provisoire des Sages constitué par le Gouvernement belge. Ce soutien a non seulement facilité la tâche des autorités belges qui cherchaient à réaliser sur bases saines l'organisation du culte islamique en Belgique mais a contribué encore à la légitimation de cet Organe en lequel nous voyons un rempart contre les milieux intégristes.

Nous avons appris que Monsieur le Ministre de la Justice et des Affaires économiques avait mis fin au mandat des Sages le 29 octobre dernier et qu'à votre initiative un Comité dit technique de cinq personnes était sur le point d'être constitué pour procéder à la désignation des professeurs de religion islamique.

La communauté turque n'a pas été consultée au sujet de personnes appelées à siéger dans ce comité dont le seul membre désigné d'origine turque vient d'une famille qui a des attaches avec le mouvement intégriste turc "MILLI KORUS". Un autre membre vient directement du "Conseil Général du Culte Islamique de Belgique" issu de la soi-disant élection organisée en 1990 par les milieux intégristes. Conseil que le Gouvernement a refusé de reconnaître. Il nous est par ailleurs difficile de comprendre la raison pour laquelle la distribution des sièges au sein de ce comité est sans rapport aucun avec l'importance numérique des différentes communautés islamiques. Il est inadmissible qu'un seul siège soit attribué à la communauté turque forte de 100.000 âmes quand quelques dizaines ou centaines de musulmans d'origine belge se voient attribuer deux représentants.

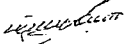
./..

Ek: 5/a

Pour éviter que ce nouvel organe ne soit mort-né il est urgent de procéder à des consultations avec les représentants démocratiquement élus de la communauté turque de Belgique. En notre qualité de Présidents des deux plus grandes fédérations turques d'associations de travailleurs et de mosquées nous sommes prêts à vous rencontrer à votre convenance.

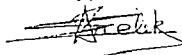
Veillez agréer, Madame le Commissaire Royal, l'expression de nos sentiments distingués.

Izzet GOKCE

Fédération des Associations
des Travailleurs Turcs de
Belgique

Mehmet OZCELIK

Islamitische en culturele
federatie voor verenigingen
van Turkse arbeiders in Bel-
gie

Ek: 5/b

Fédération des Associations
des Travailleurs Turcs en Belgique

(FAG. ASBL)

Masui 97
Bruxelles
Tél 216 20 07
GÉR. 001-2234031-03

Bruxelles, le 10 novembre 1992

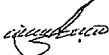
Monsieur L. TOBBACK
Ministre de l'Intérieur, de la
Fonction Publique et de la Poli-
tique des Etrangers
Rue Royale 60-62
1000 BRUXELLES

Monsieur le Ministre,

Nous avons l'honneur de vous faire parvenir ci-joint le texte de la lettre que nous avons envoyée à Madame le Commissaire Royal à la Politique des Immigrés suite à l'initiative qu'elle a prise pour constituer un Comité technique chargé de désigner les professeurs de religion islamique.

Avec l'espoir de vous voir intervenir dans cette affaire qui est d'une importance capitale pour la communauté turque en Belgique, nous vous prions d'agréer, Monsieur le Ministre, l'assurance de notre considération distinguée.

Izzet GOKCE

Fédération des Associations
des Travailleurs Turcs de

Mehmet OZCELIK

Islamitische en culturele

Ek: 5/c

FEDERATION DES ASSOCIATIONS
des Travailleurs Turcs en Belgique

(F&J ASDL)

Bruxelles, le 18 novembre 1992

10107
Bruxelles
26 20 07
001-2234031-03

Monsieur L. VAN DEN BOSSCHE
Ministre de l'Education
Rijksadministratief Centrum
Arcadengebouw - Blok F (6de Verd)

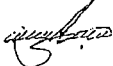
1010 BRUSSEL

Monsieur le Ministre,

Nous avons l'honneur de vous faire parvenir ci-joint le texte de la lettre que nous avons envoyée à Madame le Commissaire Royal à la Politique des Immigrés suite à l'initiative qu'elle a prise pour constituer un Comité technique chargé de désigner les professeurs de religion islamique.

Avec l'espoir de vous voir intervenir dans cette affaire qui est d'une importance capitale pour la communauté turque en Belgique, nous vous prions d'agréer, Monsieur le Ministre, l'assurance de notre considération distinguée.

Izzet GOKCE

Mehmet OZCELIK

FEDERATION DES ASSOCIATIONS
des Travailleurs Turcs en Belgique

(Fédération ASBL)

Bruxelles, le 10 novembre 1992

Musul 97
Bruxelles
(N) 216 20 07
SER. 001-2234031-03

Monsieur J.-L. DEHAENE
Premier Ministre
Rue de la Loi 16
1000 BRUXELLES

Monsieur le Premier Ministre,

Nous avons l'honneur de vous faire parvenir ci-joint le texte de la lettre que nous avons envoyée à Madame le Commissaire Roys à la Politique des Immigrés suite à l'initiative qu'elle a prise pour constituer un Comité technique chargé de désigner les professeurs de religion islamique.

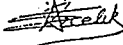
Avec l'espoir de vous voir intervenir dans cette affaire qui est d'une importance capitale pour la communauté turque en Belgique, nous vous prions d'agréer, Monsieur le Premier Ministre, l'assurance de notre considération distinguée.

Izzet GÖKCE

Fédération des Associations
des Travailleurs Turcs de
Belgique

Mehmet ÖZCELİK

Islamitische en culturele
federatie voor verenigingen
van Turkse arbeiders in Bel-

22/07/1994 Tarihi İtibariyle Belçika Genelinde Öğretmen,
Öğrenci ve ders Saati Sayısı

KONSOLOSLUK	ÖĞRETMEN SAYISI				DERSLİK SAYISI			
	Ana	İlk	Orta	Toplam	Ana	İlk	Orta	Toplam
ANVERS	13	43	4	60	22	70	5	97
brüksel	5	30	0	35	8	73	0	81
GENEL TOPLAM	18	73	4	95	30	43	5	178

ÖĞRENCİ SAYISI									
KONSOLOSLUK	DERS İÇİ				DERS DIŞI				GENEL TOPLAM
	Ana	İlk	Orta	Toplam	Ana	İlk	Orta	Toplam	
ANVERS	594	2101	111	2806	0	896	42	938	3744
BRÜKSEL	163	144	0	307	10	1738	0	1748	2055
GENEL TOPLAM	757	2245	111	3113	10	2634	42	2686	5799
				53.68 %					46.32 %

DERS SAATİ SAYISI									
KONSOLOSLUK	DERS İÇİ				DERS DIŞI				GENEL TOPLAM
	Ana	İlk	Orta	Toplam	Ana	İlk	Orta	Toplam	
ANVERS	236	452	29	717	0	170	12	182	899
BRÜKSEL	101	49	0	150	4	328	0	332	482
GENEL TOPLAM	337	501	29	867	4	498	12	514	1381
				62.78 %					37.22 %

Ek: 6/a

22/07 1994 İtibariyle Bölgemizde Öğrenimde Bulunan
Mevcut Öğrencilerin Dağılımlarını Gösterir İstatistiki Bilgiler

T.C.
BRÜKSEL BÜYÜKELÇİLİĞİ
EĞİTİM MÜŞAVİRLİĞİ

ÜLKE	Chns.	LİSANS			MASTER			DOKTORA			GENEL TOPLAM		
		Fen	Sos.	Top.	Fen	Sos.	Top.	Fen	Sos.	Top.	Fen	Sos.	Top.
BELÇİKA	E	223	127	350	2	21	23	8	3	11	233	151	384
	K	17	25	42	1	7	8	4	0	4	22	32	54
TOPLAM		240	152	392	3	28	31	12	3	15	255	183	438

Not : Bu istatistik her yıl 31 Aralıkta Bakanlıkta olacak şekilde gönderilecektir.

FORM IV.A

1992-1993 Öğretim Yılı
Belçika Geneli Türk Öğrenci Sayıları

	Normal	Özel	Toplam
Fransız Kesimi Anaokulu	3.327	34	3.361
Flaman Kesimi Anaokulu	4.420	40	4.460
Fransız Kesimi İlköğretim	6.936	354	7.290
Flaman Kesimi İlköğretim	7.808	518	8.326
Fransız Kesimi Ortaöğretim	6.017	336	6.359
Flaman Kesimi Ortaöğretim	5.476	315	5.791
Fransız Kesimi Halkeğitim			1.233
Flaman Kesimi Halkeğitim			1.098
Fransız Kesimi Yükseköğretim			238
Flaman Kesimi Yükseköğretim			36
Fransız Kesimi Üniversite			204
Flaman Kesimi Üniversite			96
T O P L A M			38.492

Ek: 7

T.C
BRÜKSEL BÜYÜKELÇİLİĞİ
DİN HİZMETLERİ MÜŞAVİRLİĞİ

SAYI : B.02.1.DİB.03.BE.049/297
KONU : Anket Uygulaması İlk.

20/09/1995

S.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA
KONYA/TÜRKİYE

Fakülteniz Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU Belçika okullarındaki İslam Din Dersleri ve öğretmenlerinin karşılaştıkları güçlükler ve bu ülke yetkililerinin İslam Eğitimi için sağladığı imkanlar, Türk İslam Eğitiminin gelişimi konularında araştırma ve incelemeler yapmak için 1994 Temmuz'unda Müşavirliğimize başvurmuştur. İslam Din Dersi Öğretmenlerimizin adı geçen Öğretim Üyesi tarafından düzenlenen :

İslam Din Eğitimi ve din hizmetlerine yönelik meselelerin araştırılacağı, bu yönde elde edilecek bulguların ilmi değerlendirmelere ışık tutacağı anket çalışmalarına katılmaları ve kendisine yardımcı olmaları bildirilmiştir.

İslam Din dersi Öğretmenlerinin katıldığı bu anketler, araştırmacı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU tarafından toplanmıştır.

Bu yazı adı geçen Öğretim Üyesinin isteği üzerine verilmiştir.

Bilgilerinize arzeder saygılar sunarım.

Mehmet Emin BAYAR
Müşavir

BELÇİKA OKULLARINDAKİ İSLÂM DİN DERSLERİNİN SORUNLARI İLE İLGİLİ ANKET FORMU

Bu çalışma Belçika okullarındaki İslâm Din Derslerinin ve öğretmenlerinin önemini, karşılaşılan güçlükleri ve problemleri tesbit etmeye yönelik, öğretmenlerin meseleleriyle ilgili görüş ve önerilerini değerlendirmek amacıyla objektif ve ilmi ölçüler içerisinde hazırlanmıştır. Bu münasebetle mevcut uygulamaların değerlendirilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu derslerin değerlendirilmesi, programlarının daha sağlıklı bir şekilde geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Bu anket Belçika okullarında uygulanan İslâm Din Derslerinin mevcut durumunu tesbite ve geliştirilmesi ile ilgili tekliflerde bulunabilmeye imkan verecek gerekli verileri toplamak gayesiyle, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Yrd.Doç.Dr. Mustafa Tavukçuoğlu tarafından düzenlenmiştir. Vereceğiniz cevaplar bilimsel amaçlarla ve gruplandırılarak değerlendirilecek, hiçbir şahıs ya da kuruma açık tutulmayacaktır. Bu nedenle anketi dolduranın isim ve adres belirtmesine gerek yoktur.

Takdir edeceğiniz gibi, anket sorularının cevaplandırılmasında göstereceğiniz dikkat, samimiyet ve hassasiyetin, sonuçların doğruluk ve geçerlik derecesini

belirlemede en önemli faktör olduğu unutulmamalıdır. Cevaplarınız sadece bu ilmi araştırma için kullanılacaktır. Vereceğiniz cevaplar sayesinde varılacak sonuçlar Belçika okullarındaki İslâm Din Derslerinde eğitim ve öğretimin kalite kazanmasına yardımcı olacağından, bu durumu göz önünde bulundurarak gerçek cevapları yazmanız rica olunur. Bu konuda kaynak kişiler ancak sizler olabilirsiniz. Soruları cevaplamaya başlamadan önce "Açıklamalar" kısmını mutlaka okuyunuz.

Göstereceğiniz ilgiden dolayı şimdiden teşekkür eder, başarılarınızın devamını dilerim.

Yard. Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

S.Ü. İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi

Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

AÇIKLAMALAR

Bu anket çalışması iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde öğretmenlerin kişisel durumlarıyla ilgili sorulara cevap verilecektir. İkinci bölümde ise, İslâm Din Dersleri ve öğretmenleriyle ilgili konulara ve ayrıntılara yer verilmiştir. Bunları cevaplarken:

1. Soruyu ve soruyla ilgili bütün şıkları dikkatle okuduktan sonra, uygun bulduğunuz şıkların yanındaki boş kutunun içine (X) işareti koyunuz.

2. Sadece Sizin görüşlerinize ve durumunuza bağlı olarak sorulmuş sorular vardır. Onlara da, boş bırakılan yerlere istediğiniz şekilde cevaplarınızı yazınız.

3. Hizmette karşılaştığınız güçlükleri ve problemleri anketin boş arka sayfalarına veya ayrı bir kağıda teferruatlı olarak yazarsanız, hem bizi aydınlatmış olursunuz, hem de araştırmaya önemli ölçüde hizmet ve katkıda bulunmuş olursunuz. Ayrıca belirtmek istediğiniz hususları da yazabilirsiniz.

BİRİNCİ BÖLÜM
I. KİŞİSEL BİLGİLER

1. Yaşınızı belirtiniz:
2. Mezun olduğunuz okulların isimlerini yazınız.
 - a. İlkokul
 - b. Orta ve dengi (Yurtdışında ise okulun adını yazınız)
.....
 - c. Lise ve dengi (Yurtdışında ise okulun adını yazınız)
.....
 - d. Yükseköğrenim (Yurtdışında ise okulun adını yazınız)
.....
 - e. Başka (belirtiniz)
3. Dini alanda özel öğreniminiz var mıdır?
 - a. Vardır
 - b. Yoktur
4. Dini alanda özel öğreniminiz varsa, hangi branşlarda olduğunu yazınız.
.....
5. Dini alanda özel öğreniminiz varsa, ne kadar süre ile olduğunu yazınız.
.....

6. Medeni durumunuz:
7. Şayet evliyseniz kaç çocuğunuz var?
- a. Erkek:
- b. Kız:
- c. Yok
8. Çocuklarınız Türkiye'de tahsilde ise, gittikleri okulları yazınız.
-
9. Çocuklarınız Belçika'da okuyorlar ise, gittikleri okulları yazınız.
-
10. Şayet evliyseniz eşiniz şu anda nerede ikamet etmektedir?
- a. Türkiye'de
- b. Burada beraberiz
11. Şayet çocuklarınız varsa şu anda nerede ikamet etmektedirler?
- a. Türkiye'de
- b. Yanımda
12. Mesleki kıdeminizi belirtiniz.
- a. Türkiye'de yıl
- b. Belçika'da yıl

13. Yabancı dil seviyenizi belirtiniz.

	Çok iyi	İyi	Orta	Zayıf	Hiç yok
a. Almanca					
b. Arapça					
c. İngilizce					
d. Fransızca					
e. Başka (belirtiniz).....					

14. Yurtdışında Master veya Doktora yapma durumunuz varsa belirtiniz.

.....

15. Şu anda aldığınız maaş geçiminiz açısından yeterli midir?

- a. Evet
- b. Kısmen
- c. Hayır

16. Türkiye'de iken yaptığınız görevler var mıdır? Varsa yazınız.

- a. Vardır
- b. Yoktur

İKİNCİ BÖLÜM

II. İSLÂM DİN DERSLERİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

1. İslâm Din Dersleri ile Müslüman öğrencilere İslâm'ın değerleri, fert ve toplum için önemi kavratılmakta mıdır?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır
2. Gelenek ve taklitle edinilmiş dini yapı, bilimsel dini eğitim-öğretim aracılığıyla bilinçli olarak yerleştirilmekte midir?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır
3. Belçika okullarındaki Müslüman öğrencilerin eğitim-öğretim yönünden zorluk çektiği hususlar var mıdır? Varsa neler olduğunu yazınız.
.....
4. İlkokul 1. ve 2. sınıf öğrencilerine İslâm'ın temelleri ve Müslümanın günlük yaşantıları öğretilmekte midir?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır
5. İlkokul öğrencilerine (1. 2. 3. ve 4. sınıflar) hangi namaz sureleri ve duaları öğretilmektedir, yazınız.
.....
6. Ortaokul ve Lise öğrencilerine hangi namaz sureleri ve duaları öğretilmektedir, yazınız.
a. Ortaokul :
b. Lise :

7. Namaz sure ve dualarının anlamlarını derslerde işleyebiliyor musunuz?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır
8. İlkokul öğrencilerine Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı hangi sınıfta öğretebiliyorsunuz? belirtiniz.
.....
9. İslâm Din derslerini işlerken en çok hangi ders anlatım metodunu kullanıyorsunuz? belirtiniz
.....
10. İslâm Din Derslerinde camileri ziyaret gibi gezi-gözlem metodunu kullanıyor musunuz?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır
11. İlkokul öğrencilerine Kur'an-ı Kerim'i hangi usullerle tanıtıyorsunuz?
.....
12. Öğrencilere pratik örneklerle İslâm'ın emir ve yasakları açık bir şekilde sergilenmekte midir?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır
13. İslâm'ın emir ve yasakları konusunda, öğrenciler soru sorarak derse katılmakta mıdır?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır

14. Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halifenin toplumsal faaliyetleri ve örnek birer devlet adamı oldukları öğrencilere açıklanmakta mıdır?
- a. Evet b. Kısmen c. Hayır
15. İslâm'ın hukuk ve toplum kuralları öğrencilere anlatılıyor mu?
- a. Evet b. Kısmen c. Hayır
16. Derslerinizi Fransızca/Flamanca anlatmak durumunda olduğunuzdan dolayı, diğer milletlere mensup Müslüman öğrencileri de dikkate aldığınızda, karşılaştığınız sorunlar nelerdir? yazarak belirtiniz.
-
-
17. 15. ve 16. yaş öğrencileri dini açıdan tam mükellefiyetleri hususunda uyarılmakta mıdır?
- a. Evet b. Kısmen c. Hayır
18. Derslerinizde Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğretme gibi bir üniteniz var mıdır? Varsa bunu nasıl uyguluyorsunuz, belirtiniz.
- a. Vardır: b. Yoktur:
19. Öğrenciler İslâm inancına göre şahsi sorumluluk yüklenmeye teşvik edilmekte midir?
- a. Evet b. Kısmen c. Hayır

20. Müfredatınıza uygun ders kitabı veya yardımcı ders kitaplarını isimleriyle birlikte belirtiniz.

.....

21. Derslerinizde uygulamalı öğretim yapıyor musunuz?

a. Evet

b. Kısmen

c. Hayır

22. Şayet uygulamalı öğretim yapıyorsanız, bu daha çok hangi konuları ihtiva etmektedir, belirtiniz.

.....

23. İlk, Orta ve Lisede anlattığınız konularla ilgili hangi araç gereçlerden yararlanıyorsunuz, belirtiniz.

.....

24. İslâm Din Derslerinin organizesi ve düzenlenmesiyle ilgili olarak Belçika İslâm Kültür Merkezinden beklentileriniz var mıdır? Varsa kısaca yazınız.

.....

.....

25. İslâm Din Dersleriyle ilgili olarak Müslüman Türk ailelerinden beklentileriniz nelerdir, yazınız.

.....

26. Müslüman Türk ailelerinin Belçika okullarındaki İslâm Din Derslerine ilgileri nasıldır?

a. Yüksek

b. İyi

c. Orta

d. Zayıf

27. Gayr-i müslim bir çevrede yaşamalarından dolayı öğrencilerinizde gözlemlediğiniz ve hoşunuza giden davranışları nelerdir, yazınız.

.....

28. Gayr-i müslim bir çevrede yaşamalarından dolayı öğrencilerde gözlemlediğiniz ve hoşla gitmeyen davranışlar var mıdır? Varsa nelerdir, yazınız.

.....

29. İlk, Orta ve Lise öğrencilerine haftada kaç saat Din dersi verilmektedir? Ayrı ayrı belirtiniz.

İlkokul:..... Ortaokul: Lise:

30. Size göre Belçika'da bulunan Müslüman Türk ailelerinin çocuklarından %'de kaç İslâm Din Derslerini okullarda alıyorlar, yüzde olarak belirtiniz.

.....

31. Size göre Belçika'da bulunan Müslüman Türk ailelerinin çocuklarından %'de kaç Din derslerini derneklerde veya camilerde alıyorlar, yüzde olarak belirtiniz.

.....

32. Size göre, ne kadar öğrenci hem okulda hem de Cami veya derneklerde İslâm Din dersi almaktadır, yüzde olarak belirtiniz.

.....

33. Size göre, ne Cami veya dernekte ne de okulda İslâm Din dersi almayan öğrenci oranı kaçtır, yüzde olarak belirtiniz.

.....

34. Size göre, Belçika İslâm Kültür Merkezinin Tüzüğünde bulunmasına rağmen, İslâm Din Dersi Öğretmeni yetiştiren bir kurum açamamasının nedeni ne olabilir? kısaca belirtiniz.

.....

35. Size göre Büyükelçiliğimizde görevli Eğitim ve Din Hizmetleri Müşavirliklerinin İslâm Din Dersleri konusunda hangi tedbirleri almalarını istersiniz, kısaca belirtiniz.

.....

.....

36. Derneklerdeki veya camilerdeki Din görevlileri ile İslâm Din derslerinin organizesi ve yürütülmesi konusunda, nasıl bir işbirliği yapılırsa ideal noktada din eğitimi yapılabileceği kanaatini taşımaktasınız, kısaca belirtiniz.

.....

37. Görevli bulunduğunuz bölgelerdeki cami veya derneklerde çalışan din görevlileriyle diyalogunuz ve işbirliğiniz var mıdır? Varsa hangi konularda olduğunu yazınız.

.....

38. Görevli olduğunuz okullardaki Türkçe öğretmenleri ile diyalogunuz ve işbirliğiniz var mıdır? Varsa hangi konularda olduğunu yazınız.

a. Vardır: b. Yoktur:

39. Girdiğiniz sınıflarda Belçika asıllı Müslüman öğrenci var mıdır? Varsa kaç öğrenci olduğunu yazınız.

a. Vardır: b. Yoktur:

40. Okullarda İslâm Din derslerinin Genel öğretim saatleri dışında veya içinde oluşunu yazınız.

a. Genel öğretim saatleri içinde

b. Genel öğretim saatleri dışında

41. Hristiyan Din derslerinin genel öğretim saatleri içinde veya dışında oluşunu belirtiniz.

a. Genel öğretim saatleri içinde

b. Genel öğretim saatleri dışında

42. Belçika okullarında Hristiyan din dersleri haftada kaç saattir, yazınız.

.....

43. Anket sorularına yukarda verdiğiniz cevaplar dışında, belirtmeyi ve açıklamayı gerekli ve uygun gördüğünüz hususları yazınız.

.....

.....

44. Bu anket hakkındaki düşüncelerinizi belirtiniz.

.....

45. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirdiğinizi yazınız.

.....

Anket bitti. Cevaplandırılmamış madde kalıp kalmadığını lütfen kontrol ediniz. Ankete katıldığınız için teşekkür eder, görevinizde başarılar dilerim.

D.İ.B. Yurtdışı Teşkilatında Görevli Personel Sayısı

9.4.1991 Tarihi İtibariyle Ülkelere Göre Şöyledir:*

SIRA NO	ÜLKE ADI	SÜREKLİ PERSONEL					GEÇİCİ SÜRELİ DİN GÖREVLİSİ					GENEL TOPLAM
		MÜŞAVİR	ATAŞE	ATAŞE YARDIMCISI	SOSYAL YARDIMCI	ÜLKE TOPLAMI	Dışişleri Bakanlığı Bütçesinden Ücretlerini alan personel	DİTİB ve Yurtdışı Vakıflarından Ücret alan personel	Maassız Mezun Personel (Öğretmen, Din Görevlisi)	Yevmiye Alanlar	ÜLKE TOPLAMI	
1	F. ALMANYA	1	4	1	15	21	406	3	-	-	409	430
2	A.B.D.	1	-	-	1	2	3	-	-	-	3	5
3	AVUSTRALYA	-	-	-	2	2	12	-	-	-	12	14
4	AVUSTURYA	1	-	-	-	1	26	-	-	-	26	27
5	BELÇİKA	1	-	-	1	2	36	-	52	-	88	90
6	DANİMARKA	1	-	-	1	2	18	-	-	-	18	20
7	FRANSA	1	-	-	1	2	63	-	-	-	63	65
8	HOLLANDA	1	1	-	1	3	80	1	-	-	81	84
9	İSVEÇ	-	-	-	-	-	6	-	-	-	6	6
10	İSVİÇRE	1	-	-	-	1	15	-	-	-	15	16
11	KANADA	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1
12	NORVEÇ	-	-	-	-	-	3	-	-	-	3	3
13	S. ARABİSTAN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	K.K.T.C.	-	-	-	-	-	-	-	-	50	50	90
T O P L A M		8	5	1	22	36	669	4	52	50	775	811

* D.İ.B. Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Arşiv Dökümanı. Geçici Süreli Görevliler, s. 3.

Aan Yunus DUZGUN
Elegastraat 3
3630 Haasmechelen

Zinnam 8 maart 1994

Betreft: - de gelijkwaardigheid van uw diploma met een
Vlaamse academische graad.

Geachte heer,

Op basis van het negatief advies van de geconsulteerde universiteit in de Vlaamse Gemeenschap wordt uw diploma "Diploma van het Hoger Islamitisch Instituut", uitgereikt aan de Universiteit van Marmara (Turkijë) niet als volledig gelijkwaardig erkend met de Vlaamse academische graad van Licentiaat in de Arabistiek en Islankunde en Geaggregeerde voor het onderwijs.

Deze negatieve beslissing is als volgt gemotiveerd :

- het niveau van de Turkse opleiding is niet gelijk te stellen met het niveau van een Vlaamse academische opleiding van de tweede cyclus;
- het Hoger Islamitisch Instituut te Konya (nu: Fakulteit voor theologie van de universiteit Marmara) is het centrum van een zeer conservatieve, traditionalistische en anti-modernistische interpretatie van de Islam die de Westerse secularistische opvattingen en waarden afwijst.

NR:
gelieve
wetenwoord
de datum
schakenmerk
vermelden

van de Vlaamse Gemeenschap
Instituut voor
Administratieve Handelingen
in de Vlaamse Gemeenschap
Koningstraat 11
3000 Leuven
Tel. 030 211 41 50

- het studiecurriculum is niet zuiver wetenschappelijk geïnspireerd (niet vergelijkend en niet kritisch) omdat het enkel de bedoeling is godsdienstleraren met een ideologische opleiding (geen vorming) te produceren;

- u maakte geen thesis, wat een essentieel onderdeel is van een Vlaamse academische opleiding met een studieduur van 4 jaren

- u behaalde geen "Lisans diplomasi", maar slechts een diploma.

- het Vlaams diploma "Geaggregeerde voor het onderwijs" kan pas behaald worden nadat een Vlaamse academische opleiding van de tweede cyclus of een daarmee gelijkwaardig verklaarde opleiding gevolgd werd.

U dient zich nu rechtstreeks te wenden tot de Katholieke Universiteit te Leuven om na te gaan voor welke ontbrekende opleidingsonderdelen u moet slagen om de beoogde graad te behalen.

Het adres en telefoonnummer van de studieadviesdienst is:

Katholieke Universiteit Leuven
Naamsestraat 63 (Atrechtcollege)
3000 Leuven
016/ 28.43.11

Met de meeste achting,

L. Van Buyten,
Directeur-generaal.

8 Mart 1994

Yunus Düzgün
Elegastr. 3
36.30 Maasmecheken

İlgi : Diplomanızın Flaman Akademik düzeyindeki denkliği

Flaman devleti ünivresitesinin danışma kurulunun olumsuz tavsiyesine binaen, Türkiye marmara Enstitüsünden aldığınız Yüksek İslam Enstitüsü diploması tamamen Arap ve İslam Bilimleri adı altında toplanmış Lisansiyat derecesinde Akademik bir düzeyde denklik verilememiştir.

Bu olumsuz karara sebep olan etkenler aşağıdadır.

1. Türkiye eğitim seviyesi Flaman Akademik eğitim seviyesinin 2. seviyesine denk sayılmamıştır.

2. Konya Y. İslam Enstitüsü (Şimdiki Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) son derece konservatif, töresel ve yenilikçiliğe karşı, anti modernist İslamla ilgili düşünceler üreten bir merkezdir ki; bu düşünceler batının laik zihniyet ve değerlerini inkâr eder.

3. Eğitim süreci net ve bilimsel değildir. Karşılaştırmalı ve kritikçi bir tutumu yoktur. Verilen eğitimin yegane gayesi; sadece ideolojik eğitim almış fanatik islam öğretmeni yetiştiren bir müessesedir.

4. 4 yıllık eğitim yapan Flaman akademileri düzeyinde esas olan bir tez yoktur.

5. Aldığınız diploma lisans diploması değil ama sadece bir diplomadır.

6. Bir öğretim paketinin karşılığı olan flaman diploması ancak flaman Akademik eğitiminin 2.nci derecesinden sonra ya da bu diplomaya denkliği belirlenmiş bir diploma ile alınabilir.

Şimdi siz Leuven'deki Katolik Üniversitesine giderek diplomanızdaki eksikliklerinizi, başarmanız şartıyla tamamlamak üzere beklediğiniz dereceyi elde edebilirsiniz.

Eğitim hizmetlerinin adres ve telefon numarası aşağıdadır.

Katholieke Universiteit Leuven
Naamsestr. 63 (Atrrechtcollege)
3000 Leuven
01628 43 11

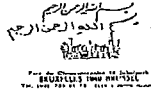
Saygılarla

L.Van Buyten,
Directeur-generaal

Ek : 11

LIGHE WERDIALE ISLAMIQUE
Centre Muséum et Synagogue de Bruxelles
MUSQUEE DE BRUXELLES
Museum der Cultureel Centrum van België
MOSKEE VAN BRUSSEL

Instituut de l'Enseignement Islamique

راية العالم الاسلامي
الاسلام في راسخا في بيتنا
سجده روكس
امانة التعليم الاسلامي
في كلنا الامان الامت
الاسلام في راسخا في بيتنا
سجده روكس
امانة التعليم الاسلامي

Belçine: İTK Okullar İslam Dinçersleri

Program (1-7. sınıflar)

Belçika İlkokulları İslâm Din Dersleri Programı
(1. SINIF)

İ B A D E T

1. Kelime-i Şehâdet
2. Namaz
3. Zekât
4. Oruç
5. Hacc

A K A İ D

1. Allah c.c. birdir. Şeriki Yoktur.
2. Rabbim Allah'tır.

A H L A K

1. Besmele etrafında çocukların seviyesine uygun bilgi verilecektir.
2. "Eûzu" hakkında seviye dikkate alınarak bilgi verilecektir.
3. Temizlik ve önemi.
4. Temiz öğrenci nasıl olmalıdır? Saç, tırnak ve giyeceklerimizin temizliği ve bakımı.
5. Okula gidiş; Kaldırımda yürüme, trafik kaide ve ışıklarına riayet ve yaşlılara saygı ve yardım.
6. Diş temizliği ve elleri temizlemek. (Bu münâsebetle abdestin önemi ve faydası seviye dikkate alınarak anlatılacaktır.

S İ Y E R

1. Peygamberimizin hayatı.
2. Peygamberimizin doğumu.
3. Peygamberimizin soyu.
4. Ben peygamberimi severim.

K U R A N - I K E R İ M

1. Eûzu ve Besmele sıgalarının söylenişi öğretilcek.
2. Fâtiha, Felâk, Nâs ve İhlâs surelerinin ezberlettirilmesi.

Belçika İlkokulları İslâm Din Dersleri Programı

(2. SINIF)

İ B A D E T

1. İslâmın Şartları (Geçen yıldan tekrar).
2. Kelime-i Şehâdet (Seviye gözönünde bulundurularak açıklamalı).
3. Temiz su nedir?
4. Beş vakit namaz.

A K A İ D

1. Cenâbı Allah hakkında seviye dikkate alınarak bilgi verilecek.

A H L A K

1. Duâ. (Bir iki kelimededen teşekkül eden dua cümleleri öğretilcek).
2. Üst baş temizliği, abdestin hastalıklardan koruyucu özelliği, bedeni yönden sağlıklı olma ile akıl yönünden sağlıklı olmak arasındaki ilişki.
3. İslâmda kardeşlik. Konu ile ilgili ayet ve hadis mealleri.
4. Allah ve Anne-Baba sevgisi. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.
5. Emânet. "Emânete riayet etmeyenin imâni kâmil değildir" hadisinin açıklanması.
6. Okul araçlarımızın düzenli tutulması ve tertipli kullanılması.
7. Trafik kurallarına riayet.

S İ Y E R

1. . Peygamberimizin hayatı (Geçen yıldan devam).
 - a) Süt anneye verilmesi.
 - b) Babasının ve annesinin vefatı.
 - c) Yetim almasından sonra kendisini himayesine alanlar.
 - d) Peygamberimizin çocukluğunda yaptığı Şam seferi.
 - e) Hz. Hatice ile evlenmesi.
 - f) Peygamberimizin çocukları.

K U R A N - I K E R İ M

1. Geçen yıldaki surelerin tekrarı.
2. Mesad, Naar, Kâfirûn ve Kevser surelerinin ezberletilmesi.

Belçika İlkokulları İslâm Din Dersleri Programı

(3. SINIF)

İ B A D E T

1. İkinci yılda geçenerin genel bir tekrarı.
2. Namazınıdışındaki şartlar.
3. Ara oturuşlarda okunan Tahiyât.
4. Namazda okunan Salâvât-ı Şerifeler. (Salli-Bârik)
5. Beş akit namaz üzerinde uygulama.

A K A İ D

1. İmânın şartları. (Tefferruata girmeden).
2. Peygamberimiz efendimizin peygamberliği üzerine ana fikir.

A H L A K

1. Emânet. Emaneti ehline vermek ve ihânet etmemek.
2. Yaşayışımızda "zaman"ın değeri. Vakit Nakittir.
3. İnsanlara saygı.
4. Konuşma terbiyesi ve görüşlere saygı.
5. Hayvanlara merhamet etmek.

S İ Y E R

1. Peygamberimizin doğumu konusu (tekrar).
2. Peygamberimizn peygamber olmadan önceki hayatı.
3. Peygamberimizi ibâdeti.
4. Peygamber oluşu.

K U R A N - I K E R İ M

1. Geçen yıllarda okunan, surelerin tekrarı.
2. Mâûn, Kureyş ve Fil surelerinin tekrarı.

Belçika İlkokulları İslâm Din Dersleri Programı

(4. SINIF)

İ B A D E T

1. Cemâatle namaz:
 - a) Hükümü
 - b) Fazileti
 - c) Nasıl kılındığı
2. Cuma namazı:
 - a) Hükümü
 - b) Hikmeti
 - c) Şartları
 - d) Vakti ve kılınışı
3. Bayram namazları:
 - a) Hükümü
 - b) Hikmeti
 - c) Vaktive kılınışı
4. Fıtır sadakası
5. Hayvanların ve ticaret mallarının zekâtı ve Öşür.
6. İslâmda âile nizamı. Önemi, âilenin fert ve cemiyet terbiyesindeki rolü.
7. Evlenme. Rukûnleri, nikahın sahih olmasının şartları, evliliğe engel olan haller ve evlilik hayatının esasları.

8. Nafaka.
9. Karı-Koca anlaşmazlığı ve çareleri.
10. Boşanma ve meşru kılınışındaki hikmet.
11. İddet.
12. İslamda kadın.
13. Şahsi hukuk

A K A İ D

1. Risâlet ve nübüvvet bahsine giriş.
2. peygamberlere İmân.
3. Peygamberlerin görevi.
4. peygamberlerin insanların hayatındaki tesiri.
5. İnsanların peygamberlere olan ihtiyacı.

A H L A K

1. Kişinin aile içindeki görevi.
2. Kişinin cemiyete karşı görevleri.
3. İslâmda kardeşlik.
4. Erkeğe benzemeye özenen kadınlar ve kadına benzemeye özenen erkeklerin durumu ve bunun haramlığı.

S İ Y E R

1. Emevi devleti, bu devletin meşhur adamları.
2. Ömer b. Abdülaziz.
3. İslâmi fetih hareketinin başlaması.
4. Ukbe b. Nâfi, Târik b. Ziyâd ve Endülüs'ün fethi.

K U R A N - I K E R İ M

1. Hümeze. Asr, Tekâsüm ve Kâria surelerinin tekrarı.

Belçika İlkokulları İslâm Din Dersleri Programı

(5. SINIF)

İ B A D E T

1. Dördüncü sınıf konularının tekrarı.
2. Gusül ve Teyemmüm.
3. Bayram Namazı.
4. Terâvih Namazı.
5. Zekât ve Faydaları.

A K A İ D

1. İmânın Şartları (Özet olarak tekrar)
2. Semâvi Kitaplara İman.
3. Kur'ân-ı Kerim.
4. Meleklerle İman.

A H L A K

1. Anaya-Babaya iyilik etmek. Konu ile ilgili âyet ve Hadisler.
2. İnsanlarla iyi geçinmek.
3. Doğruluk ve Yalancılık. Konu ile ilgili âyet ve hadisler.
4. Başkasını kendime tercih ederim.
4. Akrabalarımı ziyâret ederim.
 - Ziyaretin faydaları.
 - Ziyaret edebi.

S İ Y E R

1. İslâmdan önce Arabistanın durumu.
2. Peygamberimizin dedeleri.
3. Akabe Biatları.
4. Kureyşlilerin Peygamberimizi öldürmeye karar vermesi.
5. Peygamberimizin Hz. Ebû Bekr ile birlikte mağaradaki durumu.
6. Peygamberimizin Medineye Hicreti.
7. İslâmın yayılması.

K U R A N - I K E R İ M

1. Geçen yıllarda ezberlenen surelerin tekrarı.
2. Kâria, Âdiyât ve Zilzâl surelerinin ezberletilmesi.

Belçika İlkokulları İslâm Din Dersleri Programı
(6. SINIF)

İ B A D E T

1. Geçen yılın konularının tekrarı.
2. Oruç
3. Hacc

A K A İ D

1. İmânın şartları (Tekrar).
2. Ahiret gününe iman.
3. Kadere iman.
4. İslâmın hedef edindiği değerler.
5. İslâm cihânşumûl bir dindir.

A H L A K

1. Ana-Baba hakları.
2. İyiliği emir ve kötülüğü yasaklamak.
3. İslâmda çalışmak. (İlgili ayet ve hadisler)
5. Açık sözlülük.

S İ Y E R

1. Allah yolunda savaşmak.
2. Büyük Bedir Savaşı.
3. Hendek Savaşı.

4. Uhud Savaşı.
5. Hudeybiye Andlaşması.
6. Mekkenin Fethi.
7. Veda Haccı.
8. Peygamberimizin Hastalanması ve Vefatı.
9. Raşid Halifeler (Özet)
10. Hz. EbûBekr zamanındaki fetihler.
11. Hz. Ömer zamanındaki fetihler.
12. Hz. Osman zamanındaki fetihler.
13. Hz. Ali zamanındaki fetihler.
14. Emevî ve Abbâsî devletleri (Özet olarak).
15. İslâmın Avrupada yayılışı.

K U R A N - I K E R İ M

1. Geçen yıldan ezberlenen surelerin tekrarı.
2. Kadr, Alak, Tîyn ve Elem Neşrah surelerinin tekrarı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Görev, Yetki ve Sorumluluklar

Ortak Görev, Yetki ve Sorumluluklar

Madde 7. Yurtdışında görevli bulunan müşavir, ataşe, ataşe yardımcısı, sosyal yardımcı ve din görevlisinin ortak görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır:

1) Yurtdışındaki vatandaş ve soydaşlarımızın, İslâm Dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işlerini yürütmek; din konusunda onları aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek.

2) Yurtdışındaki vatandaş ve soydaşlarımızın, dini ve milli ölgüklere bağılılıklarını güçlendirici ve onları her türlü bölücü ve yıkıcı akımlara karşı koruyucu çalışmalar yapmak.

3) Görev ve hizmetlerin yürütülmesinde, bu yönerge kapsamına giren personel ile daimi bir koordinasyon içinde bulunmak; gerektiğinde diğer ihtisas birimleri ile de işbirliği yapmak.

4) Sorulan dini soruları, gerekli inceleme ve araştırmayı yaptıktan sonra, usulüne göre cevaplandırmak veya cevaplandırılmasını sağlamak.

5) Başkanlık yayınlarını tanıtmak; bu yayınların dağıtımında ve isteyenlere temin edilmesinde yardımcı olmak. Ayrıca bulunduğu ölkede Başkanlığın görev alanı ile ilgili yayınları ve İslâm Diniyle ilgili faaliyetleri takip etmek.

6. Hastahane, hapisane ve benzeri yerlerdeki vatandaş ve soydaşlarımızı ziyaret ederek dini ve manevi ihtiyaçları ile ilgilenmek;

kendisine intikal eden ailevi problemlerin çözümünde vatandaş ve soydaşlarımıza yardımcı olmak.

7) Resmi nikâtna sonra olmak üzere, isteyenlerin dini nikahlarını kıymak.

8) Vefat eden vatandaş ve soydaşlarımızın techiz, tekfin ve defin hizmetlerinde yardımcı olmak.

9) Müslüman olmak isteyenlere gerekli dini bilgileri vermek; ihtida işlemlerini müşavirlik veya ataşeliklerce yapılmasını sağlamak.

10) Görev bölgesinde vatandaş ve soydaşlarımız tarafından kurulan ve kuruluş gayesi veya çalışmaları arasında dini konu bulunan dernek ve federasyonların faaliyetlerin iyakından takib etmek; yol gösterici ve aydınlatıcı telkinlerde bulunarak onları yönlendirmek; ayrıca diğer derneklerin çalışmalarını da izlemek.

11) Vatandaş ve soydaşlarımız arasında bölünmeler esebep olan dini akımlara karşı, onları uyarmak; dini ve milli birliği sağlayıcı çalışmalar yapmak.

12) Görev bölgesindeki vatandaş vesoydaşlarımızın dini ve milli Kültürümüze bağlılıklarını devam ettirmek için dini gün ve gecelerde özel programlar hazırlamak ve uygulamak. Gerekğinde nişan, nikâh, hatim, mevlid, sünnet.... gibi merasimlere katılmak.

13) Vatandaş ve soydaşlarımızın ibadet ettikleri cami ve mescidler ile onların topluca buldukları yerlerde va'z verme, hutbe okuma, dini-ilmi konferans ve seminerler düzenleme gibi irşad hizmetlerini bizzat yapmak veya yaptırmak.

14) Görev alanı ile ilgili konularda usulüne uygun olarak hazırlayacakları 4 aylık faaliyet raporuna bağlı bulunduğu amire vermek.

15) Yurtdışındaki vatandaş ve soydaşlarımız arasında, sevgi ve saygıya dayalı, samimi bir yakınlığın kurulmasına ve uyumsuz hareket ve davranışların önlenmesine çalışmak.

16) Görevli buldukları ülkenin resmi ve sivil şahısları veya milletlerarası kuruluş mensupları ile ilişki kurulmasında bir üst amirin talimatına göre hareket etmek.

17) Yurtdışındaki bütün temas ve münasebetlerinde daima Türk Devleti'nin resmi görevlisi ve temsilcisi olduğunu düşünerek görev ve yetki dışı beyan ve mütalâalardan sakınmak.

18) Görevli buldukları ülkenin halkı ile saygınlığını daima muhafaza ederek, iyi ilişkiler içinde bulunmak.

19) Yabancılarla ilişkilerinde titiz ve dikkatli davranmak, resmi ve özel ilişkilerinde nahoş durumlara sebebiyet vermemek.

20) Görevi içinde ve görevi dışında mesleğini şeref ve vakalarını korumak; servet hırsına kapılma veya misyon şefinin bilgisi dışında borçlanma gibi tutum ve davranışlardan kaçınmak.

21) Söz, fiil, hareket ve davranışlarında İslâmi terbiye ve nezaket kuralları ile milli geleneklere uymak.

22) Her hal-ü kârda İslâmın inanç, ibadet ve ahlâk esaslarına uygun hareket etmek.

23) Göreviyle ilgili çalışmalarında ve şahsi davranışlarında daima milli menfaatlerimizi göz önünde bulundurmamak; Türk Milletinin, şeref ve itibarını korumak.

24) Yıllık izinlerini, bölge ve bölge şartlarını dikkate alarak, plânlanan tarzda kullanmak.

25) Görev alanı ile ilgili konularda amirlerince verilen diğer işleri yapmak.

Din Görevlisi'nin Görev Yetki ve Sorumlulukları

Madde 12. Din görevlisi'nin 7 nci maddede tesbit edilen ortak görevlerden başka görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır:

1) Görevlendirildiği cami, mescid ve benzeri yerlerde vakit, cuma, teravîh, bayram ve cenaze namazlarını kıldırmak, va'z etmek, cuma vebayram hutbelerini okumak ve diğer irşad faaliyetlerinde görev almak.

2) İsteyen vatandaş ve soydaşlarımızla bunların çocuklarına, görevli bulunduğu camide veya amirlerince tayin edilecek yerlerde Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmek ve dini bilgiler vermek.

3) Görevlendirildiğinde okullarda "din kültürü ve ahlâk bilgisi" derslerine girmek.

4) Amirlerince tertiplenen seminer, kurs ve toplantılara katılmak.

5) Durum ve ihtiyaca göre; vakit namazlarından önce veya sonra Kur'an-ı Kerim okumak.

6) Ramazan ayında müşavirlik veya ataşelikçe hazırlanan özel programa göre belirlenen yerlerde mukabele okumak.

7) Gerekliğinde ezan ve ikamet gibi müezzinlik görevlilerini de yapmak.

8) Görevli bulunduğu cami ve mescidi mahalli şartları da dikkate alarak, vakit namazlarından en az 20 dakika, cuma ve bayram namazlarından en az 1 saat önce ibadete açmak ve kapalı tutulması gereken zamanlarda kapatmak.

9) Cami ve mesciddeki eşya ve malzemeyi zimmetle teslim almak, bunların bakımını ve korunmasını sağlamak.

10) Müraccat edilmesi halinde techiz, tekfin ve defin işlerini yapmak.

11) Başkanlık, müşavirlik veya ataşelik emirlerinden cami görevleriyle ilgili olanları camide uygulamak; bunlardan cemaate duyurulması gerekenleri maksadına uygun bir biçimde duyurmak.

12) Dini ve hayri hizmetler için cemaatten yardım toplama talepleri ile ilgili olarak müşavir ve ataşenin talimatına göre hareket etmek.

13) Görev alanı ile ilgili konularda amirlerince verilen diğer işleri yapmak.

Öğretmen- Din Görevlisi'nin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Madde 13. Öğretmen-Din görevlisinin 7 nci madde tesbit edilen ortak görevlerden başka görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır:

1) Görevlendirildiği okullarda verilen programa göre "din kültürü ve ahlâk bilgisi" derslerini okutmak.

2) Öğrencilere, okullarda okuttuğu derslerle ilgili uygulamaları göstermek ve ibadet yerlerini tanıtmak.

3) Öğretmenlik görevlerinin dışında kalanzamanlarda, müşavirlik vey aataşelikçe verilen talimata göre bu yönergenin 12. maddesinde belirlenen görevleri yapmak.

4) Görev alanı ile ilgili konularda amirlercince verilen diğer işleri yapmak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Va'z Yapılması, Hutbenin Okunması ve Kur'an-ı Kerim'in Öğretilmesi İle İlgili Esaslar

Va'z ve Hutbe İle İlgili Esaslar

Madde 14. Bu yönerge kapsamına giren görevlilerden herhangi birinin va'z etmesi veya hutbe okuması halinde, riayet edeceği hususlar şunlardır:

1) Amirlerince bir konu tesbit edilmemişse cemaatin durumu, kültür ve anlayış seviyesi, günün ve çevrenin şartları ile ihtiyaçlarını dikkate alarak bir konu seçmek.

2) Konu ile ilgili ayet ve hadisleri tesbit etmek ve muteber kaynaklara dayanarak tefsirini yapmak.

3) Konuşma süresini dikkate alarak, va'z için bir plân, hutbe için bir metin hazırlamak.

4) Va'z ve hutbeyi belirlenen plana göre, kolay anlaşılır, düzgün bir Türkçe ve mutedil bir üslup ile hazırlamak ve uygulamak.

5) Ayet ve hadis metinlerinin doğru kounmasına kesin olarak riayet etmek; dini terimlerin veyabancı dillerden yapılan nakillerin, doğru telaffuz edimesine itina göstermek.

6) Va'z ve hutbe esnasında gereksiz el ve kol hareketlerinden kaçınmk; ses tonunu, caminin ve cemaatin durumuna göre ayarlamak.

7) Va'z ve hutbenin samimi, ölçülü, duygulu, heyecan verici, cemaatin içinde bulunduğu manevi hastalıkları tedavi edici, yapıcı, uyarıcı, öğretici, eğitici, teşvik edici, sevdirci, müjdeleyici, dini

yasaklardan sakındırıcı, düşündürücü ve yanlış inanışları düzeltici olmasına itina göstermek.

Kırıcı, garazkâr, hissi ve ölçsüz ifadelerden, bıktırıcı vemesnetsiz sözlerden kaçınmak.

8) Va'z ve hutbe esnasında hurafelere ve dini açıdan muteber olmayan görüşlere yer vermemek; asla siyaset v eşahsiyyat yapmamak; bilhassa şahsını ilgilendiren konulara yer vermemek.

9) Va'z ve hutbe esnasında milli birliği ve dini bütünlüğü zedeleyici ifadelerden ve ihtilaf konusu olan meselelere yer vermekten sakınmak; cemaatin dini konularda bilgi ve kültürünü arttırıcı, dini duygularını güçlendirici bir uslub seçmek.

10) Va'z ve hutbe süresince, konunun bütünlüğünü korumak; namazdan önce yapılan va'zlarda ezanla birlikte va'za son vermek; hutbeyi en çok 15 dakika içinde bitirmek.

Kur'an-ı Kerim Öğretilmesi İle İlgili Esaslar

Madde 15. Bu yönerge kapsamına giren görevlilerden her hangi birinin Kur'an-ı Kerim öğretmesi halinde riayet edeceği hususlar şunlardır:

1) Öğrencilere Kur'an-ı Kerim harflerini, hece, kelime ve cümlelerini usulüne uygun bir şekilde gerektiğinde yazarak ve yazdırarak, tanıtmak ve okutmak; Kur'an-ı Kerimi hatasız, sür'atli, tecvid kaidelerine riayet ederek okumayı öğretmek; isteyenlere Kur'an-ı Kerimi doğru olarak hıfzettirmek. (Ezberletmek)

2) Öğrencilere namaz surelerini ve namazda okunan duaları usulüne göre ezberletmek ve meâllerini öğretmek.

3) Öğrencilere Dinimizin inanç, ibadet ve ahlâk konuları ile ilgili bilgiler vermek.

4) Öğrenciler üzerinde saygı ve sevgiye dayanan bir disiplin tesis ederek, onların bilgili, ahlâklı, faziletli ve saygılı yetişmelerini sağlamak.

5) Öğretim yapılan mahallin daima temiz ve düzenli bulunmasını temin etmek.

DÖRDÜNCÜBÖLÜM

İzinler

Madde 16. Bu yönerge kapsamına giren personelin yıllık, mazeret, hastalık ve aylıksız izinleriyle ilgili esaslar şunlardır:

1) Yıllık mazeret, hastalık ve aylıksız izinlerini, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre kullanırlar.

2) Din görevlileri cuma, cumartesi, pazar ve mahalli tatil günleri dışında olmak üzere ve yerine ehil birini vekil bırakmak şartıyla haftada bir gün tatil yapabilirler. (Hafta tatili günü müşavirlik veya ataşelikçe belirlenir.)

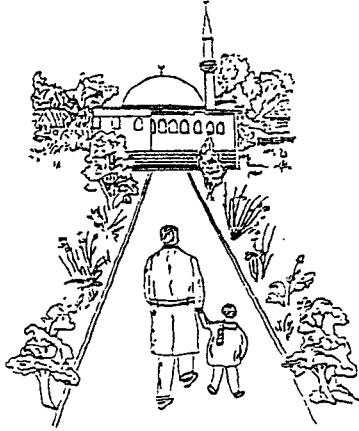
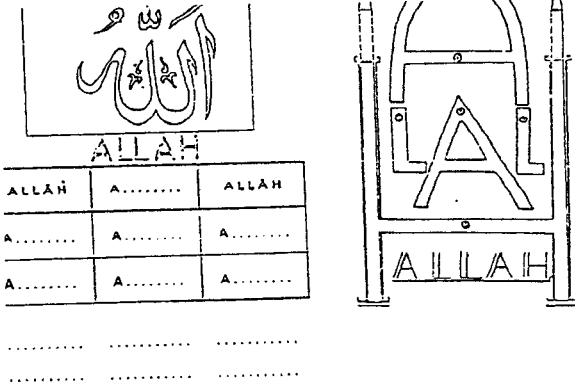
Hafta tatilini belirleyen müşavirlik veya ataşelik yazıları, caminin uygun bir yerine asılır.

Öğretmenlerin İslâm Din Derslerinde Kullandıkları Yardımcı Dini
Eserler Listesi*

1. Le prophète Mohammad Savie d'apres Les Sources Les plus anciennes (Martin Lings), Lise öğrencileri için.
2. Le Jardin des Saints serviteurs, (Riyazu's-Salihin)
3. Le Saint Coran, Muhammed Hamidullah tercümesi
4. La vie des Prophetes, A. Hasan Al Nadwi
5. L'Islam, S. Hussein Nasr
6. Les histoires des prophètes dans le Coran
7. Le prophète de L'Islam
8. La voie du Musulmane, Abou Bekr dJaber Eldjazairie (Müslümanın Yolu, Ebu Bekir Cafer el-Cezairi)
9. Initiation L'Islam (M. Hamidullah)
10. Le Liure divin (Kutsal Kitap, Ferididdin Attar)
11. La vie de Muhammad prophète de L'Islam, Cheikh Faiçal Maulaoui
12. Al-Muslim
13. Belçika İslâm Kültür Merkezince Yayınlanan Fransızca ve Fflanca eserler
14. T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Hollanda ve Türkiye Diyanet Vakfı yayınlarından bazıları

* Bu bilgiler öğretmenlere uygulanan Anketlerden elde edilmiştir.

Öğretmenlerin İlkokul 1. 2. ve 3. Sınıf Öğrencilerine Yönelik
Kullandıkları Ders Araç-Gereçlerinden Örnekler

Öğretmenlerin İlkokul 1. 2. ve 3. Sınıf Öğrencilerine Yönelik
Kullandıkları Ders Araç-Gereçlerinden Örnekler

